

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Molin

Ren förmögenhetskada i
utomobligatoriska förhållanden
- en komparativ studie av det svenska
och det engelska regelverket

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Eva Lindell-Frantz

Ämnesområde
Skadeståndsrätt

HT 2004

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion och problemdiskussion	5
1.2 Syfte	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod	8
2 SVENSK RÄTT	11
2.1 Utomobligatoriskt skadeståndsansvar – rättsliga utgångspunkter	11
2.1.1 Skadeståndslagen (1972:207)	11
2.1.2 Ren förmögenhetsskada	13
2.1.2.1 Utvecklingen av principerna kring de rena förmögenhetsskadorna	14
2.2 Praxis inom det utomobligatoriska området	16
2.2.1 NJA 1987 s. 692	16
2.2.2 NJA 2001 s. 878	18
2.2.3 NJA 1996 s. 700	20
2.2.4 NJA 1998 s. 520	23
2.2.5 Mål T-8535-01, meddelad 2004-02-17 av Svea Hovrätt	24
2.3 Kvasikontraktuella situationer	26
2.4 Praxis inom området för kvasikontraktuella situationer	28
2.4.1 NJA 1987 s. 692	28
2.4.2 NJA 1980 s. 383	29
2.5 Sammanfattning	30
3 ENGELSK RÄTT	32
3.1 Skapandet av common law	32
3.2 Tolkning av prejudikat och författningstexter	33
3.3 Utomobligatoriskt skadeståndsansvar – rättsliga utgångspunkter	34
3.3.1 The law of tort	34
3.3.2 The tort of negligence	35
3.3.3 Pure economic loss	38

3.3.3.1	Utvecklingen av principerna kring "the tort of negligence" och "pure economic loss"	39
3.4	Kvasikontraktuellt ansvar	42
3.4.1	Consideration	43
3.4.2	Privity of contract	44
3.4.3	Gränsen mellan "contract" och "tort"	44
3.5	Praxis på det utomobligatoriska området	46
3.5.1	Donoghue v. Stevenson [1932] A.C. 562	46
3.5.2	Candler v. Crane, Christmas & Co. [1951] 2 K.B. 164.	47
3.5.3	Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd. [1964] A.C. 465	48
3.5.4	Junior Books Ltd. v. Veitchi Co. Ltd. [1983] 1 A.C. 520	51
3.5.5	Caparo Industries Plc v. Dickman [1990] 2 A.C. 605.	53
3.5.6	Murphy v. Brentwood District Council [1991] 1 A.C. 398	55
3.5.7	Henderson v. Merrett Syndicates Ltd [1995] 2 A.C. 145	57
3.5.8	White v. Jones [1995] 2 A.C. 207	59
4	KOMPARATIV ANALYS	62
4.1	Huvudregler och undantag – argument för och emot	62
4.2	Olika typer av skadesituationer	64
4.2.1	Vilseledande information	65
4.2.2	Oaktsamt eller felaktigt utförande av uppdrag	68
4.3	Likheter mellan systemen	71
4.4	Problem med dagens tillämpning	72
4.4.1	Svensk rätt	72
4.4.2	Engelsk rätt	72
5	ANALYS	74
5.1	Situationen idag	74
5.2	Situationen i framtiden?	74
5.2.1	Befogad tillit	75
5.2.2	Förutsatt tillit	76
	LITTERATURFÖRTECKNING	78
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	81

Sammanfattning

Den svenska såväl som den engelska skadeståndsrätten har under lång tid främst intresserat sig för person- och sakskador. På senare tid har de rena förmögenhetsskadorna fått ett större utrymme och en ökad betydelse inom området.

Rena förmögenhetsskadorna är skador som uppkommer utan att någon lider person- eller sakskada. Skadetyper ersätts enligt SkL 2 kap. 2 § då skadan vållats genom brottslig handling. Denna ansvarsbegränsningsregel har i Sverige kommit att kallas ”spärregeln”, även om regeln enligt SkL:s förarbeten inte var avsedd att utgöra något hinder för en rättsutveckling i riktning mot ett vidgat ansvar för de rena förmögenhetsskadorna. Förarbetena påpekar också att SkL 2 kap. 2 § inte får läsas *e contrario*. Ersättning skall alltså utgå då brottslig handling har begåtts, men när så inte är fallet säger SkL ingenting om när, under vilka förutsättningar eller att ersättning skall utgå.

Utöver SkL 3 kap. 2 och 3 §§, de undantagsregler som diverse speciallagar ger där ansvar erkänns utan på brottslig handling och utöver de regler som kontraktsrätten ger har ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden i vissa fall utgått trots att brottslig handling ej begåtts. När sådant ansvar kan erkännas är emellertid oklart. Det finns även fall där domstolen tagit fasta på 2 kap. 2 § som en ”spärregel” och nekat ansvar med hänvisning till att det krävs brottslig handling.¹ Utöver den restriktiva syn på ersättningsansvaret vid rena förmögenhetsskador som finns i Sverige har den så kallade ”spärregeln” fört med sig ytterligare osäkerhet kring när ansvar bör utdömas.

Även i England har man en restriktiv syn på ersättning för rena förmögenhetsskador och huvudregeln, ”The exclusionary rule” är att skadetyper inte ersätts. Regeln gäller emellertid endast vårdslöst eller oaktsamt (inte uppsåtligt) orsakade rena förmögenhetsskador. Men trots att de rena förmögenhetsskadorna som regel inte ersätts finns det likaså här undantagsfall.

Uppsatsen ger inledningsvis i kapitel 2 och 3 en överblick över vilka regler som styr samt över rättsläget i såväl Sverige som England. I kapitel 4 görs en jämförelse systemen emellan där de argument och omständigheter som varit av avgörande vikt i fallen där ersättning faktiskt utgått tagits fram och särskilt belysts. Gemensamt för de båda systemen är att den befogade faktiska tilliten med tiden har fått allt större utrymme och betydelse. Utvalda delar av de överväganden domstolarna gjort i England har tillsammans med den svenska motsvarigheten lett fram till mitt de lege ferenda förslag, som redovisas i kapitel 5. Här föreslås att frågan om ersättning i en icke

---

¹ Se exempelvis NJA 1985 s. 143 (s. 153).

kontraktsrättslig situation bör bedömas olika beroende på om relationen skadevållaren och skadelidande emellan föregåtts av en frivillig eller förutsatt tillit. Ett förslag till vilka situationer som i framtiden bör leda till att ersättning utgår ges således i uppsatsens avslutande 5:e kapitel.

Förord

Jag vill rikta ett varmt tack till min handledare Eva Lindell-Frantz för den tid och omsorg hon lagt ner på mitt examensarbete. Jag vill även tacka Larua Carlson, J.D. (USA), LL.M. och doktorand på Stockholms Universitet, samt Mr Keith Uff från University of Birmingham för den hjälp de bistått mig med vad gäller den engelska rätten och det engelska juridiska språkbruket.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JT	Juridisk tidskrift
KonkL	Konkurslag
MB	Miljöbalken
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd 1
Prop.	Proposition
SkL	Skadeståndslag
SL	Strafflag
SvJT	Svensk juristtidning
TR	Tingsrätt

1 Inledning

1.1 Introduktion och problemdiskussion

Om ett kontrakt upprättas mellan två parter, A och B, och B sedan på ett culpöst sätt utför sin del av kontraktet (vilket innebär att han därmed begår ett kontraktsbrott) kan A komma att drabbas av en ren förmögenhetsskada. Påföljden av ett sådant kontraktsbrott syftar till att försätta den part som utsatts för kontraktsbrottet i samma ekonomiska läge som han skulle ha varit i om kontraktet utförts på korrekt sätt, det så kallade positiva kontraktsintresset. Detta kan bland annat uppnås genom att B förpliktigas fullgöra sin prestation eller genom att B, på kontraktsrättslig grund, tvingas betala skadestånd till A. Men om en tredje part, C, (som inte är direkt medkontrahent) drabbas av en ren förmögenhetsskada på grund av B:s vårdslöshet kan C inte erhålla något skadestånd på kontraktsrättslig grund. Förhållandet mellan B och C är utomobligatoriskt, vilket innebär att C istället tvingas grunda sitt skadeståndsanspråk på SkL:s regler om rena förmögenhetsskador.

Den svenska skadeståndsrätten har under lång tid främst intresserat sig för person- och saksador. På senare tid har de rena förmögenhetsskadorna emellertid fått en ökad betydelse. En vanlig orsak till att rena förmögenhetsskador uppstår är att skadelidande förlitat sig på och agerat utefter vilseledande information. Rudolph von Jhering varnade redan i slutet av 1800-talet för konsekvenserna av att låta ett oförsiktigt yttrande läggas till grund för en skadeståndstalan av den som vilseletts av yttrandet. Han varnade särskilt för de risker detta kunde medföra för den medmänskliga kommunikationen.² Information sprids idag snabbt och i stora mängder, bland annat via media och IT-kommunikation. Detta innebär att antalet presumtiva skadelidande snabbt växer från en enstaka till en obegränsad massa. En stor del av diskussionerna kring de rena förmögenhetsskadorna rör just vilseledande information. Diskussioner kring vårdslöst utförande av uppdrag förekommer emellertid också, framförallt i England.

SkL:s huvudregel för de rena förmögenhetsskadorna återfinns i 2 kap. 2 § och stadgar att ersättning utgår då skadan vållats genom brott. Kopplingen till den brottsliga handlingen är enligt Kleineman en ”högst originell princip” som förutom i Sverige endast kan hittas i den Finska SkL.³ SkL 2 kap. 2 §, som kommit att kallas ”spärregeln”, speglar den något negativa inställning till ett utomobligatoriskt ansvar för rena förmögenhetsskador förekommer i svensk och utländsk skadeståndsrätt och som inneburit att skadevållare inte utan vidare ansetts ersättningskyldiga för de ekonomiska skador de vållat skadelidande. Eller som Karlgren 1953 uttryckte det: ”*Man*

---

² Iehring, Culpa in contrakendo oder Schadenersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten verträgen, Jh. Jb 4 1861 s.1, cit efter Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 418.

³ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 33.

utgår ifrån att den allmänna rörelsefriheten i samhället skulle på betänkligt sätt undergrävas, om utanför kontraktsförhållanden alla möjliga för andra personer skadliga handlingar eller underlåtenheter [...] skulle ha skadeståndsskyldighet i släptåg; skadeståndsansvaret skulle i så fall – därest icke i gengäld läran om ansvarets bortfallande på grund av bristande rättsstridighet erhöles ett ofantligt utvidgat tillämpningsområde – svämma över på alla bräddar.”⁴ Många utländska rättsystem har precis som Sverige antagit olika typer av begränsningsregler, dock utan att använda sig av en koppling till brottslig handling.⁵

Oaktat spärregelns existens är det i Sverige trots allt möjligt att i ett utomobligatoriskt förhållande erhålla ersättning för en ren förmögenhetsskada trots att man inte blivit utsatt för någon brottslig handling. Frågan är bara hur stor denna möjlighet i praktiken är. För att ansvar skall kunna åläggas i situationer där något brott ej begåtts och där någon speciallagstiftning inte är tillämplig krävs att SkL 2 kap. 2 § inte tolkas e contrario, vilket SkL:s förarbeten i och för sig anför att den *inte* bör göras. Trots förarbetenas uttalanden har det hos svenska domstolar funnits en tendens till att, i den svenska rättspositivistiska andan och med hänvisning till SkL 2 kap. 2 §, avfärda ersättningsanspråk för rena förmögenhetsskador som uppkommit utan något inslag av brottslig handling.⁶ Det finns emellertid fall där HD medgivit ersättning utan stöd i lag och istället anfört såväl rättspolitiska⁷ som kvasikontraktuella⁸ resonemang för att utvidga ansvaret.⁹ 1987 kunde Kleineman dock inte urskilja någon verklig utvecklingslinje i svensk rätt avseende ansvaret för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden. Fallen från HD var relativt olika till sin karaktär och stod inte i något samband med varandra. Däremot tycktes en sådan utvecklingslinje kunna skådas i den engelska rätten. Frågan är om Kleinemans nästan tjugo år gamla uppfattning står sig än idag. Rättsläget för fall där ren förmögenhetsskada orsakats på grund av ett handlande som vare sig är brottsligt eller vidtagits inom ramen för ett kontraktsförhållande är minst sagt oklart, men fallen där HD medgivit ersättning har blivit fler och det bör därför vara lättare att åtminstone skönja konturerna av en utvecklingslinje.

Ett svenskt fall av stor betydelse är det så kallade ”Kone”-fallet¹⁰ där HD erkände existensen av ett ansvar för vilseledande information som lett till en

---

⁴ Se Karlgren, Avtalsrättsliga spørsmål, s. 12.

⁵ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada s. 83.

⁶ Kleineman hänvisar särskilt till NJA 1985 s. 143 där det uttalas att ”Enligt skadeståndslagen kan ersättning för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden utgå endast när skadan vållats genom brott.” Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 247.

⁷ Se exempelvis NJA 1987 s. 692.

⁸ Se exempelvis NJA 1980 s. 383.

⁹ Ren förmögenhetsskada ersätts idag även enligt speciallagstiftning som inte kräver brottslig handling för att ersättning skall utgå. Se exempelvis skadestandsreglerna i MB 32 kap.

¹⁰ NJA 1987 s. 692.

ren förmögenhetsskada. Resonemanget i HD:s domskäl bär spår av ett engelskt rättsfall, det så kallade ”*Hedley Byrne*”-fallet.

Likaså i den engelska doktrinen har man argumenterat för en särbehandling av de rena förmögenhetsskadorna, även om man för den saken skull inte helt har velat utesluta ansvar. Enligt Furmston kan man utan tvekan påstå att utvecklingen av principerna för ansvarsbedömningen vid de rena förmögenhetsskadorna kommit att dominera den engelska skadeståndsrättsliga diskussionen under 1980-talet.¹¹ Problematiken kring skadetyper är densamma i Sverige som i England. Tankarna kring spärregler och ansvarsbegränsningar verkar förekomma i lika hög grad i båda länderna.

Misstanken om att HD inför avgörandet i *Kone*-fallet sneglat på tillvägagångssättet i de engelska domstolarna har gjort att jag, istället för att enbart koncentrera mig på svensk rätt, även har tagit tillfället i akt att få bekanta mig med den engelska rättens common law systemet för att nå en djupare förståelse kring problemen med de rena förmögenhetsskadorna.

1.2 Syfte

Uppsatsen kan sägas ha två huvudsakliga syften:

- att genom en rättsutredning som de lege lata beskriver problemen kring de rena förmögenhetsskadorna i utomobligatoriska förhållanden analysera rättsläget i Sverige och i England, och i samband med det försöka urskilja vilka faktorer som har varit av avgörande vikt för rättsfallens utgång och
- att genom en jämförelse av de två rättsystemens sätt att hantera problemen framställa ett de lege ferenda resonemang för när och under vilka omständigheter ersättning för ren förmögenhetsskada bör utgå, samt vilken krets av tredje män som bör erhålla denna ersättning.

Det första syftet ger i sig upphov till en rad principiellt viktiga frågor så som gränsdragningen mellan inom- och utomobligatoriskt ansvar, vilket spelat en stor roll i Sverige men främst i England.

Komparationen utförs dels för att utröna hur pass likartade metoder man använt sig av i de båda rättssystemen, dels för att möjligen bistå med uppslag och idéer till mitt kommande de lege ferenda resonemang. Uppsatsen har således både deskriptiva och normativa ambitioner.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen behandlar enbart rena förmögenhetsskador som uppstått på grund av skadevällarens vårdslösa eller oaktsamma beteende eller underlåtenhet

---

¹¹ Se Furmston, *The Law of Tort*, s. 1 ff.

att handla som drabbat tredje man. Skada som uppstått på grund av uppsåtlig eller straffbar handling faller således utanför uppsatsens ramar. Däremot har jag för avsikt att, om än i begränsad utsträckning, ta upp en del frågor kring vad som i svensk rätt har kallats "kvasikontraktuella förhållanden".¹² I England sätter vissa avtalsrättsliga principer stopp för användandet av liknande "kvasikontraktuella" resonemang, men därmed inte sagt att distinktionen mellan kontraktsrätten och skadeståndsrätten inte har haft stor inverkan även på det engelska rättsystemet. Jag har alltså valt att endast utesluta "rena" kontraktssituationer. Ren förmögenhetsskada kan uppstå i en mängd olika skadesituationer. Jag kommer endast att närmare undersöka skador orsakade av vilseledande information och skador orsakade av vårdslöst eller oaktsamt utförande av uppdrag. Frågor kring i vilka fall en viss skada bör rubriceras som ren förmögenhetsskada eller istället som person- eller sakskada kan ibland uppstå. Det finns ett otal gränsfall där oklarhet kring rubriceringen råder men denna problematik kommer emellertid inte att närmare beröras i denna uppsats.

Vare sig ersättning som utgår enligt svensk eller engelsk speciallagstiftning eller ersättning på grund av myndighetsutövning (vilket förekommer i båda ländernas system) kommer att beröras. Gränsdragningen mellan person-/sakskada och rena förmögenhetsskador kommer heller inte att behandlas i någon större utsträckning.

Den svenska rätten kommer inte att, så som den engelska rätten, föregås av någon närmare presentation vad avser historik, systematik eller tolkningsregler då jag antagit att läsaren redan besitter denna kunskap. Skadeståndsrätten i sin helhet, inbegripet dess grundläggande principer och begrepp, kommer inte heller att utforskas då detta ligger utanför uppsatsens ramar. Däremot kommer rättsläget beträffande de delar av skadeståndsrätten som berör den rena förmögenhetsskadan att redogöras för med mer ansenlig precision.

Innan jag började skriva ställde jag mig frågan varför de rena förmögenhetsskadorna överhuvudtaget särregleras. Svaret går (eventuellt) att finna i den uppsjö av argument som den svenska och den engelska doktrinen har att erbjuda. Dessa argument kommer att framföras och delvis ifrågasättas. Flera av dem tycks utmynna i att någon form av spärregel trots allt är nödvändig. Jag kommer inte att undersöka anledningen till spärreglernas uppkomst men däremot vilka konsekvenser de fört med sig.

1.4 Metod

För att få svar på mina frågor har jag använt mig av en traditionell rättsdogmatisk metod där existerande källmaterial inom området så som lagtext, förarbeten, praxis, doktrin och rättsvetenskapliga artiklar har granskats och analyserats. Uppsatsen i sin helhet innehåller både deskriptiva

---

¹² Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 102.

och normativa delar. De värderande delarna har öppet separerats från de beskrivande.

Vad gäller det engelska materialet har jag haft stor nytta av den omfattande engelska litteratur Stockholms universitets bibliotek haft att erbjuda. Under specialkursen "American and English business law" kom jag i kontakt med Mr Keith Uff från University of Birmingham. Han har hjälpsamt bistått med gallring av den engelska litteraturen, men framförallt med sortering av den uppsjö rättsfall som den engelska skadeståndsrätten har att erbjuda. Jag har också haft stor nytta av den internationella databasen "Westlaw International" där inte hela men en stor del av den engelska rättsfallsfloran finns tillgänglig i fulltext. Databasen anger emellertid inga sidnummer på rättsfallen (mer än vilken sida fallet börjar på) varför jag inte kunnat hänvisa mer än till rättsfallens beteckningar.

Vad gäller uppsatsens komparation kan man enligt Bogdan tala om en komparation först när syftet med arbetet är att utröna likheter och skillnader mellan rättsordningarna. Lyckas man utröna förklaringen till likheterna och skillnaderna kan detta förbättra förståelsen för den egna rättsordningen och kan dessutom göra nytta vid framtida arbete de lege ferenda.¹³ Det är precis det resultatet jag eftersträvar med min egen komparation. För att en komparation skall vara meningsfull måste de rättsystem man avser jämföra ha något gemensamt drag. Bogdan ger exemplet att en säck potatis och en sällskapsresa kan jämföras i fråga om pris, men i fråga om smak blir en jämförelse mindre meningsfull. Man bör således eftersträva att jämföra regler som styr samma situationer och har samma funktion, det vill säga regler som avser att lösa samma problem.¹⁴ Därför består komparationen endast av de svenska och de engelska reglerna kring ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden.

Vid studierna av den engelska rätten har metoden inte skilt sig särskilt mycket från studierna av den svenska rätten. Eftersom de rena förmögenhetsskadorna regleras av common law har rättsfallen givetvis en avgörande betydelse för rättsutvecklingen. Någon lagstiftning har därför inte studerats. Utöver granskningen av ett stort antal rättsfall har jag även studerat den relativt omfattande doktrin som den engelska skadeståndsrätten har att erbjuda. De mest betydelsefulla rättsfallen är ofta väldigt omskrivna, vilket har underlättat förståelsen för de engelska domarnas ibland något märkliga sätt att uttrycka sig på. Jag har således använt mig av både primär- och sekundärkällor.

Jag har valt att endast studera Svenska och engelska fall där ersättning har utgått (såvida inte omständigheter så som friskrivningar varit för handen). Detta har jag gjort eftersom jag varit och är skeptiskt inställd till de rena förmögenhetsskadornas särbehandling och jag endast genom en studie av

---

¹³ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 22.

¹⁴ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 62 f.

undantagsfallen kan få fram tendenser till att denna särbehandling faktiskt är på upphällningen.

Vad gäller översättningarna har jag använt mig av Oxford dictionary of Law¹⁵ samt den stora engelsk-svenska ordboken.¹⁶ Många gånger kan det kännas som om essensen i de engelska domarnas uttalanden går förlorad om man försöker sig på en fullständig översättning av dem. Många citat har därför angetts i sin helhet och på sitt ursprungsspråk och jag har då endast översatt de viktigaste delarna till svenska.

---

¹⁵ Utgiven av Oxford University Press, 2003.

¹⁶ Utgiven av Esselte Studium AB, 1988.

2 Svensk rätt

2.1 Utomobligatoriskt skadeståndsansvar – rättsliga utgångspunkter

2.1.1 Skadeståndslagen (1972:207)

Innan SkL:s ikraftträdande 1972 påträffades de allmänna skadeståndsreglerna i 1864 års strafflag, vilket speglar de svenska skadeståndsreglernas nära samband med straffrätten i historien. Införandet av SkL innebar dock inte att detta samband tillintetgjordes. Tvärtom bygger 1972-års SkL i stort på 6:e kapitlet i 1864-års SL och den nya SkL innebar endast sakliga ändringar av betydelse såvitt gällde barns skadeståndsansvar.¹⁷

SkL:s inledande, och sedan lagens tillkomst oförändrade, paragraf ger lagen ett vidsträckt tillämpningsområde.

”I denna lag meddelade bestämmelser om skadestånd tillämpas, om ej annat är särskilt föreskrivet eller föranledes av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden.”

Lagen kan följaktligen enligt denna bestämmelse tillämpas både i utom- och inomobligatoriska förhållanden, det vill säga både i och utanför kontraktssituationer. Samtliga bestämmelser i lagen är dispositiva; avsteg från lagen genom avtal kan göras. Inom kontrakt- och skadeståndsrättens speciallagstiftning finns det på åtskilliga ställen avvikelser från lagen. SkL är en så kallad ramlag.¹⁸ Flera av dess bestämmelser är liksom den inledande paragrafen mycket allmänt formulerade och ger inte någon egentlig ledning för den skadeståndsrättsliga tillämpningen.¹⁹ Detta leder i praktiken till att man vid tillämpning av skadeståndslagen får söka vägledning i rättspraxis, och där utvecklade allmänna rättsgrundsatsar, samt i lagens förarbeten.

SkL innehåller två grupper av skada: *ideell- och ekonomisk skada*. Den ideella skadan innebär enligt SkL 5 kap. 1 § 3p. skada som frambringat

---

¹⁷ Prop. 1972:5, s. 1.

¹⁸ Enligt förarbetena är lagen långt ifrån uttömmande. Departementschefen säger på sidan 446 i 1972-års proposition: ”I den praktiska tillämpningen måste ett stort antal frågor besvaras med utgångspunkt i allmänt erkända skadeståndsrättsliga grundsatsar, vilka alltså supplerar de bestämmelser som den nya lagen innehåller. Lagen har sålunda karaktären av en ramlagstiftning. Med den utformning av lagen som jag föreslår bör den emellertid enligt min mening bilda en lämplig stomme, på vilken man successivt kan bygga vidare i det fortsatta arbetet på att åstadkomma ett lagverk som förtjänar namnet allmän skadeståndslag”.

¹⁹ Bengtsson anser dock att SkL innehåller betydligt mer preciserade regler än ramlagar i allmänhet. Se Bengtsson, Skadeståndslagen – en kommentar, s. 19.

sveda och värk, lyte eller men. Den ekonomiska skadan delas i sig upp i tre underkategorier: *person-, sak- och förmögenhetsskada*. Innebörden av person- och sakskada är sällan svår att fastställa, även om komplicerade gränsdragningsfrågor förekommer. Personskada, som behandlas närmare i SkL 5 kap. 1 §, är enligt Hellner ”*fysiska skador på den mänskliga kroppen*”.²⁰ I SkL:s proposition talar man om vikten av att begreppet personskada får ett preciserat och entydigt innehåll men att frågan om vad som är att hänföra till personskada får avgöras i rättstillämpningen.²¹ Till sakskada, som behandlas närmare i SkL 5 kap. 7 §, bör enligt SkL:s proposition hänföras ”*i första hand genom fysiska medel direkt tillfogad skada på fysiska föremål, varmed avses såväl lösa saker som fast egendom med tillhörighet [...] Med skada på fysiskt föremål jämställs förlust av föremålet, även när förlusten bara är tillfällig.*”²² Generellt uppstår fler tvivel kring sakskadorna än kring personskadorna. Ägaren till en avelstik erhöll exempelvis ersättning för sakskada då hunden betäcktes av en lösspringande hanhund. Den fysiska förändringen hos tiken var att betrakta som en sakskada.²³ Person- och sakskadorna har alltid haft en större social betydelse än den tredje kategorin, förmögenhetsskadorna. Gränserna för dessa skador är utan tvekan de mest svårdragna av de tre skadetyperna. Förmögenhetsskadorna delas i sin tur upp i tre typer av skador: *direkt följdskada till person- eller sakskada, tredjemansskada samt ren förmögenhetsskada*. Då olika regler appliceras på olika typer är det oerhört viktigt att man skiljer dessa tre åt. Den rena förmögenhetsskadan är legalt definierad i SkL 1 kap 2 § medan gränsdragningen mellan de övriga får sökas i praxis.²⁴

För att klargöra avgränsningen kan följande exempel ges: om brevbärare Karlsson en sen decemberkväll halkar vid ett övergångsställe och bryter benet är den arbetsinkomst Karlsson går miste om på grund av sin arbetsoförmögenhet att betrakta som en direkt följdskada till en personskada. Skadorna är enligt SkL 5:e kapitel att betrakta som en del av själva personskadan och skall således ersättas enligt samma regler som personskadan. På grund av sin skada kan Karlssons inte längre arbeta som vanligt. Bortavaron från arbetet innebär att även Karlssons arbetsgivare gör en förlust. Denna förlust är att betrakta som en tredjemansskada, det vill säga en skada som drabbar någon helt annan än den person som åsamkades person- eller sakskadan. Den sista typen av förmögenhetsskador, och även huvudtemat för denna uppsats, är de rena förmögenhetsskadorna, d.v.s. ekonomiska skador som uppstår utan samband med att någon lider person- eller sakskada. Ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden utgår om skadan har vållats genom brott eller skadeståndsskyldighet är särskilt föreskriven i lag. I många fall är det, i den fria konkurrensens namn, fullt tillåtet att agera så att andra får sin

---

²⁰ Se Hellner, Skadeståndsrätt, s. 98.

²¹ Prop. 1972:5 s. 572.

²² Prop. 1972:5 s. 579-580.

²³ NJA 1990 s. 80.

²⁴ Prop. 1972:5 s. 576, 578.

ekonomiska ställning försämrade. Det är ur ett skadeståndsrättsligt perspektiv fritt fram för Karlsson att med ärliga medel och inom lagens ramar konkurrera ut stadens frisörsalong genom att själv öppna en bättre och billigare sådan. Om han däremot begått en brottslig gärning som vållat ren förmögenhetsskada, så som bedrägeri eller svindleri, hade han däremot haft att svara för denna skada.

2.1.2 Ren förmögenhetsskada

”Den svenska egenheten att fortfarande koppla ansvaret vid rena förmögenhetsskador till ett krav på brottsliga gärningar är ur en komparativ synvinkel en svårsmältbar anomali”

-Jan Kleineman²⁵

Ren förmögenhetsskada definieras i SkL 1 kap. 2 §.

”Med ren förmögenhetsskada förstås i denna lag sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada.”

Enligt SkL 2 kap. 2 § ersätts ren förmögenhetsskada då skadan vållats genom brott.

”Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan.”

Detta bör jämföras med person- och sakskadornas omnämnande i SkL 2 kap. 1 §.

”Den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar personskada eller sakskada skall ersätta skadan.”

Ansvar för vållande gäller alltså endast person- och sakskadorna. Eftersom de rena förmögenhetsskadorna kräver brottslig handling för att ersättning enligt SkL skall utgå, och en gärning enligt BrB, om inget annat sägs, anses vara ett brott endast om den begås uppsåtligen, skiljer sig ansvarsförutsättningarna för person- och sakskadorna å ena sidan och de rena förmögenhetsskadorna å andra sidan åt.²⁶ Den ansvarsbegränsningsregel som uttrycks i SkL 2 kap. 2 § har därför kommit att kallas ”spärregeln”.²⁷ Skiljaktigheterna leder till att gränsdragningen för vad som räknas som person-, sak- eller ren förmögenhetsskada ofta blir väldigt viktig.²⁸

Eftersom SkL är en ramlag och 2 kap. 2 § inte innehåller mer än en mening tvingas man studera lagens förarbeten för att förstå regelns rätta innebörd. Enligt prop. 1972:5 talar goda skäl för gällande rätts ståndpunkt, d.v.s. att

---

²⁵ Se Kleineman, Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans, s. 626.

²⁶ Bakom åtskillnaden i ansvarsförutsättningarna ligger, enligt Bertil Bengtsson, förmodligen en rädsla inför ansevärdiga och svåröverskådliga konsekvenser om lagen erkände ett allmänt culpaansvar för alla möjliga ekonomiska förluster som kan komma att drabba utomstående personer. Se Bengtsson, SkL – En kommentar, s. 55.

²⁷ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 83.

²⁸ Det finns, som tidigare nämnts, ett otal gränsfall där oklarhet råder kring rubriceringen av person-, sak-, ren förmögenhets- och tredjeminskada. Denna problematik kommer dock inte att närmare kunna beröras i denna uppsats.

gränsen för skadeståndsgrundande handlingar dras snävt och att ansvar i princip endast utgår när den ansvarige vållat skadan genom brott eller där särskilda lagbestämmelser föreskriver ansvar för sådan skada även vid icke brottsliga handlingar. Det framgår dock inte vad eller vilka dessa goda skäl är. I propositionen sägs vidare att frågan om en utvidgning av ansvaret är ett svårlöst problem som skulle fordra en ingående utredning, men att skäl för att ta initiativ till någon sådan utredning inte finns.²⁹ Hellner påpekar att: ”Skälen härtill är delvis höljda i dunkel, även om man kan gissa att den historiska bakgrunden har spelat en stor roll, med 6 kap. strafflagen som den viktigaste skadeståndsrättsliga författningen under den tid när skadeståndsrätten utvecklades.”³⁰ Lagen bygger som tidigare nämnts på 6:e kapitlet i 1864-års SL. Hellner menar även att det är otillfredsställande att en så viktig del av skadeståndsrätten som de rena förmögenhetsskadorna ”bygger på vad som måste betraktas som en historisk tillfällighet.”³¹

Undantag från huvudregeln i 2 kap. 2 § finns dock i SkL 3 kap. 2 § och 3 kap. 3 § som gäller det allmännas ansvar vid myndighetsutövning och information. Vissa speciallagar som rör ansvar för ren förmögenhetsskada så som 32 kap. MB ålägger också skadeståndsskyldighet vid icke straffbara handlingar. Ansvarsbegränsningen gäller heller inte i kontraktsförhållanden. Men när man utöver dessa situationer kan ålägga ansvar för vållande är högst oklart och därav ett självskrivet ämne för ett examensarbete vid juristlinjen. Viktigt att påpeka är dock att motiven till SkL erinrar om att SkL 2 kap. 2 § lika lite som övriga bestämmelser får läsas e contrario. Den nya SkL var inte avsedd att medföra någon ändring i gällande rätt, men heller inte att utgöra något hinder för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada,³² vilket många domstolar tagit fasta på och ordagrant refererat till i en mängd rättsfall.

För att få svar på frågan hur mycket ansvaret faktiskt har vidgats och när ersättning kan eller bör utgå i andra fall än då brottslig handling begåtts, då särskild lag föreskriver det, vid det allmännas ansvar enligt SkL eller i kontraktsförhållanden, får man, som så ofta, vända sig till rättspraxis. En grundlig genomgång av för ämnet relevanta rättsfall görs nedan i avsnitt 2.2.

2.1.2.1 Utvecklingen av principerna kring de rena förmögenhetsskadorna

Rättsvetenskapen började relativt sent intressera sig för problematiken kring de rena förmögenhetsskadorna, dels i England men framför allt i Sverige där det dröjde ända fram till 1987 innan diskussionen satte igång i och med det

---

²⁹ Prop. 1972:5 s. 157.

³⁰ Hellner, Skadeståndsrätt, s. 67.

³¹ Hellner, Behöver vi en ny skadeståndslag?, s. 286.

³² Prop. 1972:5, s. 568.

så kallade ”Kone-fallet”. HD har medgivit ersättning vid rena förmögenhets- skador utan stöd i lag redan innan 1987,³³ men fallen är relativt olika till sin karaktär och någon verklig utvecklingslinje avseende ansvaret för denna skadetyper kan inte skönjas för tiden innan *Kone-fallet*. I ett fall från 1985 har HD till och med dragit ett långtgående *e contrario* slut från spärregeln då de uttalade: ”Enligt skadeståndslagen (se närmast 2 kap 4 §) [idag 2 kap 2 §] kan ersättning för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden utgå endast när skadan har vållats genom brott.”³⁴ Kleineman tror dock inte att domstolarna efter SkL:s tillkomst uppfattat spärregeln som ogenomtränglig, men däremot att den i och med sin kodifiering fått en tydligt konserverande effekt.³⁵ Han ifrågasätter även att man faktiskt kan se en utvecklingslinje i praxis rörande ansvaret för rena förmögenhetsskador.³⁶ Lagstiftaren lämnade det öppret för en utveckling och en eventuell utvidgning i framtiden även om det är svårt att tyda departementschefens uttalanden i SkL:s proposition. Å ena sidan verkar han inte vilja införa en spärregel i ordets rätta bemärkelse. Å andra sidan förefaller det som om han värdesätta enkelheten i just en spärregel.

Frågan om vilka intressen som skyddas av enskilda lagbestämmelser och hur skyddsintresset fastställs har inte närmare utvecklats i svensk skadeståndsrätt. En sådan ”normskyddslära” har visserligen, enligt Kleineman, antytts i såväl doktrin som motiven till SkL,³⁷ men endast i begränsad omfattning. Kleineman menar att ett fastställande av det skyddsintresse hos den norm som kränkts är ett krav för att ansvar skall inträda.³⁸ Frågan är emellertid om normskyddsläran kan användas både för att utsträcka ansvaret och för att begränsa det. I förhållande till denna uppsats intresseområde blir då frågan om normskyddsläran kan användas så att ersättning för ren förmögenhetsskada utgår då någons intresse kränkts genom åsidosättande av en icke straffrättslig regel. Frågan kommer att behandlas i uppsatsens slutsats. I NJA 1976 s. 458, där läran om skyddade intressen för första gången godkändes i svensk rättspraxis, antydde JustR Nordenson att läran endast bör användas i ett begränsande syfte. Frågan är också om den norm som överträds måste vara en i författning uttryckligen angiven norm eller om även andra rättsliga normer kan komma på fråga. Kleineman menar att det torde föreligga goda skäl för att utsträcka normskyddsläran så att den kan användas i utsträckande mening samt att den bör kunna gälla även oskrivna aktsamhetsnormer.³⁹

---

³³ Se exempelvis NJA 1939 s. 360 som gällde vårdslös bevitning samt NJA 1947 s. 21 som gällde vårdslös soliditetssupplysning.

³⁴ NJA 1985 s. 143 (s. 153).

³⁵ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 247 f.

³⁶ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 201.

³⁷ Prop. 1972:5, s. 330.

³⁸ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 288.

³⁹ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 297.

2.2 Praxis inom det utomobligatoriska området

Man måste alltid vara medveten om den generella risk för misstag och felaktiga slutsatser som föreligger vid rättsfallstolkningar. Syftet bakom ett tidigare rättsfall behöver inte stämma överens med de allmänna slutledningar man vid ett senare tillfälle kan vara benägen att dra. Läsaren får passa sig för att i rättsfallet läsa in den konklusion eller den utvecklingslinje denne önskar hitta. Trots risken är det genom rättsfallen och en studie av dessa som svaret på hur rättsläget ser ut på bästa sätt ges.

2.2.1 NJA 1987 s. 692 (“Kone”-fallet)

”Fråga om skadeståndsskyldighet mot annan än uppdragsgivaren för den som av oaktsamhet lämnat felaktig uppgift i värderingsintyg beträffande fast egendom.”

Investmentbolaget Kone (K) lånade ut 1 000 000 kronor till en fastighetsbyrå (F). Som säkerhet för lånet lämnade F bland annat pantbrev på 800.000 kronor i en fastighet ägd av F. För att denna fastighet skulle godtas som pant upprättade värderingsman Arne B (A), på uppdrag av F, ett värderingsutlåtande vari fastigheten värderades till 4 300 000 kronor. Utlåtandet grundad sig bland annat på att en statsplan hade upprättats för delar av fastighetsområdet och att denna omfattande 35 stycken friliggande villor. Någon återbetalning av lånet skedde aldrig och då säkerheten med anledning av detta skulle tas i anspråk visade det sig att utlåntagandet varit felaktigt. Fastighetens värde räckte inte på långa vägar till för att täcka K:s fordran. K väckte därför talan mot A:s arbetsgivare och yrkade att de skulle förpliktas utge resterande belopp till K. K åberopade såväl kontraktsrättsliga (eller snarare kvasikontraktuella) som skadeståndsrättsliga grunder, närmare bestämt skadestånd på grund av brott och skadestånd på grund av vårdslöshet.

HD noterade inledningsvis svårigheten i att värdera fastigheter och skriver uttryckligen att ett visst utrymme för felmarginaler alltid måste medges. I det här fallet handlade det dock inte om en felaktig uppskattning utan om en oriktig och vilseledande uppgift beträffande ett faktiskt förhållande. A ansågs därför av HD ha förfarit vårdslöst vid fullgörandet av sitt värderingsuppdrag. Om SkL 2 kap. 2 § sa HD: *”Huvudregeln i svensk rätt är enligt 2 kap. 4 § [numera 2 kap. 2 §] skadeståndslagen att ren förmögenhetsskada ersätts om den har vållats genom brott. För att skadan skall vara ersättningsgill i annat fall krävs – bortsett från kontraktsförhållanden – i princip stöd i lag [...] Av skadeståndslagens förarbeten framgår att avsikten med lagens bestämmelse ej har varit att lägga hinder i vägen för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhets- skada.”*⁴⁰ HD begränsar redan i rättsfallet den prejudikatverkan fallet kommer att få då man uttryckligen avgränsade sina ståndpunkter till yrkesmässigt utförda värderingsintyg

⁴⁰ S. 702 i fallet.

gjorda för fast egendom. HD förde sedan, likt TR:n och HovR:n, ett praktiskt resonemang där nyttan av att innehållet i ett värderingsintyg endast är giltigt gentemot uppdragsgivaren ifrågasattes. ”Att annan än uppdragsgivaren fäster avseende vid ett värderingsintyg är ofrånkomligt.”

⁴¹ Man noterade även att avsikten med ett värderingsintyg ofta är att det ska tjäna som underlag i samband med rättsliga förfoganden över fastigheter så som köp eller belåning. För en värderingsman måste det då enligt HD ha stå klart att intyget kunde komma att användas för skilda ändamål och av flera personer. HD lade därefter till att den skadelidande dock med fog måste ha satt sin tillit till värderingsintyget. Sist men inte minst påpekade HD möjligheten för värderingsmannen att friskriva sig från ansvar.

Enligt Kleineman visar fallet prov på en rättspolitisk god lösning av ett problem på skadeståndsrättens område.⁴²

TR:n drar analogier från kontraktsrätten för att kunna ålägga ansvar medan HovR:n talar om ett ansvar av kontraktsrättslig karaktär.⁴³ HD talar däremot om ett ansvar utanför rena kontraktförhållanden och en befogad tillit. Fallet rör endast yrkesmässig värdering av fastighet, vilket begränsar dess prejudikatvärde. Som ovan redogjorts för krävs enligt SkL ett brottsligt förfarande för att ersättning för ren förmögenhetsskada skall utgå då parterna inte står i någon form av kontraktsrelation till varandra. Förarbetena har dock sagt oss att denna spärregel inte på något sätt utgör ett hinder för en utveckling mot ett vidgat ansvar i praxis. Hellner anser att HD:s motivering ger värderingsmän ett vidsträckt ansvar för oaktsamhet. Han anser vidare att motiveringen i sin helhet ger ett intryck av att ansvaret bedömts som utomobligatoriskt och gällande gentemot tredje män i allmänhet.⁴⁴ Kleineman gör en liknande tolkning av fallet.⁴⁵

I senare granskningar är det många gånger resonemanget kring den befogade tilliten, ”*överbärande skäl talar för att den som med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg inte skall bära följderna av en skada som ytterst beror på att intygsgivaren förfarit vårdslöst.*”,⁴⁶ som lyfts fram. Kleineman har i sin avhandling utförligt behandlat frågan om just tillit och har därmed skapat en tillitslära. Då avhandlingen skrevs hade HD ännu inte behandlat Kone-fallet, men ett liknande tillitsresonemang fördes bland annat i NJA 1980 s. 383 varifrån Kleineman delvis utgår. Under avsnittet ”Vederhäftighets- och vittnesintyg” i avhandlingen menar Kleineman att bedömningen av huruvida den tillit som uppstått är befogad eller ej ingår i bedömningen av orsakssambandets adekvans. Istället för att tala om ”adekvat kausalitet” förespråkar Kleineman lokutionen ”befogad faktiskt

---

⁴¹ S. 703 i fallet.

⁴² Se Kleineman, Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans, s. 627.

⁴³ Se vidare under avsnitt 2.4.

⁴⁴ Se Hellner, Skadeståndsrätt, s. 78.

⁴⁵ Se Kleineman, Rådgivares informationsansvar, s. 202.

⁴⁶ S. 703 i fallet.

tillit”.⁴⁷ En faktor vid bedömningen av om tilliten varit befogad eller ej är skadevållarens kännedom om ”the end and aim”, d.v.s. dennes insikt i skaderiskerna. Intygsutfärdaren måste, för att ansvar ska utgå, på förhand ha kunnat bedöma vad informationen kunde komma att användas till samt vilka beslut som kunde komma att fattas med informationen som bas. Med andra ord vem skulle kunde komma att använda informationen och till vilket ändamål. Insikten måste dessutom gälla skade-händelser som går att överskåda för att ansvar skall utgå.⁴⁸ Intygsutfärdaren måste dessutom ha stått i en särskild förtroende- eller professionell position gentemot skadelidande. HD säger tydligt att det måste ha stått klart för den yrkesmässiga värderingsmannen att intyget kunde komma till användning för skilda ändamål och av flera personer.

2.2.2 NJA 2001 s. 878

”Fråga om skadeståndsskyldighet mot annan än uppdragsgivaren för den som i värderingsintyg beträffande fast egendom av oaktsamhet åsatt fastigheten ett allför högt marknadsvärde.”

Uppdragsgivares fastighet uppgavs av en värderingsman var värd mellan 73 och 79 miljoner kronor. Värderingsintyget angav inledningsvis att det var ”avsett att ligga till grund för tvist” eftersom intyget skulle åberopas i tvist inför skiljenämnd. Värderingen användes emellertid senare av uppdragsgivaren som underlag för en låneansökan hos Föreningssparbanken. Lånet beviljades. Då betalningsåtagandet inte kunde infrias och fastigheten efter försäljning på exekutiv auktion inte till någon del täckte bankens fordran väckte banken talan mot värderingsmannens arbetsgivare.

I HD hade värderingsbolaget medgivit oaktsamhet hos värderingsmannen varför domstolen inte prövade denna fråga. Istället gick HD direkt på ansvarsfrågorna. Utgången i Kone-fallet framställdes och man fokuserade särskilt på resonemangen kring den befogade tilliten. *”1987 års rättsfall ger inte stöd för att en tredje man utan vidare kan använda sig av ett värderingsutlåtande med skadeståndsansvar för värderingsmannen i fall utlåtandet innehåller felaktigheter som kan tillräknas värderingsmannen som oaktsamhet. Avgörande är om tilliten till utlåtandet varit befogad.”* HD gick sedan, mer än vad som gjordes i 1987 års fall, närmare in på frågan om vad som är avgörande för om tilliten varit befogad. *”Av betydelse [...] är bl.a. om utställaren gett uttryck för något förbehåll avseende ansvaret för intyget eller om detta har lämnats helt förbehållslöst.”* samt *”måste det vara möjligt för värderingsmannen att begränsa sitt ansvar genom att i utlåtandet uttryckligen hänvisa till det ändamål som föranlett utlåtandets utfärdande”.*⁴⁹ I utlåtandet hade värderingsmannen angivit att det var avsett att ligga till grund för tvist och HD ansåg att denna formulering, trots brister

⁴⁷ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 444 ff.

⁴⁸ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 452 och 459.

⁴⁹ S. 886 i fallet.

i klarhet, var tillräcklig för att banken närmare borde ha förvissat sig om huruvida utlåandet även kunde läggas till grund för en kreditgivning. HD påpekade uttryckligen att det inte bör ställas alltför stora krav på utformningen av friskrivningar. Någon ersättning utgick således inte.

Kleineman välkomnade HD:s beslut att bevilja fallet prövningstillstånd och därmed fylla behovet av en klargörande uttolkning av de principer som tidigare slagits fast i *Kone*-fallet. Han konstaterar att HD ”*en gång för alla [klargör] att tillitens relevans utgör själva rättsregeln. Vad som således utmärker det utomobligatoriska skadeståndsansvaret för vilseledande information är att tillitens relevans utgör rättsregeln, medan det motsvarande ansvaret på kontraktsrättens område har själva avtalsförhållandet som rättsgrund.*”⁵⁰ Vid en närmare granskning av fallet pekar Kleineman på vikten av att skilja mellan ”ansvarsgrundlag” och ”ansvarsbegränsning”. Eftersom det för de rena förmögenhetsskadorna inte finns någon allmän regel om ansvar bildar den befogade tilliten den enda självständiga ansvarsgrunden. Först *efter* att förefintligheten av den befogade tilliten konstaterats kan frågor om ansvarsbegränsningar i form av friskrivningar komma på fråga. Kleineman menar alltså att en friskrivningsklausul inte är något som i första hand har att göra med huruvida tilliten varit befogad eller ej. Omständigheter som vad intygsutfärdaren angivit om intygets tillkomstsätt och det förutsedda användningsområdet för intyget bör ligga till grund för bedömningen av den befogade tilliten. En ansvarsfriskrivning å andra sidan, är enligt Kleineman ett uttalande i själva intyget att utfärdaren friskriver sig från ansvar för skada som förorsakats av en befogad tillit till intyget. Skulle det saknas skäl att använda intyget i en viss transaktion på grund av att utfärdaren av intyget tydligt har angivit vad det skall användas för, men en friskrivning saknas, har utfärdaren emellertid inte något ansvar, men detta då på grund av att det saknas grundläggande ansvarsbetingelser. Man har då rent faktiskt begränsat sitt ansvar, dock genom att använda sig av en annan metod än friskrivningens.⁵¹

Huruvida dessa tankegångar stämmer överens med de av HD yttrade argumenteringarna i NJA 2001 s. 878 är tveksamt, ”*Av betydelse för prövningen av denna fråga [den befogade tilliten] är bl. a om utställaren gett uttryck för något förbehåll avseende ansvaret för intyget eller om detta har lämnats helt förbehållslöst.[...] Till detta kommer att ett värderingsutlåtande kan ha varit avsett för ett bestämt ändamål [...] Med hänsyn till detta måste det vara möjligt för värderingsmannen att begränsa sitt ansvar genom att i utlåandet uttryckligen hänvisa till det ändamål som föranlett utlåandets utfärdande*”. HD har i vart fall tydligt angivit att det avgörande är om tilliten varit befogad. Vare sig man använder sig av en uttrycklig friskrivningsklausul eller en ändamålsbeskrivning blir utgången densamma, ansvar kan ej utgå.

⁵⁰ Se Kleineman, Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans, s. 630.

⁵¹ Se Kleineman, Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans, s. 632.

2.2.3 NJA 1996 s. 700

”Konkursförvaltare har ansetts skadeståndsskyldig för ren förmögenhetsskada som han genom vårdslös förvaltningsåtgärd åsamkat tredje man och som består i förlust till följd av att denne tillhörig egendom sålts.”

(A) var ett nybildat bolag som bildats av Alvar J (AJ). AJ var också delägare och ensam firmatecknare i ett kommanditbolag (K) som 1982 förvärvade ett konkursdrabbat aktiebolag (G). Syftet med att bilda A var att de inventarier som ingick i köpet av G skulle kunna överföras till ett nybildat bolag. 1983 försattes A dock i konkurs och advokaten T (T) förordnades till konkurs- förvaltare. Då T ansåg att det varulager, inventarier etc. som funnits i K: s besittning vid konkurstillfället ägdes av A sålde han A: s rörelse, inventarier och varulager till ett annat aktiebolag (P). AJ och K väckte därför talan mot T med yrkande att denne skulle betala skadestånd.

TR:n beslöt att i mellandom dels pröva om AJ: s och K:s uppgivna skador utgjorde sak- eller rena förmögenhetsskador, dels (för det fall skadan helt eller delvis bedömdes som ren förmögenhetsskada) huruvida skadeståndsskyldighet kunde föreligga trots att skadan inte orsakats genom brott. I den första prövningen ansåg TR:n att käromålet i sin helhet grundades på ren förmögenhetsskada. I den andra prövningen kom man fram till att Konefallet inte direkt kunde läggas till grund för avgörandet men att det var uppenbart att en konkursförvaltare ”*genom sin ansvarsfulla ställning och sina särskilda kvalifikationer måste ha insikt om betydelsen av en ansvarsfull förvaltning och följderna av felaktiga förvaltningsbeslut.*” I enlighet med denna ståndpunkt ansåg TR:n att det föreföll riktigt att följderna av en vårdslös förvaltningsåtgärd bars av förvaltaren och inte av skadelidande. Skadeståndsskyldighet kunde alltså åläggas T om det kunde påvisas att T åsamkat skadan och att skadan var en följd av en vårdslös förvaltningsåtgärd från dennes sida.

Den första delen i prövningen överklagades inte och HovR:n hade därför endast att pröva den andra delen. Här pekade HovR:n på en del äldre rättsfall där det varit fråga om ersättningskyldighet för skada som åsamkats genom oaktsamma men icke brottsliga förfoganden över annans egendom. Med stöd av dessa fall, och i viss mån med stöd av doktrin, ansåg HovR:n att skada som vållats genom sådana oaktsamma förfoganden över annans egendom skall ersättas av skadevållaren. Frågan var då om reglerna om konkursförvaltares skadeståndsansvar enligt KonkL kunde utesluta ersättningskyldighet. AJ och K var i fallet att betrakta som tredje män. I propositionen till KonkL uttalas att det i den rättsvetenskapliga litteraturen antagits att förvaltaren ansvarar gentemot tredje man i vart fall om skadan åsamkats genom åsidosättande av en uttrycklig, till tredje mans skydd, meddelad lagbestämmelse.⁵² Enligt HovR:n fanns det dock inte något stöd för en så långtgående begränsning i praxis och ansvar kunde åläggas även i

---

⁵² Prop. 1986/87:90, s. 413.

fall där endast okodifierade normer till skydd för tredje män fanns att tillgå. HovR:n fastställde därför TR:ns domslut.

Även HD var begränsade till att endast pröva frågan om T kunde åläggas skadeståndsskyldighet. Inledningsvis konstaterade HD att SkL:s begränsningsregel i 2 kap. 2 § inte har ansetts utesluta ersättningsskyldighet för ren förmögenhetsskada samt att man i praxis gått mot en utveckling av vidgat ansvar då skadan orsakats av oaktsamhet. KonkL innehåller regler om konkursförvaltares skadeståndsansvar där ansvaret omfattar såväl person- och saksador som rena förmögenhetsskador. Reglerna gäller emellertid inte gentemot den som står utanför konkursen, vilket enligt KonkL:s proposition⁵³ inte innebär att någon sådan skyldighet trots allt skulle kunna föreligga. Eftersom lagen inte ger någon ledning borde frågan istället enligt HD bedömas enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Då konkurs- förvaltare realiserar egendom som ingår i konkursboet åligger det dem att tillse att egendom som tredje man har separationsrätt till inte omfattas av försäljningen. Detta kan enligt HD anses följa av såväl KonkL som av allmänna principer så som förbud mot att obehörigen förfoga över annans egendom. Hinder mot att ålägga skadestånd på grund av att det rörde sig om en ren förmögenhetsskada som inte orsakats genom brott förelåg således ej.

Enligt KonkL 17 kap. 1 § skall konkursförvaltare, då denne vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet tillfogar boet, konkursborgenär eller gäldenär skada, ersätta denna skada. Paragrafen omfattar således både person-, sak- och ren förmögenhetsskada. Så länge man tillhör den i paragrafen utpekade kretsen, de så kallade konkursintressenterna, kan ersättning för ren förmögenhetsskada erhållas, trots frånvaro av brottslig handling. Frågan blir istället om skyddet möjligen kan utsträckas till att gälla även i utomobligatoriska förhållanden, till att även gälla gentemot tredje man.

HovR:n konstaterade att skadeståndsansvaret gentemot tredje man allmänt kunde antas vara begränsat med hänsyn till vad som i doktrin brukar betecknas som ”principen om skyddat intresse” eller ”normskyddsläran”. Både TR:n och HovR:n uppmärksammade att såväl konkursrättslig litteratur som förarbetsuttalanden pekar på att tredje man torde omfattas av skyddet, i vart fall om skadan åsamkats genom åsidosättande av en uttrycklig och till tredje mans skydd meddelad lagbestämmelse.

Begränsningen till att endast skydda konkursintressenterna har bland annat kritiserats av Millqvist. Han menar att KonkL 17 kap. 1 § vilar på ett culpaansvar som i sig begränsas av läran om skyddat intresse, den så kallade normskyddsläran. Ansvaret gentemot tredje man är av utomobligatorisk karaktär och omfattas således av SkL 2 kap. 2 §. Det intressanta blir då i vilka fall konkursförvaltare kan anses ansvarig för ren förmögenhetsskada gentemot tredje man utanför SkL:s regelverk. Om normskyddsläran

---

⁵³ Prop. 1986/87:90, s. 414.

uppfattades som ett komplement till SkL 2 kap. 2 § skulle den, i fall där intresset för sanktioner är starkt, kunna ge vägledning och fylla en lucka i lagen. Tredjemansansvaret skulle då regleras av en rättsprincip.⁵⁴

Enligt KonkL:s proposition är ”*denna fråga är emellertid betydligt mer komplicerad än frågan om förvaltarens skadeståndsansvar mot konkursboet, konkursborgenär och gäldenären. Frågan har endast i mindre omfattning varit föremål för prövning i rättspraxis. Jag delar därför kommitténs uppfattning att saken bör lämnas oreglerad i den nya konkurslagen.*”⁵⁵

I den internationella diskussionen har läran fått mycket större utrymme än i Sverige, mycket på grund av att man där ansett adekvansverket vara alltför oslipat. I Tyskland används normskyddsläran både i kontrakts- och utomobligatoriska förhållanden.

Kleineman menar, som ovan nämnts, att läran om skyddat intresse dels skulle kunna användas för att utsträcka, dels för att inskränka ansvaret. För en utvidgning borde man se till normer som, utan att uttryckligen vara straff- eller skadeståndssanktionerade, skyddar ett rättsligt intresse. Grunden för skadeståndsansvaret skulle då ligga i kränkningen av sådant intresse.⁵⁶ Kleineman varnar för alltför långsökta härledningar ur en viss författning för att på detta sätt kunna tillgodogöra sig författningens skadeståndssanktion. I sådana fall bör normskyddsläran undvikas.⁵⁷ Han ställer sig dock frågande till om normerna måste uttryckas i en författning, eller om principen är tillämplig även på andra rättsliga normer samt om principen endast gäller person- och sakskador. Oavsett om man vidhåller spärregeln eller låter normskyddsläran tillämpas på frågor kring rena förmögenhetsskador, såväl vid kränkning av uttryckliga som oskrivna normer, så kräver normskyddsläran enligt Kleineman i tveksamma fall alltid en noggrann analys av vad som är skyddsnormen och begreppet skyddat intresse.

Hellner verkar erkänna principen om ett skyddat intresse men talar främst om en användning i begränsande riktning.⁵⁸ Sitt definitiva erkännande i svensk rätt anses normskyddsläran ha fått genom ett yttrande av JustR Nordenson i NJA 1976 s. 458. Även Nordenson verkar föredra en användning enbart i begränsande riktning.

I NJA 1996 s. 700 finns det en uttrycklig lagregel som ger vissa utpekade subjekt rätt till ersättning men en regel som ger tredje man rätt till ersättning saknas. Trots detta utsträcker HD ansvaret till att även omfatta tredje man. Med hänvisning till förarbetena vänder sig HD istället till allmänna

---

⁵⁴ Millqvist, Konkursförvaltarens skadeståndsansvar, SvJT 1991, s. 28.

⁵⁵ Prop. 1986/87:90, s. 414.

⁵⁶ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 289.

⁵⁷ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 302 f.

⁵⁸ Se Hellner, Skadeståndsrätt, s. 81 f.

skadeståndsrättsliga principer. Utan att stödja sig på i författning befintlig norm som uttryckligen skyddar tredje mans intressen ansågs tredje man kunna utkräva ersättning. Det förhållande att den påstådda skadan var att betrakta som ren förmögenhetsskada utgjorde inget hinder mot att skadeståndsskyldighet ålades. Normskyddsläran verkar således ha använts där en oskriven skyddsnorm tillsammans med allmänna skadeståndsrättsliga principer utgjorde grunden för lärans tillämpning.

2.2.4 NJA 1998 s. 520

”Sedan en bank underrättats om att en värdepappersdepå hos banken pantsatts som säkerhet för ett lån, har banken utan panthavarens medgivande lämnat ut aktierna i depån till ägaren. Banken har ansetts skyldig ersätta långgivaren för att lånet inte infriades. – Bestämmelserna i 18 kap. 9 § HB om preskription av sysslomans ansvar har inte ansetts tillämpliga i förhållandet mellan banken och långgivaren.”

Kreditgivare E lånade ut 500.000 kr till investmentbolaget M. Till säkerhet för lånet pantförskrev M, i januari 1990, sin värdepappersdepå som förvaltades av banken S. På det till S ingivna pantsättningsavtalet antecknades att pantförskrivningen noterats av S, det vill säga att S denuncierats om pantsättningen i enlighet med 1936 års lag om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man. Lånet förföll till betalning i januari 1991, men ingen betalning erhöles. Den 6 februari 1991 begärde M:s VD att de pantsatta aktierna skulle överföras till annat värdepapperskonto utanför S, vilket också skedde. Någon gång i mars 1991 fick E beskedet från S att aktierna inte längre fanns kvar i depån. Den 2 september 1991 försattes M i konkurs.

TR:n konstaterade att avtal mellan E och S ej förelegat. TR:n tar därefter upp 1936 års lag som ger att för det fall denunciation skett, och så länge pantträffen består, får tredje man inte lämna ut panten till pantsättaren eller annan obehörig. Gör pantställaren, d.v.s. tredje mannen, detta gör denne sig enligt, TR:n, skyldig till vårdslöshet och borde därför svara för den skada som därigenom uppstått. HovR:n fann ej skäl till ändring av TR:ns beslut.

I HD ansågs huvudfrågan vara huruvida S var skyldig att ersätta E för skada bestående i att E:s fordran på M blivit värdelös, utan hinder av att 1936 års lag inte innehåller några bestämmelser om skadestånd. Lagen tillkom för att underlätta pantsättning i de fall pantföremålet förvarades hos tredje man. Tredje mannen skulle inte ha någon skyldighet att vårda eller förvara panten, men lagens förarbeten framhöll att det i underrättelsen till tredje mannen låg en anvisning om att denne inte fick lämna ut den pantsatta lösejendomen till ägaren. HD menade att detta utlämningsförbud är av central betydelse för att den sakrättsliga verkan av pantsättningen skall bestå och därmed även av central betydelse för kreditgivares godtagande av pantsättning av gods som innehas av tredje man. *”För att det avsedda ändamålet med 1936 års lag skall uppnås krävs därför att kreditgivaren har rätt till ersättning av tredje mannen för den ekonomiska förlust han lider, om egendomen lämnas ut [...] Banken har därmed blivit skyldig att ersätta*

Eurocredit för dess förlust oavsett att banken inte kan anses ha stått i något avtalsförhållande gentemot Eurocredit.”

1936 års lag är väldigt kort och lyder:

”Vad i lag är stadgat om rätt för den som har lös pant i händer att därur njuta betalning skall gälla även där lös egendom, vari panträtt är utfäst, innehaves av tredje man, och denne om utfästelsen underrättas av pantsättaren, eller ock panthavaren hos tredje mannen företett skriftlig handling som visar att panträtt blivit utfäst. Avser panturfästelsen ett pantbrev och har panthavare underrättat tredje mannen om utfästelsen skriftligen eller på annat från bevissynpunkt likvärdigt sätt är dock panthavarens rätt skyddad, även om han inte har företett handling som visar att panträtt utfästs.”

Håstad menar att tredje man, efter att ha mottagit en giltig underrättelse om pantsättning, inte får lämna ut panten till pantsättaren. Vid pantsättning, liksom vid överlåtelse av lösöre, hos tredje man måste man kräva att denne inte har tillåtelse att lämna ut egendomen till pantsättaren. Lämna tredje man trots detta ut panten till pantsättaren upphör panträtten när panthavaren fått kännedom om utlämnandet, och en viss tid gått utan att panthavaren vidtagit effektiva åtgärder för att få panten i sin besittning. (NJA 1983 s. 103). Dessutom blir tredje man skyldig att ersätta panthavaren för den skada denne lider.⁵⁹ Millqvist menar att skadeståndet kan ses som ett sakrättsligt skadestånd.⁶⁰

Skyddsändamålet bakom lagen verkar såldes vara panthavarens rättsställning. För att panthavaren ska våga låta en tredje man ta hand om pantföremålet, och därmed ofta underlätta för pantsättaren, istället för att själv ta panten i sin besittning måste, enligt HD, någon typ av sanktion finnas för det fall tredje man vårdslöst eller uppsåtligt agerar så att pantens sakrättsligt giltiga verkan upphör. Om ersättning för den skada panthavaren lider inte utgår i fall där tredje man agerat likt i NJA 1998 s. 520, skulle ingen panthavare gå med på att pantföremålet förvarades hos tredje man. Hela 1936 års lag skulle då vara överflödigt och den förenkling lagen bereder pantsättare skulle aldrig komma till användning, vilket ju ursprungligen var syftet bakom lagens tillkomst.

2.2.5 Mål T-8535-01, meddelad 2004-02-17 av Svea Hovrätt

Målet rör fastighetsbesiktigares ansvar för rena förmögenhetsskador som uppstått på grund av besiktningsmannens bristande noggrannhet vid genomförandet av besiktningen, vilket lett till rena förmögenhetsskador för fastighetsägaren. Blivande småhusägaren P ingick i juni 1998 ett entreprenadavtal med företaget T om att T skulle uppföra ett småhus på P:s fastighet. Efter att huset uppförts anlätade T byggnadsingenjören L från företaget W för att besiktiga huset. I januari 1999 gick T i konkurs. L:s

⁵⁹ Se Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, s. 285.

⁶⁰ Föreläsning i kursen ”Kredit och finansieringsrätt” vid Stockholms universitet, 2004-02-19.

besiktning genomfördes inte med vederbörlig noggrannhet och T: s entreprenadbygge godkändes trots att ett antal besiktningsbara fel förelåg. Huset hade bland annat s.k. ”bakfall” i duschrummet (vilket innebar att vattnet rann från istället för till avloppet) och bristande isolering på vinden. L hade visserligen påpekat en del småfel och förordnade därför att delar köpeskillingen skulle innehållas till dess dessa fel åtgärdats. Resterande del av köpeskillingen betalades emellertid till T som sedermera gick i konkurs.

TR:n och HovR:n gjorde samma bedömning avseende L:s agerande och ansåg att det varit vårdslöst av L att inte anmärka på de större felen eller förbehålla P rätten att innehålla ett belopp för att avhjälpa felen. Domstolarna konstaterade att det inte förelegat något direkt avtalsförhållande mellan P och L eftersom L anlåtats av T som dessutom betalat L:s ersättning. Däremot ansåg TR:n att W: s (företaget där L var anställd) ansvar måste bedömas mot bakgrund av det nära samband som fanns mellan W:s, av T erhållna, uppdrag att utföra besiktningen och det avtalsförhållande som förelåg mellan P och T. En besiktningsmans skyldigheter anges i ABS 95 vilken stadgar att denne på ett objektivt och sakkunnigt sätt skall undersöka i vad mån entreprenaden är kontraktsevenligt utförd. ”Att en beställare normalt sett i praktiken är tvungen att lita på besiktningsmannens utlåtande och till följd av utlåtandet kan bli skyldig att fullföra avtalade prestationer i förhållande till sin avtalskontrahent, är något som måste stå klart för varje besiktningsman. Det måste därför anses rimligt att en sådan besiktningsman kan bli skyldig att ersätta en beställare för skada, som besiktningsmannen orsakar genom vårdslöshet vid utförandet av sitt uppdrag, även i de fall då han inte står i direkt avtalsförhållande till beställaren.” HovR:n sa sig dela TR:ns uppfattning i frågan om avsaknaden av ett avtalsförhållande och fastställde TR:ns dom där besiktningsmannen förpliktigades ersätta P för en ren förmögenhetsskada.

TR:n ansåg att P, oavsett om han också kunnat vända sig till någon annan med sitt skadeståndskrav (d.v.s. T som i o f gått i KK), inte kunde betas möjligheten att kräva W på ersättning för den skada han orsakats av bolaget. Ett visst resonemang kring P:s möjlighet att ta ut en försäkring fördes. Trots att det helt klart rör sig om en ren förmögenhetsskada i ett utomobligatoriskt förhållande och brott ej förekommit nämner varken TR:n eller HovR:n SkL 2 kap. 2 §. Ser man till resonemanget och dess formulering har domstolen, om inte kopierat så åtminstone inspirerats av domskälen i Kone-fallet. Det ansågs stå klart att en besiktningsbeställare ”normalt sett i praktiken är tvungen att lita på besiktningsmannens utlåtande” och dessa förhållanden ”måste anses stå klart för varje besiktningsman”. Domstolen använder sig inte av termen befogad tillit, eller med fog satt sin tillit till men nämner ändå att förlitan och skadevällarens insikt leder till att det måste anses rimligt att ett vårdslöst utförande av uppdrag, under dessa förhållanden, kan leda till skadeståndsskyldighet.

2.3 Kvasikontraktuella situationer

”Detta är naturligtvis en juridisk fiktion, men nyttan av en sådan kan vara betydande”.
- Kurt Grönfors⁶¹

Att ansvar kan inträda när skadevällaren och skadelidande står i ett kontraktsförhållande till varandra är inte särskilt häpnadsväckande. Frågan är dock om ansvar kan inträda då förhållandet parterna emellan visserligen inte är knutet till någon avtalsrelation, men där situationen ändå är av kontraktsrättslig karaktär.

Svensk rätt har, till skillnad från anglo-amerikanska rätt, en väldigt flexibel inställning till vad som egentligen menas med en kontraktsrelation. Men att enbart hänvisa till ett påstående om att förhållandet mellan skadevällaren och skadelidande är av kontraktsrättslig natur för att kunna ålägga ett ansvar leder enligt Kleineman ingen vart. Istället måste de faktorer som gör att relationen framstår som kontraktsrättslig fastställas och först därefter kan relationen etiketteras.⁶² Vilka krav som ska ställas för att man ska kunna betrakta en relation som kontraktsrättslig har HD haft svårt att bestämma sig för, vilket inte minst framgår av NJA 1980 s. 383.⁶³

Enligt SkL:s proposition innefattar lagen inte någon uttömmande reglering av den allmänna skadeståndsrätten. Existensen av ett avtal mellan parterna kan föranleda avvikelser från SkL:s bestämmelser i skilda hänseenden, antingen på grund av avtalets innehåll eller till följd av särskilda skadeståndsrättsliga bestämmelser. Dessa regler kan enligt SkL:s prop. *”ha en sådan verkan också i situationer där något avtal inte föreligger men som uppvisar kontraktsliknande drag.”*⁶⁴ Lag stiftaren har således gett rättstillämpningen en möjlighet att ålägga ansvar på kontraktsrättslig grund, samtidigt som man i samma proposition sig inte vilja hejda en fortsatt utveckling av ansvaret för rena förmögenhetsskador på utomobligatorisk grund.⁶⁵

Enligt Hellner tillämpas i många fall kontraktsregler trots att något direkt avtal mellan parterna inte existerar. Vid betydande oaktsamhet som gått ut över annan än den direkte medkontrahenten har HD då försökt hitta ett kontraktsförhållande som kan motivera skadeståndsskyldighet. Hellner spekulerar i att detta tillvägagångssätt möjligen kan komma att bli mindre vanligt i framtiden för det fall att det utomobligatoriska ansvaret utsträcks. HD har emellertid inte använt sig av kvasikontraktuella resonemang sedan 1980 (även om HovR:n använde sig av det i Kone-fallet) vilket gör att rättsläget får anses vara osäkert.⁶⁶

---

⁶¹ Se Grönfors, Avtalsgrundande rättsfakta, s. 99.

⁶² Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 439.

⁶³ Se vidare under avsnitt 2.4.2.

⁶⁴ Prop. 1972:5, s. 448.

⁶⁵ Prop. 1972:5, s. 568.

⁶⁶ Se Hellner, Skadeståndsrätt, s. 88.

Karlgren talar 1953 om kvasikontraktuella förhållanden, dock främst i situationer av ”culpa in contrahendo” ”*Då sålunda parternas förpliktelser tänkas ha kontraktsrätligt ursprung, besvärar icke den snäva ram, inom vilken reglerna för skadeståndsansvar i utomobligatoriska förhållanden brukar inpressas. Skadeståndsansvar kan följaktligen oberoende av skadans natur och oberoende av handlandets positiva eller negativa karaktär grundas icke blott på dolus hos vederbörande utan även på culpa; redan vårdslöst lämnande av oriktig uppgift eller ett vårdslöst, av omständigheterna icke rättfärdigat förtigande kan vara rättsgrund nog för skadeståndsskyldighet.*”⁶⁷

Grönfors menar att praktisk nödvändighet och rättspolitiska skäl (särskilt kravet på en enhetlig bedömning av likartade fall nära gränsen mellan inom- och utomobligatoriska förhållanden) tvingar fram en förskjutning av gränsen för tillämpningen av de kontraktuella reglerna i en utvidgande riktning. Allt som hamnar utanför de traditionellt ingångna avtalen faller därför inte utanför tillämpningen av kontraktuella regler och principer. Detta sker enligt Grönfors genom att avtalskaraktären upprätthålls men uttunnas för att slutligen överges så att avtalsverkan inträder utan att situationen ens betecknas som avtal. En av domstolarnas tekniker för gränsflyttning är att behandla en utomobligatorisk situation *som om* den vore kontraktsrättslig.⁶⁸

Vilka situationer som kan eller bör klassificeras som kvasikontraktuella går det dock inte på förhand att säga. Grönfors pekar främst på vikten av en enhetlig bedömning. Alla situationer behöver inte förses med avtalsstämpel för att legitimera en tillämpning av kontraktsrättsliga regler.⁶⁹ Han föreslår en bred och nyanserad matris där viljeförklaringen absolut inte får stå som enda avtalsgrundande rättsfaktum. Vissa domsmotiveringar uttrycker enligt Grönfors en strävan efter direkta uttryckssätt som erkänner en avtalsverkan på grund av sanktion och inte förkladd i en viljeförklaring.⁷⁰

Enligt Kleineman är partsrelationerna i rena förmögenhetsskadesammanhang inte sällan av kontraktsliknande karaktär. Han ger exemplet Kone-fallet, som då precis hade fått prövningstillstånd av HD, och HovR:ns resonemang, där han menar att domstolen använt sig av en kontraktsfiktion närmast som en etikett. Allt i enlighet med sin tillitsteori menar Kleineman att man ur ett konstaterande av att en relation är av kontraktsrättslig natur inte kan dra någon annan slutsats än att ansvar kan inträda. Bedömningen av när ansvaret skall inträda kräver en bestämning av när den faktiska tilliten skall anses vara befogad.⁷¹

Rodhe menar att praxis i åtskilliga typer av fall gått utöver de grundläggande reglerna för skadestånd i utomobligatoriska förhållanden.

---

⁶⁷ Karlgren, *Avtalsrättsliga spörsmål*, s. 15.

⁶⁸ Se Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, s. 97 f.

⁶⁹ Se Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, s. 129.

⁷⁰ Se bland annat NJA 1992 s. 243.

⁷¹ Se Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 543.

Svensk rätt har ingen generös skadeståndsrättslig ram där denna typ av frågor kan infogas. Den har istället utgått från skadeståndsregler som främst med avsteg från dessa regler godtagit anspråk mot tredje man. Fallen Rodhe talar om är fall i vilka en borgenär kan föra talan direkt mot en tredje man, med vilken han inte står i ett, på avtal eller lag grundat, kontraktsförhållande. Han menar att det finns två rättstekniska alternativ för att lösa problemet: antingen att medge att borgenären när vissa rättsfakta föreligger får föra talan direkt mot tredje man (med avvikelse från traditionella föreställningar om kontraktsförhållandens uppbyggnad) eller genom att spränga den traditionella avtalslärans gränser och förklara att samma rättsfakta gör tredje man till gäldenär i förhållande till vår borgenär.⁷²

2.4 Praxis inom området för kvasikontraktuella situationer

2.4.1 NJA 1987 s. 692 ("Kone"-fallet)

För redogörelse för fallets omständigheter se avsnitt 2.2.1.

HovR:n konstaterade inledningsvis: *"så som TR:n funnit är ej visat, att Arne B gjort sig skyldig till något brottsligt förfarande vid utfärdandet av värderingsbeviset. Skadeståndsansvar enligt 2 kap 4 § [idag 2 §] skadeståndslagen kan därför ej komma ifråga."* Däremot ansåg HovR:n att det ligger i sakens natur att ett värderingsutlåtande beträffande en fastighet används som beslutsunderlag för den som får utlåtandet i sin hand antingen fråga är om köp eller belåning. En långivare skulle således kunna komma att grunda sitt beslut på ett sådant utlåtande. Detta ansåg HovR:n vara det bakomliggande syftet med värderingsutlåtanden, vilket Arne B måste ha insett. På vems uppdrag utlåtandet upprättades hade därför, enligt HovR:n, ingen avgörande betydelse (skadelidande Kone var som bekant inte uppdragsgivare) vid bedömningen av ansvaret för felaktigheter i utlåtandet. På grund av ovanstående ansåg HovR:n därför att *"det måste anses att den som utfärdar ett utlåtande av nu ifrågavarande slag härigenom ådrar sig ett ansvar av kontraktsliknande karaktär för innehållet gentemot den som använder det som underlag för sin bedömning eller för sitt beslut"*.

HovR:n framhöll att Kone aldrig hade beviljat lånet om man känt till de verkliga förhållandena. Skadan hade enligt HovR:n kunnat förutses av Arne B som i fallet ansågs ha förfarit vårdslös och därför blev ersättningsskyldig. HovR:n hänvisade inte till någon doktrin eller tidigare rättsfall.

---

⁷² Se Rodhe, Handbok i sakrätt, s. 313 f.

2.4.2 NJA 1980 s. 383

Direktören vid ackordcentralen i Malmö upprättade som god man, i enlighet med ackordslagen, en bouppteckning för ett aktiebolag. Aktiebolaget hade ställt in sina betalningar och ville utreda sin ekonomiska ställning samt försöka få till stånd ett ackord, vilket man gav direktören vid ackordcentralen i uppgift att göra. Fastighetsmäklaren C förklarade sig efter diverse förhandlingar vara villig att förvärva aktierna i aktiebolaget och därvid garantera ett ackord om 29% till aktiebolagets oprioriterade borgenärer. En förutsättning var emellertid att ackordcentralen omgående ingav en ansökan om offentligt ackord. Överenskommelsen mellan C (eller dennes fastighetsbolag) och ackordcentralen utgjorde ett led i fullgörandet av ackordcentralens uppgift att utreda aktiebolagets ställning och försöka åstadkomma ett ackord. Beslutet att ingå avtal med och förvärva aktierna i aktiebolaget baserades på den av ackordcentralen upprättade boutredningen till vilken C satte sin tilltro. Bouppteckningen visade sig emellertid var behäftad med ett väsentligt fel, vilket innebar att den varit missvisande. Direktören hade bland annat tagit upp en tillgång på över en miljon kronor som inte fanns i verkligheten. Aktiebolaget gick därefter i konkurs. C stämde ackordcentralen och krävde ersättning för den skada han lidit på grund av den felaktigt upprättade bouppteckningen.

HD menade att den överenskommelse som träffades mellan C och ackordcentralen bland annat innefattade en utfästelse av C att på vissa villkor garantera ett ackord för aktiebolaget. Oavsett att uppfyllandet av villkoren till avsevärd del var beroende av annan än ackordcentralen ”*måste överenskommelsen anses ha sådan karaktär av avtal mellan [C] och Ackordcentralen att frågan om skadeståndsskyldighet för Ackordcentralen är att bedöma på kontraktsrättslig grund.*” Direktören vid ackordcentralen ansågs ha varit oaktsam vid upprättandet av boutredningen och ansågs även ha gjort sig skyldig till oaktsamhet vid ingåendet av överenskommelsen med C. Därigenom ansågs ackordcentralen ha ådragit sig skadeståndsskyldighet.

Vilka faktorer, som gör att relationen framträder som kontraktliknande, pekar HD på i fallet? Felet i bouppteckningen gällde ett förhållande av mycket stor ekonomisk betydelse. En kontroll för att upptäcka felet krävde inte någon särskild sakkunskap utan hade kunnat ske på ett enkelt sätt. Detta, det vill säga att en god man vid upprättandet av en bouppteckning vårdslöst föranleder att bouppteckningen blir missvisande, kan enligt HD inte i och för sig inte föranleda att den gode mannen ådrar sig ett skadeståndsansvar gentemot en utanför ackordsförfarandet stående person som företar en viss disposition i förlitan på bouppteckningens riktighet. Om kontraktsförhållande saknas menar HD således att ett skadeståndsansvar inte kan uppstå. I fallet förelåg emellertid vissa särskilda omständigheter. Det fanns en överenskommelse mellan C och den gode mannen där C bland annat utfäste att under vissa villkor garantera ett visst ackord. Trots att villkoren i denna överensstämmelse för sin uppfyllelse till största del var beroende av andra än ackordcentralen ansåg HD att överenskommelsen till

sin karaktär måste anses vara ett avtal och att frågan om skadeståndsskyldighet då var att bedöma på kontraktsrättslig grund.

Kleineman ifrågasätter varför HD inte dragit några analogier till konkursförvaltarens ansvar eftersom deras skadeståndsrättsliga ansvar gentemot tredje man är direkt lagreglerat. Svaret tror han är att spärregeln haft så stort inflytande att ett analogislut från KonkL inte har fått plats.⁷³

2.5 Sammanfattning

Rättsläget vad gäller när ersättning för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden skall utgå är som tidigare nämnts högst oklart. SkL 2 kap. 2 § ger att rena förmögenhetsskador som vållas genom brott skall ersättas. Om rena förmögenhetsskador som inte vållas genom brott säger SkL ingenting, men förarbetena anför bestämt att 2 kap. 2 § inte får tolkas e contrario.

Svensk rättspraxis på området är inte alltför omfattande men på senare år har problemet fått ett allt större diskussionsutrymme, vilket leder till att en sammanfattning av de rättsfall som avgjorts de senaste 20 åren här förefaller vara på sin plats.

1980 löstes frågan genom att HD i fallet om *Ackordcentralen* använde sig av ett kvasikontraktuellt resonemang. Trots att något egentligt avtal mellan skadevållaren och skadelidande inte förelåg bedömdes situationen som om ett kontraktsförhållande varit för handen. Det fanns emellertid i fallet en slags överrenskommelse som enligt HD kunde bedömas på kontraktsrättslig grund och som slutligen medförde att ett ersättningsansvar utdelades. Denna typ av kvasikontraktuella resonemang har sedan *Ackordcentralen* inte använts av HD. Men därmed inte sagt att ersättning sedan dess inte har utgått. I *Kone*-fallet utdelade HD återigen ett ersättningsansvar vid ren förmögenhetsskada, trots avsaknad av brottslig handling och trots avsaknad av något kontraktsförhållande. Det intyg och den utfärdare av intyget fallet kretsar kring ansågs ha kunnat inse och borde ha insett vem som skulle kunna komma att använda sig av intyget och till vilket ändamål. Skadelidande som satt en befogad tillit till intyget, och på grund av denna förlitan företagit diverse transaktioner, orsakades en ren förmögenhetsskada eftersom intyget utfärdats vårdslöst och därmed var felaktigt. HD resonerade kring praktikaliteten av att innehåll i ett värderingsintyg endast är giltigt gentemot uppdragsgivaren. Rättsfallet är emellertid inte utan begränsningar; ståndpunkterna gällde endast yrkesmässigt utförda värderingsintyg gjorda för fast egendom. I fallet om *konkursförvaltaren* talade HD inte alls om någon befogad tillit. Istället resonerade de kring lagreglerade bestämmelser som skyddar en viss, i lagen utpekad, krets. Skadelidande som i och för sig inte tillhörde denna krets ansågs emellertid ändå falla in under bestämmelsernas skyddsvärda intresse. Även i *konkursförvaltaren* kan ett praktiskt resonemang från HD:s sida skönjas.

---

⁷³ Se Kleineman. Ren förmögenhetsskada, s. 442.

Det skyddsvärda intresset i kombination med allmänna skadeståndsrättsliga principer ledde till att ersättning utgick. I fallet med den utgivna *värdepappersdepån* är det praktiska resonemanget än tydligare. En panthavare som gick med på att panten förvarades hos tredje man måste enligt HD ha rätt till ersättning då tredje mannen, tvärtemot lagens ändamål och utan panthavarens godkännande, utger panten till pantsättaren och därmed fråntar panthavaren dennes möjlighet till ersättning från pantsättaren (som förmodligen gått i konkurs). För att ändamålet med lagen skall kunna uppnås måste en rätt till ersättning anses föreligga trots att lagen i sig inte uttryckligen ger någon sådan rätt och trots att skadelidande inte stod i något kontraktsrätligt förhållande till skadevållaren. Även HovR förde i fallet med *fastighetsbesiktigaren* ett praktiskt resonemang i kombination med ett resonemang om hur skadevållaren måste ha insett konsekvenserna av ett eventuellt vårdslöst beteende. För att systemet skall fungera måste lekmän kunna lita på fastighetsbesiktigare och i kombination med ett vårdslöst utförande från besiktigarens sida bör ersättning kunna utgå trots att det i praktiken var den entreprenör som byggt huset som stått i kontraktsförhållande med skadevållaren.

Svensk praxis är, som ovan visats, långt ifrån entydig. Med varierande frekvens har HD ibland använt sig av ett resonemang kring den befogade tilliten, ibland ett kvasikontraktuellt resonemang och ibland ett resonemang kring normskyddet och det skyddsvärda intresset. Det resonemang som emellertid sticker ut mest är det om den befogade tilliten, vilket inte minst framkommer ur det *Kone*-liknande fallet *Ljungkvistgruppen*. Kleineman menar att HD i *Ljungkvistgruppen* en gång för alla klargör att det är tillitens relevans som utgör själva rättsregeln, åtminstone vad gäller det utomobligatoriska skadeståndsansvaret för vilseledande information.

3 Engelsk rätt

I stort skiljer sig det engelska rättssystemet avsevärt från det svenska eftersom det hör till det anglo-amerikanska rättssystemet, den så kallade *common law*-familjen. De rättssystem som ingår i familjen härstammar alla ur den engelska rätten och använder sig av samma juridiska språk.⁷⁴ För en ökad förståelse har jag valt att innan behandlingen av de specifika frågorna, om än översiktligt, beskriva hur *common law* systemet är uppbyggt.

3.1 Skapandet av *common law*

Efter det romerska rikets sönderfall delades England upp i små kungariken som alla erhöll lokalt begränsade regelsystem. Normandernas erövring år 1066 medförde en centralisering av administrationen och tre kungliga domstolar med tillhörande kringresande domare utvecklades. Domarna tillämpade till en början lokal sedvanerätt, men började så småningom bruka och tillämpa samma gemensamma rättsregler i hela landet. Den gemensamma rätten, eller *common law*, skapades följaktligen inte genom lagstiftning utan genom domstolarnas prejudikatbildande verksamhet.

Vid första anblick kan den engelska rätten därför kännas något föråldrad och konservativ. Men man ska enligt Bogdan inte låta sig luras av de vita perukerna, de märkliga ceremonierna eller de kvarvarande medeltida dragen. Den engelska rätten är i högsta grad ett modernt och flexibelt rättssystem, trots att det egentligen inte blivit utsatt för någon radikal förändring sedan år 1066.⁷⁵ *Common law* är emellertid endast den domarskapade rätten. Utöver *common law* finns det, precis som i Sverige, även en lagreglerad rätt. Vissa rättsområden, som exempelvis skadeståndsrätten, regleras främst av *common law* medan andra områden, som exempelvis arbetsrätten, främst regleras av författningar.⁷⁶ Då denna uppsats närmast uteslutande berör skadeståndsrätten kommer *common law*, och således den domarskapade rätten sprungen ur rättsfallen, att stå i fokus för deskription, diskussion och analys.

---

⁷⁴ Detta till skillnad från de romansk-germanska rättssystemen, till vilka den svenska rätten hör, som trots mer eller mindre svaga rötter i den romerska rätten aldrig varit ett enda rättssystem och aldrig använt sig av samma juridiska språk. Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 49.

⁷⁵ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 105.

⁷⁶ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 1.10.

3.2 Tolkning av prejudikat och författningstexter

En grundläggande princip vid tolkning av engelska rättsfall är ”stare decisis-principen”. Denna innebär att domarna vid sin rättsskipning bör och ibland måste följa tidigare avgjorda fall. Om de relevanta omständigheterna i ett fall är de samma som i ett tidigare avgjort fall skall det senare fallet avgöras på samma sätt som det förra. Principen bygger i sig på domstolarnas praxis och har aldrig blivit lagfäst. Det är dock inte varendaste stavelse i tidigare avgjorda fall som binder domstolen, utan endast den rättsregel med vars hjälp domstolen avgjorde målet och som var nödvändigt för avgörandet. Detta kallas ”ratio decidendi” eller ”holding” och är bindande för domstolen. Resterande uttalanden som inte ansågs nödvändiga för avgörandet kallas ”obiter dictum” och är inte bindande för domstolen.⁷⁷

Alla domstolars avgöranden är dock inte rättsskapande. De högre domstolarnas avgöranden är bindande för de lägre instanserna men inte för de instanser som befinner sig på samma nivå eller över dem i hierarkin. Den engelska domstolsorganisationen är mycket komplicerad med många instanser och nivåer som i sig har enskilda förgreningar. Klart är emellertid att prejudikat från domstolsorganisationens högsta instans House of Lords är bindande för alla lägre domstolar. Tidigare ansågs även House of Lords vara bundna av sina egna prejudikat, vilket ändrades 1966 så att de idag har rätt att frångå tidigare prejudikat när så är påkallat.⁷⁸ Om ett prejudikat blivit föråldrat eller ohållbart har endel domstolar kompetensen att åsidosätta (”overrule”) prejudikatet, vilket innebär att fallet inte längre har någon bindande verkan. Vanligen är det de domstolar som står över den dömande domstolen i hierarkin som har rätt att åsidosätta.⁷⁹ House of Lords har således rätt att åsidosätta alla tidigare prejudikat. Det räcker emellertid inte att prejudikatet anses vara felaktigt; någon ytterligare faktor så som ändrade omständigheter måste föreligga för att House of Lords skall använda sig av rätten att åsidosätta. Även här kompliceras frågan av englands invecklade domstolsorganisation. Domstolarna är dock väldigt restriktiva med att åsidosätta tidigare prejudikat.⁸⁰

Gränsdragningen mellan ”ratio decidendi” och ”obiter dictum” är ofta svår att göra och ställer inte helt sällan till med problem. När ett fall har identiska omständigheter (”facts”) med ett tidigare överrättsavgörande är prejudikatbundenheten absolut. För att undvika denna bundenhet måste de engelska juristerna särskilja omständigheterna och påvisa skillnader mellan sitt mål och det aktuella prejudikatet. Denna färdighet kallas ”distinguishing” och anses av många vara en vetenskap i sig.⁸¹ Common law är mycket detaljrik

---

⁷⁷ Dessa uttalanden kan dock väga tungt och ha så kallad persuasive authority, beroende på resonemangets kvalitet och upphovsmannens ställning. Se vidare Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 107 f.

⁷⁸ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 127.

⁷⁹ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 4.63.

⁸⁰ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 4.56.

⁸¹ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 118 ff.

och rättsfallen är ofta väldigt långa med ansenliga obiter dictum resonemang. Många betydelsefulla avgöranden bygger dessutom på en kedja av tidigare domslut.⁸²

Trots prejudikatens dominerande betydelse spelar skrivna författningar likaså en stor roll. Vid konflikt dem emellan går lagstiftningen före. Engelska domare är bundna av gällande författningar, men vid sin tolkning av lagtexten använder de sig främst av en lexikalisk tolkningsmetod där ordens exakta betydelse, och inte ändamålet med lagen, studeras. En sådan tolkning tenderar ofta att bli något restriktiv. Vid lagtexttolkning i England använder man sig inte av förarbeten.⁸³

3.3 Utomobligatoriskt skadeståndsansvar – rättsliga utgångspunkter

3.3.1 The law of tort

Ett av den engelska rättens många rättsområden kallas ”the law of tort.” Benämningen är dock något missvisande eftersom det i realiteten handlar om flera olika typer av torts eller åtminstone flertalet klassificeringar av torts, som alla skyddar olika eller samma intresse fast på olika sätt.⁸⁴ Slår man upp ordet tort i en engelsk-svensk ordbok hittar man översättningen ”förseelse”. Orden har en helt annan betydelse och översättning i det juridiska språkbruket och kommer ursprungligen från franskans tort som betyder orättvis. Grovhugget kan ”the law of tort” översättas med utomobligatoriskt skadestånd. En exakt definition av tort är svår att ställa upp då man i det engelska systemet inte kan tala om en enda sammanhållen skadeståndslära, även om flertalet läroböcker går under benämningar som ”tort law” eller ”the law of tort”. Man skulle kunna uttrycka det som att det utomobligatoriska området i England försöker fastställa under vilka omständigheter en person⁸⁵ som fysiskt eller ekonomiskt skadats av annan kan erhålla kompensation från skadevällaren, fränsett existensen av avtal eller annat kontraktuellt förhållande med densamme.⁸⁶ Områdets primära funktion är att kompensera den skadelidande, men det finns även en lärande funktion som innebär att medborgarna uppmuntras att modifiera sitt beteende och på så sätt undvika att orsaka skada. ”The law of tort” är långt

---

⁸² Detta medför att jag vid ett antal rättsfallshänvisningar, av utrymmesskäl, endast kommer att kunna just hänvisa och inte närmare redogöra för falllets omständigheter.

⁸³ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 130.

⁸⁴ I USA använder man sig istället av beteckningen ”the law of torts”.

⁸⁵ Engelsk rätt är tillämplig både på fysiska (”natural legal persons”) och juridiska (”artificial legal persons”) personer. Juridiska personer lyder under samma regler som fysiska personer, så länge som detta inte är olämpligt (som exempelvis reglerna om bigami). Fysiska såväl som juridiska personer har alltså under vissa förhållanden rätt att erhålla kompensation från skadevällaren. Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 2.2 och 2.5.

⁸⁶ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 18.1.

ifrån statistik; befintliga torts utsträcker sina områden och nya torts skapas, även om detta sällan sker.⁸⁷

Under 1970-talet låg fokus inom "the law of tort" på personskadorna. Det ansågs vara inom detta skadeområde som förändringar var av största vikt. I början av 1980-talet började man dock mer och mer att intressera sig för andra områden, och då särskilt de rena förmögenhetsskadorna. 1981 spekulerade Michael Furmston i att: "*It seemed [...] that the time had come to turn to other aspects of the law of tort and in particular to consider how the law should develop in relation to damage to property and the causing of pure economic loss [...] all the signs are that we are in the middle of a sea-change in the Common Law's handling of pure economic loss – a change moreover which will be entirely judge-based, since there has not been even the hint of a suggestion of statutory reform in this area.*"⁸⁸

3.3.2 The tort of negligence

I England behandlas de rena förmögenhetsskadorna under "the tort of negligence" vilket innebär vårdslöst eller oaktsamt⁸⁹ orsakade skador.⁹⁰ Detta är den vanligaste, mest dynamiska och mest föränderliga typen av tort. Strukturen är flexibel, vilket lett till att domstolarna kunnat använda rättsfiguren för att utdöma skadestånd på områden där ersättning tidigare inte utgätt. "Negligence" ses visserligen som en egen avgränsad tort, men området inskränker sig inte bara till skyddandet av något särskilt uttalat skyddsvärt intresse. Istället inriktar sig "the tort of negligence" på skadevällaren och dennes handlande vilket leder till att många skyddsvärda intressen faller in under området. Detta leder även till att "the tort of negligence" på vissa områden överlappar andra typer av torts. Området för strikt skadeståndsansvar ("strict liability torts") skyddar exempelvis intressen som även skyddas av "the tort of negligence".

Utvecklingen inom "the tort of negligence" bygger på en lång kedja av rättsfall som rört helt skilda skadetyper och helt skilda felaktiga handlingar.⁹¹ En fullständig beskrivning ryms inte inom uppsatsens ramar och eftersom uppsatsen inte rör oaktsamt orsakade skador i stort utan endast

---

⁸⁷ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 18.3.

⁸⁸ Se Furmston, The Law of Tort, s. 1.

⁸⁹ Enligt Larua Carlson, J.D. (USA), LL.M. och doktorand på Stockholms Universitet, betyder "negligent" vårdslös inom det skadeståndsrättsliga området. Jag har emellertid sett översättningar som tyder på att oaktsamhet är en mer korrekt översättning. Eftersom det inte har någon avgörande betydelse för uppsatsens tema har jag valt att främst använda mig av ordet oaktsam.

⁹⁰ Ansvarsprinciperna för de oaktsamt orsakade rena förmögenhetsskadorna har i den anglo-amerikanska rätten endast centerats till en typ av tort, negligence medan ansvarsprinciperna för uppsåtligt orsakade rena förmögenhetsskadorna har utvecklats inom flera olika torts. Det är ansvaret inom negligence som har dominerat den engelska debatten om de rena förmögenhetsskadorna och det är endast de oaktsamt orsakade skadorna denna uppsats berör.

⁹¹ Se Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 74 f.

de rena förmögenhetsskadorna är det enbart rättsfall och diskussioner som varit av avgörande betydelse för utvecklingen av dessa skador som kommer att redovisas längre fram i uppsatsen.

För att utdöma skadeståndsansvar under ”the tort of negligence” tar domstolen först ställning till huruvida en aktsamhetsplikt (”duty of care”) att inte orsaka förevarande skada kan åläggas någon part. Därefter avgörs huruvida *instämd skadevållare* omfattades av en aktsamhetsplikt att inte orsaka skadelidande relevant skada. Om så är fallet måste domstolen fastställa huruvida skadevållaren bröt (”breach”) mot denna aktsamhetsplikt och därmed orsakade (”causation”) den skada (”damage”) som skadelidande påstår sig ha lidit.⁹²

1) Duty of care

Grundförutsättningen för ansvar är som sagt att det finns en ”legal duty of care”, det vill säga att det förelåg en viss aktsamhetsplikt. Föreligger ingen aktsamhetsplikt finns det såldes ingenting att bryta mot och något ansvar kan heller inte utdömas. Den engelska aktsamhetsplikten markerar den krets av personer och intressen som erhåller lagens skydd mot oaktsamt orsakade skador. När och om en aktsamhetsplikt existerar går emellertid inte att fastslå till 100 procent men utgångspunkten måste enligt Card & James alltid tas i den moderna oaktsamhetslärans ursprungsfall *Donoghue v. Stevenson*⁹³ där den berömde Lord Atkins uttalade att det för att en aktsamhetsplikt skall föreligga dels krävs att skadevållaren och skadelidande står i en viss relation till varandra (”the neighbourhood principle”), dels att den orsakade skadan rimligen kunde förutsägas. För en mer specifik redogörelse för när en aktsamhetsplikt föreligger får man söka i rättspraxis.⁹⁴

Aktsamhetens vara eller icke vara i ett specifikt fall bestäms idag enligt tre alternativa metoder där det så kallade trestegs testet⁹⁵ är det vanligast förekommande. Att överhuvudtaget använda sig av stegtest kritiserar av många.⁹⁶ I ett Ny Zeeländskt fall uttalar Sir Robin Cooke följande:

*”Ultimately the exercise can only be a balancing one and the important objekt is that all relevant factors be weighed. There is no escape from the truth that, whatever formula be used, the outcome in a grey area case has to be determined by judicial judgement. Formulae can help organise thinking but they cannot provide answers.”*⁹⁷

2) Breach of duty

Skadevållaren anses bryta mot aktsamhetsplikten (”breach of duty”) när dennes handlande inte uppvisar tillräcklig grad av aktsamhet. Tillräcklig grad av aktsamhet är en objektiv värdering bedömd efter ett normalt aktsamt

⁹² Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 18.4.

⁹³ [1932] A.C. 562.

⁹⁴ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 85 ff.

⁹⁵ Utvecklas närmare under avsnitt 3.3.3.1.

⁹⁶ Se Clerk & Lindsell, On Torts, stycke 7-13.

⁹⁷ *South Pacific Manufacturing Co. Ltd v. New Zealand Security Consultants & Investigations Ltd* [1992] 2 N.Z.L.R. 282, s. 294.

beteende avseende den aktuella aktiviteten, ”based on the foresight of the reasonable man”. Praxis uppvisar dock ingen konsekvens kring vad som anses vara ett normalt aktsamt beteende. I vissa fall är den normalt aktsamme förutseende och i vissa fall inte.⁹⁸ Med undantag för spänndbarn skall alla individer behandlas lika. En oerfaren person bedöms därför på samma sätt en person med normala färdigheter. Om aktiviteten däremot utförs av ett proffs krävs istället den aktsamhetsgrad, eller omsorg och färdighet, som någon med den särskilda kunskapen bör uppvisa.⁹⁹ Vid sin bedömning ser domstolarna ofta till graden av förutsägbarhet, samt risken för skada jämfört med kostnaden för att undvika skadan och de fördelar som går förlorade om ett visst handlande inte tillåts.¹⁰⁰ Förutsägbarheten är alltså endast en del av rekvisitet ”breach of duty”. Vilken grad av aktsamhet som kan krävs är en så kallad ”evaluative question”, ett värderande ställningstagande som involverar rättspolitiska överväganden (”issues of policy”), och inte enbart kan besvaras genom frågan om skadan, under omständigheterna, var förutsägbar eller ej.¹⁰¹

3) Causation

Skadelidande måste visa att skadevållarens oaktsamma beteende orsakat den uppkomna skadan. Frågan analyseras i England ofta i två steg. Först utreds den faktiska kausaliteten, där ett så kallat ”but-for cause” test som svarar på frågan om skadan hade inträffat oaktat skadevållarens handlande används. Om så inte är fallet utreds steg två, den rättsliga kausaliteten (”legal causation”), där domstolen tar ställning till om sambandet mellan handlandet och skadan var tillräckligt nära eller om det föreligger någon omständighet som bryter kausalitetskedjan.¹⁰² Frågor om skadans omfattning faller också in under detta rekvisit. Även i engelsk rätt förekommer begreppen konkurrerande skadeorsaker¹⁰³ och multiplel kausalitet.¹⁰⁴ Principen om att man får ta den skadelidande som hon kommer kallas i engelsk rätt för ”the eggshell skull principle”.¹⁰⁵

4) Damage

Skadelidande måste givetvis, precis som i svensk rätt, ha lidit skada. Denna ska vara orsakad av skadevållarens brott mot aktsamhetsplikten men får inte vara för avlägsen (”to remote”).¹⁰⁶ Principen om ”remoteness” är omtvistad. Ibland anförs att den är en del av bedömningen av aktsamhetsplikten, ibland att den bör tas upp som en särskild frågeställning.¹⁰⁷ Skadefrågorna har inte fått lika mycket utrymme i praxis som de tre första rekvisiten. Detta trots att frågan exempelvis kan komma att ställa till med problem vad gäller

---

⁹⁸ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.4.

⁹⁹ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.40.

¹⁰⁰ *Latimer v. AEC Ltd.* [1987] AC 241, 280.

¹⁰¹ Se Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 80.

¹⁰² Se Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 185 ff.

¹⁰³ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.56.

¹⁰⁴ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.54.

¹⁰⁵ Se Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 81.

¹⁰⁶ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.51.

¹⁰⁷ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 335.

kategorisering av skadan. Frågor om när skadan uppstod kan dessutom vara av avgörande vikt ur preskriptionssynvinkel.¹⁰⁸

Det finns inga vattentäta skott mellan ovanstående överväganden och det råder osäkerhet kring när och efter vilka grunder de olika övervägandena skall användas. 1973 uttalade Lord Denning i fallet *Spartan Steel and Alloys Ltd. v Martin & Co. Ltd.*¹⁰⁹

"The more I think about these cases, the more difficult I find it to put each into its proper pigeonhole. Sometimes I say: "There was no duty." In others I say: "The damage was too remote." So much so I think the time has come to discard these tests which proved so elusive. It seems to me better to consider the particular relationship in hand, and see whether or not, as a matter of policy, economic loss should be recoverable, or not."

Enligt Markesinis och Deakin kommer domstolen ibland fram till ett visst resultat oavsett vilka överväganden man valt att binda resultatet till. Att ansvar inte ansågs föreligga kan då vara resultatet av att någon aktsamhetsplikt inte förelåg, men det kan lika väl vara resultatet av att skadan betraktades som oförutsägbar eller för avlägsen.¹¹⁰ Osäkerheten har lett till att vissa författare argumenterat för ett borttagande av begreppet aktsamhetsplikt och att ett kausalitetsresonemang istället borde användas.¹¹¹

3.3.3 Pure economic loss

Ren förmögenhetsskada ("pure economic loss") är inte legalt definierad i engelsk rätt men fick 1875, i fallet *Cattle v. Stockton Waterworks Co.* definitionen: "financial loss unassociated with damage to property or to a person."¹¹² Skadetyper behandlas under "the tort of negligence". Som huvudregel är de rena förmögenhetsskadorna inte ersättningsgilla och domstolen finner ofta att någon aktsamhetsplikt att inte orsaka denna typ av skada inte förelåg.¹¹³ Huvudregeln kallas "the exclusionary rule" och härstammar även den från fallet *Cattle v. Stockton Waterworks Co.*¹¹⁴ Denna, den engelska motsvarigheten till den svenska spärregeln, gäller emellertid inte rena förmögenhetsskador i allmänhet utan endast de oaktsamt orsakade skadorna. De uppsåtligt orsakade skadorna faller alltså utanför huvudregelns tillämpningsområde. De främsta argumenten för spärregelns existens är att ett erkännande av ett allmänt ersättningsansvar för rena förmögenhetsskador öppnar upp för ett överflöd av rättsprocesser

¹⁰⁸ Se Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 82.

¹⁰⁹ [1973] 1QB 27, 37.

¹¹⁰ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 84.

¹¹¹ W. Teatley, Damages and Economic Loss in Marine Collision: Controlling the Floodgates, 1991, s. 539, cit efter Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 84.

¹¹² (1875) LR 10 QB 453; approved by the House of Lords in *Simpson v. Thomson* (1877) 3 App Cas 279, att jämföra med den svenska definitionen i SKL § kap. 2 §.

¹¹³ Vissa författningar, som exempelvis the Fatal Accidens Act från 1976, erkänner dock ersättning för rena förmögenhetsskador. Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.8.

¹¹⁴ Se Clerk & Lindsell, On Torts, stycke 7-126, 7-128.

där skaran potentiella skadelidande kan växa till en, för skadevållaren, oförutsägbar storlek.¹¹⁵ Men trots att de rena förmögenhetsskadorna som regel inte ersätts finns det undantag. De främsta undantagen är de så kallade ”misstatement cases” vilket närmast kan översättas med fall som rör oaktsam framställning av oriktiga, felaktiga eller vilseledande uppgifter. Förutsatt att vissa omständigheter varit för handen, kan ersättning utgå då vilseledande information lämnats. Andra undantag som på senare tid växt fram har gällt oaktsamt utförande av uppdrag. Dessa har inte ansetts höra till ”the misstatement cases” utan tycks istället falla under de allmänna principerna under ”the tort of negligence”. Card & James anser dock att det förmodligen är bättre att se fallen som en utveckling av principerna kring ”negligent misstatements”.¹¹⁶ Exempel på båda skadesituationerna kommer att visas under det engelska rättsfallsavsnittet. Enligt professor Feldthusen bör området emellertid delas upp i ytterligare avsnitt. Han anser att de rena förmögenhetsskadorna inte kan diskuteras i en klump utan föreslår en uppdelning i ansvar för offentliga organ (”liability of public authorities”), ansvar för oaktsam framställning av oriktiga, felaktiga eller vilseledande uppgifter (”responsibility for negligent misstatements”), oaktsamt utförande av uppdrag (”negligence in the performance of a service”), ersättning för förmögenhetsskada orsakad av defekt produkt eller byggnation (”recovery of economic loss caused by defective products and buildings”), och förmögenhetsskador som härrör från skada på tredje mans egendom (”relational economic losses arising from damage to the property of a third party”).¹¹⁷

3.3.3.1 Utvecklingen av principerna kring “the tort of negligence” och “pure economic loss”

Utvecklingen av principerna kring ansvar för oaktsamt orsakade skador ges i den rikligt tilltagna rättsfallssamling det engelska systemet har att erbjuda. Eftersom utvecklingen avseende de rena förmögenhetsskadorna går hand i hand med utvecklingen av ”the tort of negligence” redovisas de båda områdena tillsammans. Vissa av fallen rör inte primärt de rena förmögenhetsskadorna men väl principer som i sin tur är av intresse för denna skadetyper.

Fram till 1930-talet erkände brittiska domstolar inget generellt ansvar för oaktsamma handlanden och några allmänna principer för avgörande av när en aktsamhetsplikt förelåg existerade inte. Ansvar utdelades endast i vissa specifika situationer, vilka i sig saknade gemensamma nämnare. Tillvägagångssättet hörde delvis samman med synen på ansvar i kontraktsförhållanden och den där rådande principen om ”*privity of contract*”. Denna avtalsrättsliga princip, som innebär att ett avtals ansvarsförpliktelser

---

¹¹⁵ Det så kallade ”floodgate argument”.

¹¹⁶ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.9.

¹¹⁷ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 114.

existerar endast mellan de rättssubjekt som uppträder som avtalsparter, kan jämföras med den svenska principen om avtalets subjektiva begränsning.¹¹⁸ Endast de två som är avtalsparter kan enligt denna princip erhålla skadeståndsrättslig ersättning från varandra. En fastighetsägare som i enlighet med ett avtal med hyresgäst A åtagit sig att laga golvet i A: s lägenhet ansågs inte ha något ansvar gentemot A: s fru efter att hon trampat rakt igenom det söndervittrade golvet och skadads svårt. Hon var enligt lägenhetskontraktet inte avtalspart¹¹⁹ Denna situation blev snart ohållbar vilket man insåg och rättade till i det oerhört betydelsefulla fallet *Donoghue v Stevenson*.¹²⁰ Trots avsaknaden av ett kontraktsförhållande mellan parterna ansåg domstolen här att en aktsamhetsplikt förelåg. Lord Macmillan försäkrade i fallet att ”*the categories of negligence are never closed*”, vilket innebär att domstolarna kan utöka området för ansvar när så behövs. *Donoghue v. Stevenson* används tas idag ofta som utgångspunkt då frågan kring huruvida någon aktsamhetsplikt förelegat eller ej skall avgöras. Fallet och diskussionen rör inte ren förmögenhetsskada specifikt utan frågan om huruvida ersättning för tredje mans skada, orsakad av ett oaktsamt handlande (”negligence”), bör utgå.

Utvecklingen av ”the tort of negligence” satte således igång relativt tidigt, men utvecklingen av de rena förmögenhetsskadorna gick något långsammare.

Ansvar för ren förmögenhetsskada då parterna står i avtalsförhållande med varandra har funnits en längre tid¹²¹ men det var först 1964, i och med fallet *Hedley Byrne & Co. Ltd v Heller and Partners Ltd*¹²², som möjligheten att föra en talan för ren förmögenhetsskada i ”the tort of negligence” erkändes. House of Lords ansåg att de rena förmögenhetsskadorna, under vissa förutsättningar, var skyddsvärda och att en aktsamhetsplikt då kunde föreligga. De konstaterade i fallet att eftersom skadan rimligen kunnat förutses, parterna stått i en särskild relation till varandra (”special relationship”) och det förelegat en befogad tillit så kunde en aktsamhetsplikt vid oaktsam rådgivning föreligga. En friskrivningsklausul satte dock stopp för ersättningen. Det var alltså först i och med detta fall man bröt den generella spärregeln vid rena förmögenhetsskador. Något senare kom fallet *Dorset Yacht Co.v. Home Office*¹²³ där domstolen gavs möjlighet att även utdöma ansvar vid underlåtenhet att handla. Fallet har betydelse för utvecklingen av doktrinen för aktsamhetsplikten (som i och med detta fall utvidgades) men det rör egentligen inte rena förmögenhetsskador utan sakskada.¹²⁴ Uppfattningen i *Dorset Yacht* bekräftades i fallet *Anns v. Merton London Borough Council*.¹²⁵ Tillsammans skapade de båda fallen

---

¹¹⁸ Se Ramberg och Hultmark, Allmän avtalsrätt, s. 231. Principen kommer att beskrivas närmare i avsnitt 3.5.2.

¹¹⁹ *Cavalier v Pope* [1906] AC 424.

¹²⁰ [1932] A.C. 562.

¹²¹ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.13.

¹²² [1964] A.C. 465.

¹²³ [1970] A.C. 1004.

¹²⁴ Fallet kommer därför inte att redogöras för närmare under rättsfallsavsnittet.

¹²⁵ [1978] A.C. 728.

den nya doktrinen där rena förmögenhetsskador skulle ersättas om inte sakliga skäl talade emot detta ("the prima facie duty of care doctrine"). Doktrinen utgjordes av ett tvåstegs test där frågan om parternas relation först avgjordes genom ett förutsägbarhetstest. För det fall oaktsamheten sannolikt kunde komma att orsaka skada förelåg en "prima facie duty of care". Ansvar kunde sedan uteslutas endast om det förelåg rättspolitiska överväganden ("issues of policy") som pekade på att ansvar ej borde utdömas. Tvåstegs testet var enkelt vilket gjorde det lätt att använda, men enkelheten i testet var också dess svaghet. Testet kring parternas relation ("proximity") innehåll ingenting om att relationen bör vara direkt eller nära. Det var snarare ett test av huruvida förutsägbarhet förelåg eller ej.

I fallet *Junior Boks Co. Ltd v Veitchi Co.*¹²⁶ gick domstolen ännu ett steg och utvidgade, med utgångspunkt i *Anns*, det ersättningsbara området för rena förmögenhetsskador ytterligare. Utvidgningen var enligt många allför vid, vilket ledde till att House of Lords 1991, i *Murphy v. Brentwood District Council*.¹²⁷ åsidosatte *Anns*-fallet. Tvåstegs doktrinen gäller således inte längre. *Junior Books*, som i stora delar bygger på resonemang från *Anns*, har inte blivit åsidosatt, men har i efterhand endast ansetts vara av marginell betydelse.¹²⁸

I *Murphy* utvecklade domstolen istället ett trestegstest för att komma fram till huruvida någon aktsamhetsplikt föreligger. Det första steget är att undersöka förutsägbarheten. Skadan måste rimligen ha kunnat förutses. Därefter krävs att parterna stod i tillräcklig nära relation till varandra. Slutligen måste det ha varit rättvist, befogat och rimligt ("fair, just and reasonable") att ålägga ena parten ansvar. Det sista steget ger domstolen möjlighet att ta hänsyn till rättspolitiska överväganden ("issues of policy") både i förhållande till parterna och till rättssystemet. Överväganden kring huruvida skadelidandes intressen kan tillgodoses även i fall där en aktsamhetsplikt inte anses föreligga eller huruvida rättssystemets koherens undermineras av att en aktsamhetsplikt anses föreligga görs i detta sista steg.¹²⁹ Möjligheten för engelska domstolar att begränsa eller förkasta en aktsamhetsplikt med hjälp av rättspolitiska överväganden har dock prövats av Europadomstolen för mänskliga rättigheter.¹³⁰ Trestegs testet används flitigt i fall där skadan varit av ekonomisk art, även om testet enligt House of Lords är universellt applicerbart.¹³¹ Man kan emellertid se en tendens till att testet varit av större vikt i fall där man försökt utvidga ansvaret till nya typer av partsrelationer, nya typer av skador eller där man försökt komma förbi en begränsning av ansvaret baserat på viss typ av relation eller

---

¹²⁶ [1983] A.C. 520.

¹²⁷ [1991] A.C. 398.

¹²⁸ Fallet är emellertid intressant ur ett kontrakt- kontra skadeståndsrättslig perspektiv, varför fallet, trots sin marginella betydelse, kommer att redogöras för under rättsfallsavsnittet.

¹²⁹ Se Clerk & Lindsell, *On Torts*, stycke 7-89.

¹³⁰ *Osman v United Kingdom* [1999] 1 FLR 193, ECtHR. Se vidare Clerk & Lindsell, *On Torts*, stycke 7-15 ff.

¹³¹ *Rich & Co. A.G. v. Biship Roxk Marine Co. Ltd.* [1996] 1 A.C. 211.

skada.¹³² Enligt Clerk och Lindsell finns det, förutom trestegs testet, ytterligare två metoder för att fastslå huruvida en aktsamhetsplikt föreligger. Den andra metoden anser de vara den av Lord Devlin i fallet *Hedley Byrne* uttalade ”assumption of responsibility”:

”[...] the categories of special relationships, which may give rise to a duty to take care [...] are not limited to contractual relationships or to relationships of fiduciary duty, but also include relationships which [...] are ”equivalent to contract” that is, where there is an assumption of responsibility in circumstances in which, but for the absence of consideration, there would be no contract.”

Andra domare har tolkat *Hedley Byrne*- principen så att:

”we can derive some understanding of the breadth of the principle underlying this case. We can see that it rests upon a relationship between the parties, which may be general or specific to the particular transaction, and which may or may not be contractual in nature.[...] The concept of assumption of responsibility provides its own explanation why there is no problem in cases of this kind about liability for pure economic loss; for if a person assumes responsibility to another in respect of certain services, there is no reason why he should not be liable in damages in respect of economic loss which flows from the negligent performance of those services. [...] once the case is identified as falling with the Hedley Byrne principle, there should be no need to embark on a further inquiry whether it is ”fair, just and reasonable” to impose liability for economic loss.”¹³³

Den tredje metoden anser de vara den av Lord Bridge i fallet *Caparo Industries v. Dickman*¹³⁴ uttalade ”incremental evaluation” vilket innebär att rättsområdet för oaktsamt orsakade rena förmögenhetsskador bör växa genom analogier från befintliga kategorier.¹³⁵ En kombination av de tre olika metoderna har också föreslagits.¹³⁶

3.4 Kvasikontraktuell ansvar

Som ovan nämnts har Sverige till skillnad från England en relativt flexibel attityd till frågan vad som avses med en kontraktsrelation. De i England sedan länge fastslagna principerna ”privity of contract” och ”consideration” bär ansvaret för den rigida inställning till vad som, i den engelska rätten, utgör en kontraktsrelation.

---

¹³² Se Clerk & Lindsell on Torts, stycke 7-22, 7-23, s. 292.

¹³³ Uttalande av Lord Goff i fallet *Henderson v. Merrett Syndicates Ltd* [1995] 2 A.C. 145.

¹³⁴ [1990] 2 A.C. 605.

¹³⁵ Se Clerk & Lindsell, On Torts, stycke 7-88.

¹³⁶ Se vidare Clerk & Lindsell, On Torts, stycke 7-95, s. 346.

3.4.1 Consideration

”The doktrin of consideration” innebär att avtalsåtaganden endast är lagligen bindande om de följs av en motprestation. Ett löfte att binda sig är således inte bindande om sådan motprestation saknas, även om löftesgivarens avsikt var att bli bunden av sitt löfte. Principen begränsar alltså individens möjligheter att avge bindande löften, men många ser det istället som att den skyddar individen från att avge kostnadsfria eller gratis löften. I Sverige är ett anbud i sig bindande, åtminstone under den s.k. acceptfristen. Denna mekanism kallas löftesprincipen. I England har man emellertid en annan princip: kontraktprincipen. Denna innebär att anbudet blir bindande först genom accepten¹³⁷. Anbudsgivaren kan alltså ta tillbaka sitt anbud fram tills dess att han eller hon erhållit en giltig accept. ”The doktrin of consideration” vilar på två grundstenar: tanken om att ett löfte endast bör vara bindande om löftesgivaren själv samtidigt erhåller någon typ av förmån eller nytta, och föreställningen, uppfattningen om att ett löfte endast bör vara bindande om löftesmottagaren ådrar sig någon form av förlust på grund av att han eller hon förlitat sig på löftet.¹³⁸ Hur stor eller värdefull motprestationen måste vara råder det delade meningar om i praxis. Huvudregeln säger att alla typer av motprestationer är tillräckliga så länge som den är av något värde (”value”) för löftesgivaren eller innebar någon verklig förlust för löftesmottagaren. Problemet ligger i att avgöra vad som i sammanhanget är ”av värde”. Å ena sidan kan man tycka att frågan bör utredas ur ett subjektivt perspektiv; parterna måste själva få bestämma huruvida någonting är värt att köpa eller hur mycket det är värt att betala. Det skulle innebära att även väldigt orättvisa kontrakt, där den ena parten får gjort en bra affär medan den andra i själva verket gjort en förlust, skulle anses bindande så länge som parterna själva ansåg att transaktionen varit värdefull att genomföra. Varje ansvarsfull vuxen individ måste, så länge avtalet ingås med fri vilja, anses ha avvägt för och nackdelar av det som han eller hon förutsatt sig betala eller utföra som motprestation. Situationen kan då, enligt klassisk ”consideration”-teori, aldrig anses vara orättvis (”unfair”). England är ju emellertid medlem av den europeiska unionen som bland annat tagit fram direktivet 93/13 om oskäligen avtalsvillkor gentemot konsumenterna. Därför finns nu i England ”The Unfair Contract Terms Act 1977” och ”The Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999” som reglerar just oskäligen avtalsvillkor (som egentligen inte kunde vara oskäligen).¹³⁹ Om man å andra sidan accepterar tankarna om att den rationella individen avger ett löfte för att han eller hon tycker att det är bättre att avge löftet än att inte göra det och att löftesavgivandet sätter honom eller henne i en bättre position än den han eller hon tidigare befann sig i kan man ju lika väl acceptera att någon avger ett löfte utan att kräva någon motprestation om han eller hon anser att detta är mer fördelaktigt för honom eller henne. Principen om ”consideration” är därför, enligt Atiyah,

¹³⁷ Se Adlercreutz, Avtalsrätt I, s. 48.

¹³⁸ Se Atiyah, An Introduction to the Law of Contract, s. 118.

¹³⁹ Se Atiyah, An Introduction to the Law of Contract, s. 127.

inte alltid helt konsekvent men den är trots detta fortfarande gällande rätt.¹⁴⁰ Utan ”consideration” inget avtal.

3.4.2 Privity of contract

”The doctrine of privity of contract” innebär att ett kontrakts rättigheter och skyldigheter endast kan åläggas kontraktets parter och alltså inte en tredje part. Principen har sitt ursprung i ett rättsfall från 1861 där fäderna till ett förlovat par kom överens om att tillsammans betala en summa pengar till den blivande brudgummen. Några pengar dök dock aldrig upp men eftersom brudgummen själv inte var kontraktspart ansågs han inte kunna tvinga fram ett verkställande av den utlovade betalningen trots att avtalet var ingått till hans fördel. Idag finns det emellertid ett stort antal undantag till principen. Huvudregeln är alltså inte längre någon huvudregel.¹⁴¹ Efter att många, både domare och advokater, uttryckt en stark önskan om att principen borde reformeras antogs ”The Rights of Third Parties Act” 1999 som i stora drag baserats på The Law Commissions rapport ”Privity of Contract: Contracts for the Benefit of Third Parties”. Lagen gör det möjligt att under vissa omständigheter avtala om fullgörelse till tredje man.¹⁴² Lagen upphäver inte huvudregeln men bidrar med nya viktigt undantag där en tredje part själv har rätt att kräva verkställande av ett avtalsvillkor om a) avtalet uttryckligen anger att tredje man får göra det, eller b) avtalsvillkoret avser att ge tredje man en förmån. Det är alltså parternas avsikt som blir avgörande.¹⁴³ De undantag som redan tidigare utvecklats under common law påverkas inte av den nya lagen vilket innebär att en tredje man som inte faller in under ”The Rights of Third Parties Act” fortfarande kan kräva fullgörelse enligt de gamla undantagsreglerna. De flesta undantagen rör fall där avtalet ger den tredje parten någon form av förmån och inte fall där den tredje parten är skyldig att utträta någonting.¹⁴⁴

3.4.3 Gränsen mellan ”contract” och ”tort”

Principerna om ”consideration” och ”privity of contract” medför att domstolarna ofta lockas att avgöra vissa tvister med hjälp av ”tort” för att på så sätt fylla det vakuum som uppstår då det föreligger en uppenbar kontraktssituation, men ”consideration” saknas. I England kan man alltså inte använda sig av resonemang kring ”kontraktsliknande situationer” för att komma fram till att skadestånd bör utgå trots att förhållandet är utomobligatoriskt. Man för istället helt över argumenteringen till det klassiska skadeståndsresonemanget för oaktsamt orsakade rena förmögenhetsskador, aktsamhetsplikten. I tankegångarna kring pliktens vara

---

¹⁴⁰ Se Atiyah, An Introduction to the Law of Contract, s. 129.

¹⁴¹ Se Atiyah, An Introduction to the Law of Contract, s. 359.

¹⁴² Se Koffman & MacDonald, The Law of Contract, s. 491.

¹⁴³ Se Koffman & MacDonald, The Law of Contract, s. 492.

¹⁴⁴ Se Treitel, The Law of Contract, s. 258.

eller icke vara kan man istället ta hänsyn till att det föreligger en uppenbar kontraktsituation, trots att någon ”consideration” inte utgått.

Klassificeringen som kontraktuell eller skadeståndsrättslig är viktig ur många perspektiv. Antalet påföljder är exempelvis fler vid kontraktsbrott och storleken på ersättningen skiljer sig i de flesta fall åt eftersom man vid kontraktsbrott talar om att sätta den skadelidande parten i den situation han eller hon befunnit sig i om kontraktets villkor till fullo hade verkställts, medan man i skadeståndssituationer talar om att sätta den skadelidande i den situationen han eller hon befunnit sig i om skadan aldrig hade inträffat.¹⁴⁵

I doktrin förekommer många försök till en definition av vad som är tort och vad som är contract. Winfield menade att en skiljelinje kan dras mellan ålägganden som fastställs av parterna själva och riktar sig till specifika personer, vilket hör till kontraktsrätten och ålägganden som fastställs i lag och riktar sig till alla, vilket hör till skadeståndsrätten. Denna uppdelning är emellertid alltför schematiska och det är i princip omöjligt att dra en tydlig skiljelinje mellan de båda rättsområdena. Om sådan uppdelning trots allt upprättas blir det oerhört svårt att placera de ekonomiska skadorna i någon av de båda kategorierna.¹⁴⁶

Det kan förekomma situationer i vilka en skadevällare har ett avtal med skadelidande men det samtidigt även åligger honom att iaktta en aktsamhetsplikt gentemot skadelidande under principerna i ”tort”. ”Concurrent liability” har erkänts i praxis¹⁴⁷ och innebär att skadelidande, så länge kontraktet inte uttryckligen utesluter ett skadeståndsrättsligt ansvar, kan välja den för honom eller henne mest fördelaktiga påföljden. Uttryckliga avtalsvillkor kan emellertid begränsa det skadeståndsrättsliga ansvaret och om ett avtalsrättsligt villkor står i strid med en skadeståndsrättslig plikt har avtalsvillkoret företräde.¹⁴⁸

Författarna Markesinis och Deakin ifrågasätter varför de båda områdena, i de delar de överlappar varandra, fortfarande behandlas som två skilda rättsområden. Förklaringar som att gamla det gamla sättet att resonera är svårt att avvisa, att det finns en tidsdiskrepans mellan förändringarna i samhället och de rättsliga förändringarna eller att områdena omgärdas av så många olika regler att en sammanslagning vore näst intill omöjlig eller åtminstone skulle komma att bli omöjligt stor att hantera förekommer enligt författarna men de anser ändå att en partiell sammanslagning inte enbart vore möjlig, utan även mer fördelaktig ur pedagogisk synvinkel.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.67.

¹⁴⁶ Se Markesinis & Deakin, Tort Law s. 8 f.

¹⁴⁷ Se bl. a. *Henderson v. Merrett Syndicates Ltd.* [1995] 2 A.C. 145.

¹⁴⁸ Se bl. a. *Greater Nottingham Co-operative Society Ltd. v. Cementation Piling and Foundations Ltd.* [1989] QB 71. Se vidare Card & James, Law for accountancy students, stycke 9.68, 9.69.

¹⁴⁹ Se Markesinis & Deakin, Law for accountancy students, s. 11.

Något särskilt avsnitt för praxis inom området för kvasikontraktuella relationer i den engelska rätten har jag inte utarbetat eftersom de flesta fallen är svåra att endast hänföra till ett av områdena.

3.5 Praxis på det utomobligatoriska området

När House of Lords avkunnar en dom skriver varje domare i princip alltid en egen motivering. Rättsfallen betecknas vanligen med *parternas namn*, [årtal], eventuellt ett volymnummer från året, A.C. som betyder Appeal Cases och att referatet börjar på ett visst sidnummer. Domarna är ofta väldigt omfattande med detaljerade beskrivningar av de faktiska omständigheterna. Skiljaktiga meningar publiceras alltid.¹⁵⁰

3.5.1 *Donoghue v. Stevenson* [1932] A.C. 562

Fallet rör inte ren förmögenhetsskada men däremot utvecklingen av principerna kring aktsamhetsplikten.

En dam och en vän till henne satt på ett café. Vännen köpte så småningom en flaska ingefärsöl som serveringspersonalen delvis hällde upp i ett dricksglas. Damen smakade på ölen före sin vän. Innan vännen själv skulle dricka tömde denne hela flaskan i glaset varpå delar av en rutten snigel seglade upp till ytan. Synen chockade damen svårt och hon utvecklade senare magsjukdomen gastro enteritis (mag- eller tarmkatarr) på grund av att hon druckit ur flaskan med snigeln i. Eftersom damen och tillverkaren inte stod i något kontraktsförhållande kunde hon inte kräva ersättning på kontraktsrättslig grund. Hon krävde istället ersättning för sina skador på skadeståndsrättslig grund.

House of Lords tvingades i fallet ta ställning till huruvida det förelegat någon aktsamhetsplikt som skadevällaren haft att hålla sig till gentemot damen. Lord Atkins, som skrivit de mest omtalade domskälen, konstaterade att det tidigare inte funnits några generella uttalanden där parternas särskilda relation definierats. Denna brist reparerade Lord Atkin med att utveckla sin så omtalade "neighbourhood principle" (som ibland kallas "principle of proximity").

"The rule that you are to love your neighbour becomes in law: You must not injure your neighbour and the lawyer's question: Who is my neighbour? receives a restricted reply [...] Who, then, in law is my neighbour? The answer seems to be persons who are so closely and directly affected by my act that I ought reasonably to have them in contemplation as being so affected when I am directing my mind to the acts or omissions which are called into question."

---

¹⁵⁰ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 139 f.

Skadelidande och skadevällaren måste alltså stå i ett nära och direkt förhållande till varandra. Men för att en aktsamhetsplikt skall uppstå måste skadan enligt Lord Atkin även vara förutsägbar.

”You must take reasonable care to avoid acts or omissions which you can reasonably foresee would be likely to injure your neighbour.”

Konsumenten hade inte kunnat vända sig till någon annan för ersättning av skadan eftersom ingen förutom tillverkaren varit oaktsam. Om någon aktsamhetsplikt inte ansetts föreligga vore lagen enligt Lord Atkins behäftad med en lucka, vilket han inte såg som tillfredställande. Han menade att en tillverkare av produkter som säljs på sådant sätt att produkten når slutkonsumenten direkt, utan något förbättringsarbete av mellanhänder, och där tillverkaren vet att en avsaknad av aktsamhet under tillverkningsprocessen kan leda till att konsumenten eller dennes egendom kan komma att skadas har att iaktta en aktsamhetsplikt gentemot sin konsument. Aktsamhetsplikten bestod i att med skälig aktsamhet försäkra att de varor de satte på marknaden inte hade några defekter som kunde ha förutsetts.

Innan *Donoghue v. Stevenson* fanns det som sagt inga allmänna principer för när det förelåg en aktsamhetsplikt och därmed när ansvar för oaktsamt agerande kunde utgå. Allt som fanns var enstaka rättsfall som i sig saknade gemensamma nämnare och där domstolen löst problemen från fall till fall. Lord Atkins uppmärksammade problemet och sa: ”to say whether the duty exists in those circumstances there must be, and is, some general conception of relations giving rise to a duty of care, of which the particular cases found in the books are but instances”.¹⁵¹ Fallet ses därför som det rättsfall vilket påbörjade utvidgningen av området ”the tort of negligence” och det ligger idag till grund för den moderna engelska oaktsamhetsläran.

Lord Atkins gör i fallet varken åtskillnad mellan person- och sakskador å ena sidan och förmögenhetsskador å andra sidan, eller positiva handlingar å ena sidan och underlåtelser å andra sidan, vilket lett till att hans domskäl ansetts något tvivelaktiga. De har i efterhand uppfattats mer som riktlinjer än en direkt applicerbar formel för avgörandet av när en aktsamhetsplikt föreligger.¹⁵² Senare tolkningar av fallet har begränsat räckvidden av Lord Atkins uttalande till person- och sakskador.¹⁵³

3.5.2 Candler v. Crane, Christmas & Co. [1951] 2 K.B. 164.

Fallet rör ren förmögenhetsskada som orsakats av vilseledande information.

Käranden i fallet övervägde att investera pengar i ett gruvföretag. Innan han bestämde sig krävde han att få tillgång till företagets bokföring. VD: n bad företagets revisorer (Crane, Christmas & Co.) att skyndsamt färdigställa

¹⁵¹ Se Clerk and Lindsess, *On Torts*, stycke 7-09.

¹⁵² Se Markesinis & Deakin, *Tort Law*, s. 76.

¹⁵³ Se Markesinis & Deakin, *Tort Law*, s. 85.

denna eftersom en potentiell investerare hade bett att få se på företagets siffror. En anställd på revisionsfirman iordningställde alla nödvändiga papper, visade och diskuterade igenom materialet med käranden. Käranden fick dessutom en egen kopia som han senare visade för sin egen revisor. Då allt såg ut att vara i sin ordning bestämde sig käranden för en investering. Inom ett år gick gruvföretaget emellertid i konkurs. Bokföringen visade sig vara oaktsamt sammanställd och innehöll ett antal felaktiga uppgifter som gav en vilseledande bild av företagets finansiella ställning. På grund av den vilseledande informationen valde käranden att investera och förlorade därmed alla pengar han placerat i företaget.

Domstolen ansåg inte att vilseledande information som oaktsamt avgetts och som personen som mottagit informationen förlitat sig på kunde leda till ansvar eftersom parterna inte stått i något kontraktuellt förhållande med varandra. Man ansåg inte att avgörandet i *Donoghue v. Stevenson* ändrade på det ställningstagandet eftersom *Donoghue v Stevenson*, enligt domstolen, endast gällde person- och sakskador.

Lord Denning höll inte med sina övriga domarkamrater. Hans skiljaktiga mening är oerhört uttömmande och liknar i mångt och mycket domskälen från *Hedley Byrne* där de rena förmögenhetsskadorna äntligen kom att regleras på samma sätt som person- och sakskadorna när det gäller avsaknad av kontraktuellt förhållande. Lord Denning menade att revisorer utövar ett yrke som kräver kunskap och skicklighet ("knowledge and skill") och därmed har att rätta sig efter sin yrkesutövnings aktsamhetsplikt.

Aktsamhetsplikten bör inte enbart iakttas gentemot revisorernas direkta kontraktsparter, utan även gentemot de tredje män som revisorerna visade sina rapporter för eller gentemot de personer som revisorerna visste att klienterna skulle komma att visa rapporten för och där revisorerna visste att de som fick ta del av informationen skulle förlita sig på densamma vid en framtida investering eller liknande åtgärd. Aktsamhetsplikten omfattade alltså endast de investeringstransaktioner någon i den uppräknade skaran genomförde med anledning av revisorernas rapporter. Han ansåg att värderare och analytiker också föll in under denna aktsamhetsplikt.

3.5.3 Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd. [1964] A.C. 465

Fallet rör ren förmögenhetsskada som orsakats av vilseledande information. Hedley Byrne (HB) var en reklambyrå som för sin kund Easipower (E) var på väg att beställa en stort TV- och tidningsreklamkampanj. HB skulle emellertid själva stå ekonomiskt ansvariga för beställningen och var tveksamma kring huruvida E skulle kunna betala. De vände sig därför till sin bank, Picadilly branch of National Provincial Bank (P), med en förfrågan om E:s finansiella situation. P vände sig i sin tur till E:s bank, Heller & Partners (HP). Efter en del muntlig och skriftlig korrespondens gav HP svaret att E var en "*respectably constituted and considered good for its*

normal business engagements” och *”we believe that the company would not undertake any commitments they were unable to fulfil”*. Informationen vidarebefordrades av P till HB i ett brev med benämningen *”confidential”*, *”for your private use and without responsibility on the part of this bank or the manager”*. HB skickade därefter ett brev till P där man återigen bad dem kontrollera E:s finansiella status och bad om att kontrollen utfördes så grundligt som möjligt. P frågade då återigen HP om E:s finansiella status och fick samma svar, vilket vidarebefordrades till HB i brevform och även här fanns frasen *”without responsibility on the part of this bank or the manager”* med i brevet. HB förlitade sig på denna information, beställde reklamkampanjen och tvingades slutligen själva betala då E en tid senare gick i konkurs. HB förde därför talan mot HP där de krävde ersättning för sin förmögenhetsskada. HB grundade sin talan på att den information man erhållit av HP hade avgivits på ett oaktsamt sätt och dessutom brutit mot HP:s aktsamhetsplikt vid det tillfället då informationen gavs.

Samtliga fem Lorder i House of Lords ger i fallet klara besked: det är dags att ta avstånd från den rådande grundinställningen att rena förmögenhetsskador i princip inte medförde någon rätt till ersättning i *”the tort of negligence”*.

Lord Devlin, som skrivit de mest omtalade domskälen, fokuserar, precis som Lord Atkin, på parternas relation. Relationens art är i Lord Devlins resonemang emellertid en annan än i det resonemang Lord Atkins för i *Donoghue v. Stevenson*. Lord Devlin menar att Lord Atkins relationsprincip (*”principle of proximity”*) endast var en generell uppfattning (*”general conception”*) som öppnade för möjligheten att skapa nya kategorier för när en aktsamhetsplikt kunde uppstå. Istället för att dra analogier från denna relationsprincip drog Lord Devlin analogier från reglerna om skadestånd i kontraktsförhållanden. HP utförde tjänsten gratis och utan motprestation (*”consideration”*).¹⁵⁴ Om engelsk rätt inte haft principen om *”consideration”* hade den rättsliga frågeställningen om huruvida parterna hade ett *”special relationship”* eller inte aldrig uppstått. Frågan hade då enligt Lord Devlin istället lösts efter avtalsrättsliga principer. I fall där motprestation saknas, men där den ena parten agerat oaktsamt menar Lord Devlin att ersättning trots allt kan utgå; där relationen är kontraktsliknande (*”equivalent to contract”*) d.v.s. där för det fall att motprestation utgått det uppstått ett avtal och det finns ett antagande om ansvar (*”assumption of responsibility”*). Det kan vara svårt att avgöra i vilka fall en sådan relation skall anses vara för handen, men då motprestation helt saknas kan man enligt Lord Devlin exempelvis se till om parten blivit kompenserad på annat sätt. Det är skillnad på att informera *”out of good nature”* och information som indirekt lönar sig. Om banken inte hade lämnat någon information hade de riskerat att förlora ett antal kunder. I slutet av sitt resonemang säger Lord Devlin kort och gott: *”wherever there is a relationship equivalent to contract, there is a duty of care”*. Han citerar återigen Lord Atkin *”the categories of negligence are never closed. English law is wide enough to embrace any new category of proposition that exemplifies the principles of proximity.”*

---

¹⁵⁴ Principen beskrivs närmare i avsnitt 3.5.1.

Lord Morris of Borth-y-Gest ansåg att i de fall någon besitter en särskild kunskap ("special skill") och åtagit sig att använda denna kunskap för att hjälpa annan som förlitat sig på just den kunskapen, föreligger en aktsamhetsplikt, oavsett förekomsten av ett avtal. *"I consider that it follows and that it should now be regarded as settled that if someone possessed of a special skill undertakes, quite irrespective of contract, to apply that skill for the assistance of another person who relies upon such skill, a duty of care will arise. The fact that the service is to be given by means of or by the instrumentality of words can make no difference."* För de fall den skickliga yrkesmänniskan befinner sig i en miljö där andra kan komma att förlita sig på hans eller hennes kunskap och han eller hon åtar sig att ge information till, eller tillåter att informationen vidarebefordras till någon som informationsgivaren vet kommer att förlita sig på informationen, uppstår, enligt Lord Morris, en aktsamhetsplikt. *"Furthermore, if in a sphere in which a person is so placed that others could reasonably rely upon his judgement or his skill or upon his ability to make careful inquiry, a person takes it upon himself to give information of advice to, or allods his information or advice to be passed on to, another person who, as he knows or should know, will place reliance upon it, then a duty of care will arise."* Men eftersom en friskrivningsklausul förekom kunde ansvar ej utdömas. *"A man can not be said voluntarily to be undertaking a responsibility if at the very moment when he is said to be accepting it he declares that in fact he is not"*.

Det var alltså först i och med detta fall som möjligheten att föra en talan för ren förmögenhetsskada i "the tort of negligence" erkändes. Domstolen kunde ha valt att dra en analogi från "neighbourhood-principen", men valde istället att dra en analogi från reglerna om skadestånd i kontraktsförhållanden. Det är förmodligen därför fallet fått sådan betydelse. Hade man valt en analogi från "neighbourhood-principen" hade fallet endast setts som en utveckling av denna.¹⁵⁵ I fallet utvecklas istället ett snävt test av parternas relation; ett "special relationship" eller "proximity" test. Lord Reid (som också yttrade sig i fallet) ansåg att en sådan nära relation uppstod när:

"the party seeking the information and advice was trustig the other to exercise such a degree of care as the circumstances required, where it was resonable for him to do that and where the other gave the informatin or advice when he knew or ought to have known that the inquirer was relying on him"

medan Lord Devlin koncentrerade sig på att ansvar kunde förutsättas:

"...the categories of special relationships [can] also include relationships which [...] are "equivalent to contract" that is, where there is an assuption of responsibility in circumstances in which, but for the absente of consideration, there would be a contract."

---

¹⁵⁵ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 344.

De kritiska elementen för vad som utgör ett "special relationship" är att en av parterna förlitat sig på någon annans "skill, judgement and advice". (*Ashmore v. Corpn of Lloyd's* [1992] 2 All ER 486) Parternas särskilda relation är av särskild vikt i förmögenhetskadefallen.

Hedley Byrne klassificeras idag som ett "misstatement case", vilket innebär att fallet inte gett upphov till någon allmän aktsamhetsplikt vad gäller rena förmögenhetsskador. "Misstatement cases" ses istället som en egen kategori, där den breda "neighbourhood-principen" inte är applicerbar.¹⁵⁶ Principerna som skapades i och med detta rättsfall kan idag, oavsett fallets klassificering, enligt Clerk och Lindsell sägas styra alla situationer där oaktsamt beteende orsakat ekonomisk skada, vilket ju "misstatement cases" gör. Enligt Kleineman kan *Hedley Byrne* emellertid inte längre anses återge huvudprincipen avseende rena förmögenhetsskador, utan har reducerats till att ange principen på området "negligent misstatements".¹⁵⁷ Istället anger *Donoghue v. Stevenson* enligt Kleineman återigen huvudprincipen (det vill säga att skadelidande och skadevållaren måste ha stått i ett nära och direkt förhållande till varandra samt att skadan varit förutsägbar), vilket han bland annat baserar på utgången i *Junior Books*-fallet. Kleinemans uppfattning uppstod emellertid innan House of Lords åsidosatte *Anns*-fallet, vilket, som tidigare nämnts, lett till att *Junior Books*-fallet idag endast anses vara av marginell betydelse. Tolkningen att de rena förmögenhetsskadorna idag skulle hämta sin huvudprincip från *Donoghue v. Stevenson* är därför tveksam, särskilt som fallet i efterhand har ansetts endast gälla person- och saksador.

3.5.4 Junior Books Ltd. v. Veitchi Co. Ltd. [1983] 1 A.C. 520

Fallet rör ren förmögenhetsskada som uppstått på grund av en felaktigt utförd golvläggning i en nybyggd fabrik.

Junior Books hade kontrakterat en entreprenör för att bygga en fabrik. I detta kontrakt framgick att entreprenören själv skulle utse en underentreprenör för att lägga golven i fabriken produktionsdel. En golvspecialist anlätades som underentreprenör, men något kontrakt mellan Junior Books och underentreprenören upprättades aldrig. Efter ett par år började stora sprickor dyka upp i golvet, vilket ledde till att produktionen under en tid fick avbrytas eftersom defekterna i golvet måste åtgärdas. Trots att Junior Books hade en möjlighet att stämna entreprenören enligt parternas kontrakt (vilket även domstolen finner märkligt) valde de att istället stämna underentreprenören i "the tort of negligence", dels för kostnaden att lägga om golvet, dels för de inkomstbortfall man gjorde under den tiden produktionen låg nere. Junior Books hävdade att

---

¹⁵⁶ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 86.

¹⁵⁷ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 339.

underentreprenören agerat oaktsamt antingen genom sitt val av olämpligt material eller genom bristande yrkesskicklighet.

House of Lords ansåg att skadan i sin helhet var att bedöma som en ren förmögenhetsskada. Lord Roskill menade att: ” [...] *to my mind in the instans case there is no physical damage to the flooring*”. Han tar sin utgångspunkt i det tvåstegs test som utformades i *Dorset Yatch-* och *Anns-*fallen. Han kommer efter ett långt resonemang fram till att en ”prima facie duty of care” förelåg samt att skäl som talar emot en aktsamhetsplikt inte existerade. Lord Roskill pekar bland annat på det faktum att underentreprenören var specialist på sitt område och visste exakt vad som krävdes för att utföra den typen av golvlägningsarbete. Junior Books hade dessutom förlitat sig på underentreprenörens specialistkompetens, vilket denne måste ha känt till. Underentreprenören måste dessutom ha veta om att en oaktsamhet från deras sida kunde komma att orsaka skada. Lord Roskill ansåg att ett åläggande av ansvar vore en fullt logisk utveckling av denna del av skadeståndsrätten.

”I see no reason why what was called during the argument ”damige to the pocket” simpliciter should be disallowed when ”damige to the pocket” coupled with physical damige has hitherto always been allowed. I do not think that this development, if development it be, will lead to untoward consequences”.

Domstolen ansåg således att en aktsamhetsplikt förelåg.

Enligt Kleineman tillmättes fallet en oerhörd betydelse där slutsatser som var långtgående för hela den centrala civilrättens systematik drogs. Han anser själv att den största betydelsen av fallet ligger i dess inverkan på just den grundläggande civilrättsliga systemetiken.¹⁵⁸ Diskussionen om förhållandet mellan anspråk på kontraktuell eller utomobligatorisk grund fick genom fallet ytterligare näring. Den oerhörda betydelsen har emellertid abrupt avstannat då *Anns*-fallet, på vilket *Junior Books*-fallet delvis baserades, åtta år efter att *Junior Books*-fallet avgjordes åsidosattes av House of Lords. Fallet passar inte riktigt in i det övriga mönstret på området. Testet av parternas särskilda relation tillämpades generöst och även om fallet inte har åsidosatt blir det ofta ”distinguished”,¹⁵⁹ vilket innebär att de engelska juristerna, för att undvika bundenhet till fallet, försöker särskilja omständigheterna och påvisa skillnader mellan sitt mål och det aktuella prejudikatfallet. Fem år efter *Junior Books*-fallet uttryckte en Court of Appeal domare tvivel kring huruvida fallet var värt att ens citera, utöver de fallets fakta (”facts”). I fallet *Henderson v. Merrett Syndicates* anser Lord Goff att relationen mellan en husägare och dennes underentreprenör normalt inte innefattar ett förutsättande av ansvar som leder till att en aktsamhetsplikt i enlighet med *Hedley Byrne*-principen uppstår. Parterna har ju valt att utforma sin relation (husägare-huvudentreprenör-underentreprenör) på ett sätt där sådant förutsatt ansvar

¹⁵⁸ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 361 f.

¹⁵⁹ Se Card & James, Law for accountancy students, stycke 19.12.

(”assumption of responsibility”) i enlighet med Hedley Byrne inte bör kunna föreligga. Därför är det förmodligen mer på sin plats att rättfärdiga *Junior Books*-fallet genom att ta utgångspunkten i att underentreprenören anlitas på grund av sin särskilda kompetens och att det var denna särskilda kompetens som ledde till ett nödvändigt förutsättande av ansvar uppstod.¹⁶⁰ Då senare fall har antagit en klart mer konservativ ställning kan fallet på sin höjd anses vara gällande rätt under förutsättningen att identiska fakta (”facts”) är för handen.¹⁶¹

3.5.5 Caparo Industries Plc v. Dickman [1990] 2 A.C. 605.

Fallet rör ren förmögenhetsskada som uppstått på grund av en vilseledande och felaktigt upprättad revisionsrapport.

Bolaget Caparo Industries Plc (C) köpte ett antal aktier i bolaget Fidelity (F). Efter publiceringen av en årliga ekonomisk revisionsrapport köpte C ännu fler aktier i F med syftet att ta över hela F. Inför köpet förlitade man sig på den information som givits i revisionsrapporten. Rapporten visade sig emellertid vara felaktig; den redovisade vinsten var istället en förlust och aktiepriset föll inom kort markant. Aktieägarna i C gjorde på grund av detta en stor ekonomisk förlust och stämde därför de revisorer som upprättat rapporten. C menade att de aldrig hade köpt aktierna till det pris man erlagt för det fall man hade fått klart för sig hur den ekonomiska situationen i bolag F verkligen såg ut, om man ens hade köpt några aktier. Publika bolag är enligt engelsk lag skyldiga att upprätta en dylik årlig ekonomisk rapport. Detta för att aktieägarna i bolaget skall kunna kontrollera att bolaget sköts på ett tillfredställande sätt.

House of Lords noterar de svängningar som förekommit inom området ”tort of negligence” och uppkomsten av aktsamhetsplikter. Lord Bridge menar att bedömningen bör göras utifrån tidigare avgjorda fall och inte utifrån det i Anns-fallet skapade tvåstegs testet. (Redan här börjar man alltså rikta kritik mot det visserligen lättillämpliga, men otillräckliga tvåstegs testet.) Ett mer uttömmande trestegstest börjar här ta form. Lord Bridge uttalade: *”What emerges is that, in addition to the foreseeability of damage, necessary ingredients in any situation giving rise to a duty of care are that there should exist between the party owing the duty and the party to whom it is owed a relationship characterised by the law as one of ”proximity” or ”neighbourhood” and that the situation should be one in which the court considers it fair, just and reasonable that the law should impost a duty of a given scope on the one party for the benefit of the other.”*

Utgångspunkten tas i *Hedley Byrne* och de fall som följt efter detta. I fallen *Smith v. Eric S. Bush* och *Harris v. Wyre Forest District Council*¹⁶² (heard together) ansågs en värderingsfirma ansvarig för den förmögenhetsskada en husköpare lidit på grund av att denne, baserat på ett upprättat

¹⁶⁰ Se Clerk & Lindsell, On Torts, stycke 7-121.

¹⁶¹ Se Clerk & Lindsell, On Torts, stycke 7-104.

¹⁶² [1990] 1 A.C. 831.

värderingsutlåtande, köpt ett hus som visade sig besitta ett antal fel som inte redogjorts för i utlåtandet. Värderingsfirman hade anlåtats av en "building society" för att få ett värderingsunderlag till de lån man eventuellt skulle erbjuda husköparen. Firman betalades trots detta av husköparen som via "the building society" fått ta del av utlåtandet. I de båda fallen var värderingsfirman medveten om att husköparen skulle komma att ta del av och förlita sig på värderingen inför sitt beslut att köpa eller inte köpa det värderade huset. Situationen i Smith och Harris måste enligt Lord Bridge klart avskiljas från en situation där utlåtandet vidarebefordras till en *oidentifierad skara främlingar* som av olika anledningar kommer att förlita sig på utlåtandet och där skaparen av utlåtandet inte har någon särskild anledning att förutse vilka transaktioner dessa främlingar kommer att vidta på grund av informationen och sin förlitan på denna. I dessa fall kan en aktsamhetsplikt inte uppstå eftersom man då skulle öppna upp för ett oändligt antal stämningar. Lord Bridge resonerar även kring syftet med att bolag måste upprätta årliga ekonomiska rapporter; detta är till för att aktieägarna skall kunna utöva kontroll över bolagets ledning och hur dessa sköter sina uppgifter, inte för att investerare skall kunna göra en korrekt riskanalys av en eventuell investering. Även Lord Oliver fokuserar på syftet bakom det lagstadgade tvånget att genomföra och publicera en årlig revision.

Man måste, för att vara berättigad till skadestånd, alltså kunna visa på att informationsgivaren eller upprättaren av en rapport visste att informationen skulle kommuniceras till en utpekad, specifik person eller personer och att informationsgivaren visste att denna person eller personer skulle komma att förlita sig på informationen inför en kommande specifik transaktion.

I Tyskland, Nederländerna och vissa delstater i USA har revisorerna ett större ansvar än i England och kunde i en situation som ovan ha blivit ersättningsskyldiga. Det "floodgate" argument som förs av de engelska domarna är enligt vissa överdrivet.¹⁶³ De aktieköpare som luras att köpa aktier på grund av en missvisande rapport måste fortfarande visa på att rapporten varit en avgörande faktor då köpet bestämdes eller att han eller hon inte hade köpt de aktuella aktierna om rapporten inte hade upprättats. Det faktum att en aktsamhetsplikt anses föreligga leder ju inte automatiskt till ett ersättningsansvar.

Enligt Hoffman J¹⁶⁴ beror skillnaden i utgång mellan Caparo Industries och Smith/Harris på att skadelidande i det förra fallet är entreprenörer som tar stora risker för att nå stora utdelningar medan skadelidande i de senare fallen är privatpersoner som gör sitt livs största och dyraste investering, är mycket mer sårbara inför ekonomiska risker och därför med större sannolikhet förlitar sig mer på den information denne ges än på sitt eget omdöme. Skillnaden i utgången mellan de båda falltyperna har kritiserats.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 120.

¹⁶⁴ I fallet *Morgan Crucible v. Hill Samuel* [1991] Ch. 295.

¹⁶⁵ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 123.

3.5.6 Murphy v. Brentwood District Council [1991] 1 A.C. 398

Fallet rör sakskada som uppstod på grund av att ett lokalt myndighetsorgan inte uppmärksammade en felaktigt konstruerad grund, vilket ledde till att huset som uppfördes på grunden försämrades. Husägarens försäkringsbolag krävde ersättning för den värdeminskning som i och med detta uppstod.¹⁶⁶

En person hade för avsikt att bygga ett hus. Det tilltänkta området krävde särskilda arrangemang för att överhuvudtaget kunna bebyggas. En ingenjörfirma anlätades därför för att konstruera grunden till huset. Ett par år efter att huset stod färdigbyggt började det dyka upp sprickor i grunden. Grundens konstruktion visade sig vara felaktig, vilket efter ett tag medförde stora skador på huset där bland annat väggar och tak uppvisade sprickor och gasledning brustit. Käranden menade att skadorna måste anses vara en överhängande säkerhetsrisk vilka medfört att en fara för de inneboendes hälsa och säkerhet förelåg. Innan huset började byggas hade grundens planritningar, i enlighet med befintliga byggnormer ("building regulations") skickats till det lokala myndighetsorganet "District Council" för kontroll och godkännande. "The District Council" överlät i sin tur till en fristående ingenjörfirma att kontrollera och felsöka planritningen. Den fristående firman upptäckte inte ingenjörfirmans felaktiga konstruktion och "The District Council" godkände därför planritningarna. Huset byggdes således på en felaktigt konstruerad grund.

Husägaren hade inte råd att bekosta reparationer av huset och sålde därför sin bostad för 35.000 pund lägre än marknadsvärdet. Husägarens försäkringsbolag kompenserade honom för förlusten och stämde sedan själva "The District Council" (vilket inte påverkar processens betydelse för de rena förmögenhetsskadorna.) De krävde ersättning för värdeminskningen och hävdade att "The District Council" varit oaktsamma då de godkände de ofullkomliga planritningarna.

Omständigheterna i fallet är i princip identiska med dem i *Anns*, där man bland annat med stöd av *Donoghue v. Stevenson* ålade ansvar. Skadan klassificerades i *Anns* som sakskada.¹⁶⁷ Turerna är många men ett enligt House of Lords kommer slutligen fram till att skadan som uppstått på grund av "The District Councils" oaktsamhet var en ren förmögenhetsskada, vilket domstolen ansåg att det även var frågan om i *Anns*. *Donoghue v. Stevenson* gällde enligt House of Lords ansvar för person- eller sakskada orsakad av en framställd produkt som var behäftad med en latent defekt. Principerna som

¹⁶⁶ Skadan hade i Sverige klassificerats som sakskada.

¹⁶⁷ *Anns*-fallet handlade liksom *Murphy*-fallet om ett lokalt myndighetsorgans ansvar. Här ansågs myndighetsorganet ersättningsskyldig p.g.a. att dess inspektörer inte varit tillräckligt aktsamma då de undersökt en felaktigt konstruerad husgrund, vilket lett till skador på det hus som sedan byggts på grunden. Det rådde i fallet tveksamheter kring vilken typ av skada skadelidande utsatts för. House of Lords ansåg slutligen att det rört sig om en sakskada. Detta har senare erkänts vara ett felaktigt antagande och idag anser man att liknande skador bör rubriceras som rena förmögenhetsskador.

där framkom kunde enligt House of Lords inte användas på de omständigheter som förekom i *Anns*. Lord Keith of Kinkel uttalade ”*In my opinion there can be no doubt that Anns has for long been widely regarded as an unsatisfactory decision... there has been extreme difficulty ... in ascertaining upon exactly what basis of principle it did proceed. I think it must now be recognised that it did not proceed on any basis of principle at all, but constituted a remarkable example of judicial legislation. It has engendered a vast spate of litigation, and each of the cases in the field which have reached this House has been distinguished... The result has been to keep the effect of the decision in reasonable bounds... These logical implications show that the case properly considered has potentiality for collision with long-established principles regarding liability in the tort of negligence for economic loss.*”

House of Lords ansåg således att *Anns*-fallet inte avgjorts på ett korrekt sätt vad gällde omfattningen av den aktsamhetsplikt som ”The District Council” hade att hålla sig till vad gällde godkännanden av planritningar enligt gällande byggnormer. Den vida tillämpning av aktsamhetsplikten som tidigare gällt kunde alltså inte tillämpas på *Murphy*-fallet det kunde inte föreligga något skadeståndsrättsligt ansvar då någon producerat en defekt vara som inte orsakat skada, men som lett till en värdeminskning för den som köpt varan. Dessa skador är rena förmögenhetsskador här ansåg domstolen att köparen, för att erhålla ersättning, fick förlita sig på det kontrakt han eller hon har med säljaren. Det lokala myndighetsorganet ansågs således inte ansvarigt.

Fallets viktigaste bidrag till den engelska rättsfallsfloran är att man åsidosätter *Anns* och därmed ersätter det tidigare tvåstegs testet med det idag gällande trestegstestet som används för att komma fram till huruvida en aktsamhetsplikt föreligger eller ej. I trestegstestet ligger fokus på parternas relation som normalt måste indikera en befintlig ”pre-tort relationship”, d.v.s. man måste ha haft med varandra att göra innan den skadebringande händelsen inträffade. När det gäller person- och sakskador orsakade av en aktiv handling gäller testet emellertid inte i samma utsträckning. Här behöver parterna inte ha haft en ”pre-tort relationship” utan det räcker att skadevållaren oaktsamt orsakat person- eller sakskadan för att en aktsamhetsplikt skall anses föreligga.¹⁶⁸

Åsidosättandet av *Anns* har lett till att det inte längre finns någon generell princip för att angöra huruvida en aktsamhetsplikt föreligger eller ej. Istället åläggs en aktsamhetsplikt i nya fall endast om det kan rättfärdigas genom analogi från tidigare avgjorda fall. Istället för att starta med ett antagande om att en prima facie aktsamhetsplikt föreligger då skadan rimligen kunde förutses och först därefter undersöka huruvida det finns några omständigheter som bör utesluta ersättningsansvar skall man starta i andra änden. Man skall först undersöka en typ av situation i vilken en aktsamhetsplikt tidigare har ansetts föreligga, och sedan fråga sig om det finns några omständigheter

---

¹⁶⁸ Se Clerk & Lindsell, *On Torts*, stycke 7-120 f.

eller andra överväganden som gör att denna tidigare aktsamhetsplikt bör utvidgas till att även gälla den nya situationen. Detta nya tankesätt innebär att de tidigare fallen av aktsamhetsplikt delas i olika områden ("pockets"), vari man sedan ska försöka placera alla nyuppkomna händelser. Problemet med det senare är att de nya fallen inte alltid passar in i det gamla mönstret. En ny händelse kan dessutom bestå av omständigheter från olika områden ("pockets"). Men trestegs testet är ändå det idag gällande systemet.¹⁶⁹

3.5.7 Henderson v. Merrett Syndicates Ltd [1995] 2 A.C. 145

Fallet rör ren förmögenhetsskada som uppstått i samband med diverse investeringsrådgivning i försäkringsbranschen. Samverkande anspråk förekommer.

Ett bolag som arbetade både med försäkringar och återförsäkringar använde sig i sitt försäkringsarbete av så kallade "underwriting agency agreements". Dessa avtal stipulerade att försäkringsmäklarna ("the underwriting agents") (A) fick helt fria händer att agera för investerarnas räkning och investeraren tvingades lämna det helt upp till A att sköta affärerna. Tillvägagångssättet rörde sig alltså om ett slags fullmaktsförhållande. Det var emellertid investeraren som bar det fulla ansvaret för konsekvenserna av A:s handlande. I avtalet fanns inga bestämmelser om hur A skulle gå till väga eller hur de borde bete sig. (Att A dock var tvungen att agera med rimlig aktsamhet ("with reasonable care") kunde enligt domstolen förutsättas.) Kortfattat agerade A på ett sätt som innebar ren förmögenhetsskada för investeraren. Det förelåg ett avtal mellan A och investeraren, men på grund av preskriptionsreglerna krävde skadelidande ersättning både på kontrakts- och skadeståndsrättslig grund.

House of Lords undersökte inledningsvis huruvida *Hedley Byrne*-principerna kunde appliceras på fallet. Lord Goff resonerar kring hur omfattande dessa principer är. "Special skill", som nämns som ett av rekvisiten i *Hedley Byrne*, uppfattade Goff som en vidsträckt term där exempelvis "special knowledge" (vilket är vad som anförts i *Henderson*) ingår. *Hedley Byrne* gällde ansvar för vårdslös rådgivning men Lord Goff ansåg att Lord Devlin och Lord Morrison i *Hedley Byrne*-fallet gav utrymme för att utförande av uppdrag också inryms i de principer som framkom. För att ansvar skall utgå krävs också en nära relation mellan parterna. Lord Devlin tog i *Hedley Byrne* bland annat upp förhållandet mellan klient och advokat som ett exempel på en nära partsrelation, vilket enligt Lord Goff innebär att *Hedley Byrne*-principen inte endast är tillämplig på banktjänstemän och deras kunder utan även kunde användas gentemot A (underwriting agents) så att en aktsamhetsplikt i sin tur uppstod gentemot investeraren. Om en person tar på sig ansvaret att utföra ett visst uppdrag så finns det enligt Lord Goff ingen anledning till varför personen som utför uppdraget inte skulle svara för en ren förmögenhetsskada som

---

¹⁶⁹ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 87-91.

uppstår på grund av att uppdraget utförs på ett oaktsamt sätt. Goff menade vidare att när ett händelseförlopp väl har placerats under *Hedley Byrne* principen så finns det ingen anledning att ställa ytterligare frågor kring huruvida det är "fair, just or reasonable" att ålägga en ansvarsplikt. I fall där en tjänst eller ett råd ges under *informella* förhållanden uppstår inget presumerat ansvar ("assumption of responsibility"). I fall där sådant ansvar faktiskt uppstår kan det emellertid falla bort på grund av en friskrivningsklausul, men enligt Lord Goff inte på grund av att det anses vara orättvist eller orimligt. Omständigheterna i fallet gav att det förelåg ett presumerat ansvar ("assumption of responsibility") mellan A och investeraren. A hade accepterat investeraren som medlem av det syndikat som stod under A:s ledning. A ansåg sig själva besitta en särskild kunskap för att rådgiva investeraren kring vilka risker som borde tas. Investeraren förlitade sig på denna expertis, vilket A visste om. Lord Goff ansåg således att *Hedley Byrne*-principen mycket väl kunde appliceras på *Henderson*-fallet och menade därmed att det förelåg en skadestånds- rättslig prima-facie aktsamhetsplikt som skadevållaren hade att rätta sig efter, detta oaktat att skadevållaren och skadelidande stod i ett kontraktsförhållande till varandra.

Samverkande anspråk ("concurrent claims"), där en skadeståndsrettslig grund såväl som en kontraktsrettslig åberopas, började diskuteras först i mitten av 1950-talet i England. Ett resonemang kring möjligheten att både stämma under kontraktsrätten och under "tort" förs i fallet. Att partsviljan måste respekteras gäller även i England, men detta kan enligt Lord Goff tolkas på olika sätt. Att stämma både på kontraktsrettsliga och skadeståndsrettsliga grunder bör vara möjligt så länge som stämningen under "tort" inte står i konflikt med avtalsvillkoren. Kontraktsrätten har sina fördelar, liksom skadeståndsretten. Även denna fråga finner sin lösning i *Hedley Byrne*. Dess principer täcker, enligt Lord Goff, även fall där tjänster eller råd givits i enlighet med ett avtal. Återigen kommer denna tolkning från Lord Devlins exempel om klienten och advokaten, som ju oftast står i en avtalsrettslig relation till varandra. En aktsamhetsplikt under "tort" kan alltså uppstå oaktat att parterna står i ett kontraktsförhållande, och skadelidande kan då, förutsatt att avtalet inte hindrar honom från detta, välja den mest fördelaktiga påföljden. Ansvar under skadeståndsretten får emellertid inte medföra att ett ansvarsbegränsande eller liknande avtalsvillkor kringgås genom att skadeståndsretten används istället. Ett bemyndigande att handla på annans vägnar kallas authority. Beteckningen agency är ett vidsträckt begrepp som bland annat innefattar fullmakt och kommission. Det finns inga lagregler om agency utan reglerna vilar helt på common law.

I fallet slår man alltså fast att *Hedley Byrne* principen sträcker sig längre än till ansvar för ren förmögenhetsskada orsakad av "misstatements"; den täcker även rena förmögenhetsskador som orsakats av oaktsamt utförande av uppdrag. Denna mer omfattande princip baseras enligt Lord Goff på "a relationship between the parties, which may be general or specific to the particular transaction, and which may or may not be contractual in nature."

Resonemangen och slutsatserna kring concurrent ansvar innebär att utgången i *Junior Books* endast bör ses som ett undantagsfall.

3.5.8 *White v. Jones* [1995] 2 A.C. 207

Fallet för ren förmögenhetsskada som uppstått på grund av att en advokat underlåtit att uppdatera ett testamente.

Efter ett gräl beslöt sig fadern i en familj för att utesluta sina båda döttrar ur sitt testamente. Efter att de slutit fred gick fadern emellertid med på att återinföra sina döttrar i testamentet. Han kontaktade därför sin advokat och talade om att han ville ändra på sitt testamente. Advokaten bad honom skriva ner vilka villkor han ville ändra på, vilket fadern gjorde och skickade dessa till advokaten. Fadern hade informerat döttrarna om sin ändrade uppfattning och en av döttrarna var även i kontakt med advokaten. Faderns brev ledde till att ett internt PM i saken skrevs, men något nytt testamente blev aldrig upprättat. Fadern dog utan att de nya villkoren fanns med i testamentet. Vad som fanns var endast det gamla testamentet och instruktionerna för ett nytt testamente. Brevet var ej bevittnat och kunde därför inte ensamt fungera som ett nytt lagligt testamente. Döttrarna stämde advokaten på den summa som de enligt faderns brev skulle ha erhållit vid hans död. Advokaten hade enligt döttrarna på ett oaktsamt sätt underlåtit att fullgöra sin förpliktelse och därmed orsakat den skada som uppstått.

Lord Goff har skrivit den i fallet mest utförliga domsmotiveringen. Goff för ett långt resonemang om de begreppsmässiga problem fallet ställs inför. Relationen mellan en advokat och dennes klient är nästan alltid av kontraktuell karaktär. Principerna om "privity of contract" och "consideration" inom den engelska kontraktsrätten hindrar att problemet löses genom ett erkännande av kontrakt till förmån för tredje man. Det ligger emellertid inga hinder i vägen för att uppställa en aktsamhetsplikt enligt principerna inom "tort", vilket bland annat framkommit i *Henderson v. Merrett*. När det handlar om aktsamhetsplikter under "tort" gäller *Hedley Byrne* principen. Lord Goff medger dock att principen inte ger upphov till ett presumerat ansvar ("assumption of responsibility") mellan en advokat och en förmånstagare till ett testamente för det fall särskilda omständigheter inte är för handen. Han menar emellertid att det finns principiella skäl ("principal reasons") som talar för att en ersättning till kâranden ändå vore det enda rättvisa. Dessa skäl är framför allt att om en aktsamhetsplikt gentemot tredje part inte anses föreligga har den enda person som skulle kunna kräva ersättning, det vill säga fadern eller dennes dödsbo, inte lidit någon skada medan de som faktiskt lidit skada, det vill säga döttrarna, inte har rätt att kräva någon ersättning. Lord Goff ser ingen orättfärdighet i att ålägga den oaktsamma advokaten ett ansvar eftersom ett uteblivet ansvar skulle innebära att varken dödsboet eller förmånstagaren skulle kunna kräva ersättning på grund av oaktsamheten. Han nämner även vikten av att arvsrätten för enskilda inte går förlorad och den professionella roll advokater spelar i samhället. *Hedley Byrne* principen bör därför utsträckas

till att även omfatta en förmånstagare till ett testamente då advokaten har eller bör ha insett att förmånstagaren skulle komma att skadas för det fall advokaten agerat oaktsamt. Domare i England bör enligt Lord Goff erkänna att dylika fall av orättfärdighet bör få en ändamålsenlig påföljd. Common law är inte så stel att en lämplig påföljd inte kan tilldelas när så fordras. Ansvar bör emellertid inte uppstå då oaktsamheten eller felet upptäcks före testatorns död.

Enligt Lord Browne-Wilkinson måste skadelidande, vid "negligent misstatements" ha satt sin tillit till informationen och skadevållaren måste ha insett att skadelidande så gjorde, vilket framkom i *Hedley Byrne*. Detta betyder enligt Lord Browne-Wilkinson inte att fall där skadan orsakats av ett oaktsamt agerande eller oaktsam underlåtenhet också kräver en befogad tillit. I dessa fall menar han att det räcker med att skadevållaren förutser att det oaktsamma agerandet/underlåtenheten kan komma att orsaka skada. Han menar att samhället i stort dessutom sätter stor tillit till advokater och förväntar sig att de ska utföra sina uppdrag på ett aktsamt sätt. Lord Nolan beskrev i sin tur tilliten som implicit. Lord Browne-Wilkinson pekade på att Lord Devlin i *Hedley Byrne* sagt att det kan finnas andra omständigheter än de i *Hedley Byrne* förevarande som även de leder till att ett "special relationship" anses föreligga och som i sin tur ger upphov till en aktsamhetsplikt. I *Caparo Industries* uttalade Lord Bridge att "the law will develop novel categories of negligence incrementally and by analogy with the established categories." Omständigheterna i *White v. Jones* är enligt Lord Browne-Wilkinson sådana att dylik utveckling bör ske.

Sammanfattningsvis menade House of Lords således att *Hedley Byrne*-principen kan utsträckas till att även omfatta denna situation. Det ansvar som advokaten åtog sig gentemot sin klient, fadern, gällde därmed även gentemot testamentets förmånstagare, döttrarna. Advokaten måste emellertid rimligen ha kunnat förutse vem som var förmånstagare och att denna skulle kunna komma att lida skada.

Lord Mustill var skiljaktig och av en annan uppfattning. Han menade det föreligger stora skillnader mellan *White v. Jones* och *Hedley Byrne*. Uppdraget att upprätta ett nytt testamente gjordes visserligen till förmån för döttrarna, men det gjordes inte för döttrarnas skull utan för testatorns, vilket enligt Lord Mustill var "a cardinal feature" i *Hedley Byrne*. Eftersom detta saknas i fallet kan man då inte använda sig av *Hedley Byrne* för att utvidga ansvarsområdet. Om ett ansvar skall åläggas advokaten gentemot döttrarna måste man, vilket erkändes i *Donoghue v. Stevenson*, måste man, utan att dra analogier från tidigare fall, från ingenting fråga sig om en sådan relation där en aktsamhetsplikt kan uppstå förelåg mellan parterna. Man skapar således en ny "pocket". Förhållandena i fallet är emellertid sådana att den nya "pocket" som i så fall skapas skulle bli alldeles för omfattande.

Om ersättning enligt skadeståndsrättsliga principer inte kunnat erhållas hade ingen kunnat kräva advokaten på ersättning. Detta vore, enligt Markesinis och Deakin både orättfärdigt och ekonomiskt ineffektivt. Advokaten har då

heller inga incitament för att inte bryta mot kontraktet. Fallet skall enligt författarna inte förstås som ett öppnande av dammluckan, utan endast som en lösning på ett dilemma.¹⁷⁰ Skadeståndets omfattning beror på det underliggande kontraktet, vilket kan begränsa ansvaret. White v. Jones har emellertid fått en begränsad betydelse. För att ersättning skall utgå måste löftesgivarens avsikt att avtala till förmån för tredje man vara mycket tydligt. Det intresse som kränkts måste också vara syftet ("the end and aim") med transaktionen, det vill säga syftet med att be advokaten ändra testamentet var att döttrarna skulle få ärva. Detta döttrarnas intresse kränktes i och med att det nya testamentet aldrig upprättades och arvet uteblev.

---

¹⁷⁰ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 125.

4 Komparativ analys

När en komparativ utredning av två rättssystem genomförs brukar man enligt Bogdan koncentrera sig antingen på de likheter eller de olikheter systemen uppvisar. När jämförelsen görs mellan två helt obesläktade rättssystem är det ofta mer givande att jämföra de likheter man trots allt hittar,¹⁷¹ vilket är vad jag har för avsikt att göra. Problemet i fråga, om och i vilken utsträckning rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden bör ersättas, har såväl i Sverige som i Englands rättssystem varit svårt att lösa med hjälp av befintliga principer och rättsregler. Trots detta har de svenska och de engelska domstolarna i många fall hittat en utväg och ålagt ansvar för skadetyper i fråga.

Eftersom jag delvis använder mig av den komparativa analysen för att utarbeta ett de lege ferenda förslag är det givetvis lätt att ställa sig frågan vilken av de båda ländernas lösning som är bäst. Svaret på en sådan fråga kan emellertid inte bli annat än subjektivt, utan att för den saken skall vara mindre värt. Man måste således ha klart för sig att vad som är bäst för en själv, eller det rättssystem man tillhör, inte behöver vara bäst för andra.¹⁷² Men genom att plocka det bästa ur de båda rättssystemen skall komparationen leda fram till en slutsats kring vilken lösning som, för Sveriges del, vore att föredra i framtiden.

4.1 Huvudregler och undantag – argument för och emot

Huvudregeln för de rena förmögenhetsskadorna i svensk rätt, SkL 2 kap, 2 §, har inte undgått att underkastats diverse undantag. Dessa undantag kan delas in i tre säkra och en mer osäker kategori. Huvudregeln gäller klart inte i kontraktsförhållanden, vissa specialrättsliga lagar som ålägger skadeståndsskyldighet vid icke straffbara handlingar (så som MB 32 kap, konkurrenslagen, aktiebolagslagen och marknadsföringslagen) eller fall som rör det allmännas ansvar vid myndighetsutövning och information som stadgas i SkL 3 kap. 2 och 3 §§. Men utöver dessa undantag finns det, som ovan visats i avsnitt 2.2, fall i praxis där man utdelat ett ansvar trots att vare sig brottslig gärning begåtts eller kontraktsförhållande förelegat. Trots att huvudregeln är behäftad med undantag har man i Sverige en restriktiv syn på ersättning för ren förmögenhetsskada. Skälen till denna restriktiva syn är, som Hellner uttrycker det *”höljda i dunkel även om man kan gissa att den historiska bakgrunden har spelat en stor roll med 6 kap. strafflagen som den viktigaste skadeståndsrättsliga författningen under den tid när skadeståndsrätten utvecklades.”*

---

¹⁷¹ Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 71 f.

¹⁷² Se Bogdan, Komparativ rättskunskap, s. 82.

I England har man ingen koppling till brottslig gärning för att ersättning skall utgå, men man har inte desto mindre en restriktiv syn på ersättning för ren förmögenhetsskada. Huvudregeln för de oaktsamt eller vårdslöst orsakade rena förmögenhetsskadorna är den så kallade "exclusionary rule", vilken även den är behäftad med undantag. Regeln härstammar som tidigare nämnts från fallet *Cattle v. Stockton Waterworks Co.* från 1875 och enligt denna är de rena förmögenhetsskadorna inte ersättningsgilla. Det är emellertid endast de rena förmögenhetsskador som orsakats av ett oaktsamt handlande som regleras av "the exclusionary rule". De främsta undantagen från "the exclusionary rule" är de så kallade "misstatement cases". Förutsatt att vissa omständigheter varit för handen, kan ersättning utgå då vilseledande information lämnats. Andra undantag som på senare tid växt fram har gällt oaktsamt utförande av uppdrag. Dessa har inte ansetts höra till "the misstatement cases" utan tycks istället falla under de allmänna principerna under "the tort of negligence". Man är således i båda länderna eniga om att en viss särbehandling av de rena förmögenhetsskadorna behövs.

Trots att många författare har en tendens att utelämna skälen till denna särbehandling¹⁷³ går det att urskilja ett par argument för en restriktiv hållning som delas av såväl svenska som engelska författare. Enligt Kleineman är det vanligaste argumentet det så kallade konkurrensskadeargumentet vilket går ut på att ett samhälle med fri konkurrens bygger på att medborgarna ska kunna skada varandra ekonomiskt, vilket har ansetts vara av centralt samhällsligt intresse.¹⁷⁴ Ytterligare ett vanligt förekommande argument är det så kallade "floodgate argument" vilket i grunden rör sig om en rädsla för att ersättning för rena förmögenhetsskador kan komma att bli omöjlig att hantera där skadevållaren riskerat ett oändligt antal stämningar.¹⁷⁵ Argument som att storleken på skadorna är svårare att bedöma¹⁷⁶, att den förlustdrabbade själv bör vidta åtgärder för att förekomma förlusten eller att krav på skadestånd för ren förmögenhetsskada ofta är dyra att processa och till ringa nytta för samhället¹⁷⁷ förekommer också.

Den största bristen med att motivera en allmänt restriktiv hållning till de rena förmögenhetsskadorna med något av ovanstående argument är enligt min mening att alla de skadetyper som klassificeras som ren förmögenhetsskada omöjligen kan behandlas lika. En avgränsning mellan de olika skadesituationerna måste göras, vilket Kleineman starkt förespråkade i sin avhandling från 1987 och som bör förespråkas i minst lika stor utsträckning idag. En situation där den lokala floristen får konkurrens av en nyöppnad butik har få likheter med situationen där en bank lånar ut pengar med en fastighet som säkerhet, men där det värderingsutlåtande som låg till

---

¹⁷³ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 123.

¹⁷⁴ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 127.

¹⁷⁵ Se Markesinis & Deakin, Tort Law, s. 113.

¹⁷⁶ Se Markesinis & Deakin, Tort Law s. 112.

¹⁷⁷ Se Hellner, Skadeståndsrätt, s. 68.

grund för lånet senare visar sig vara missvisande och fastigheten i verkligheten inte är värd mer än en tiondel av vad den ursprungligen sades vara värd. Konkurrensskadeargumentet håller således endast i vissa fall. Argumentet om ett okontrollerbart antal stämningar av en oidentifierbar massa skadelidande är förvisso ett starkt argument, men för konsekvensens skull borde argumentet, enligt min mening, i så fall gälla skadeståndsrätten i stort. Det finns omfattande och vittgående produktansvarsfall (så som asbestfrågan) och miljöskadefall som är minst sagt svårhanterliga, men där ett obestämt antal skadelidande, trots de tungrodda processerna, har rätt att kräva ersättning. För det fall konsekvensen av ett domslut leder till att skadevållaren verkligen ställs inför ett orimligt antal processer där han eller hon krävs på ersättning har argumentet en stark bäring, men där det endast rör sig om en rättspolitisk inställning att vissa skador är svåra att bedöma, trots att alla andra faktorer talar för att ersättning skall utgå, bör ”floodgate” argumentet i sig inte kunna utesluta ansvar. Lord Roskill menade i *Junior Books* att enbart det faktum att en utveckling som talar för ansvar i vissa situationer skulle kunna leda till att många fick talerätt, inte kan hindra domstolen från att ge käranden rätt i en viss given situation. Att skadelidande själv bör förebygga sina skador kan jag till viss del hålla med om, men det är givetvis under förutsättning att det finns en möjlighet att teckna försäkring för den aktuella skadan samt att premiekostnaden står i rimlig proportion till den eventuella skadans storlek.

Bland ovanstående argument finner jag själv ingenting som fullständigt övertygar mig om att de rena förmögenhetsskadorna bör särbehandlas jämfört med person- eller sakskadorna. Argumenten kan möjligen vara bra att ha i åtanke vid en analys av områdets befintliga rättsfall, men de bör enligt min mening inte i någon större utsträckning styra den framtida utvecklingen inom området. I en viss given situation kan de måhända komma till sin rätt, men de bör inte dirigera den allmänna uppfattningen om skadetyperns ersättningsmöjligheter.

4.2 Olika typer av skadesituationer

I det här avsnittet har jag delat in de rättsfall jag tidigare återgivit i två kategorier baserat på de olika skadesituationerna, det vill säga baserat på vad som har hänt. Vissa fall innehåller element av mer än en kategori, medan andra kan vara svåra att passa in ens i någon. Då detta inträffat har jag placerat fallet i den kategori som är mest karaktäristiskt för fallet. Vissa av de engelska rättsfall jag tidigare tagit upp har inte rört rena förmögenhets- skador utan har endast tagits med för att de varit av avgörande vikt för utvecklingen av ”the tort of negligence”. Dessa kommer inte att ingå i den komparativa analysen.

De båda kategorierna är: *vilseledande information* och *oaktsamt eller felaktigt utförande av uppdrag*. Skälet till denna uppdelning är att jag anser det vara omöjligt att behandla de rena förmögenhetsskadorna som en sammanhållen enhet. Man kan tycka att det inte gör så stor skillnad att dela

upp skadetyper i två delar men jag vill då påminna om att jag valt att endast koncentrera mig på vissa situationer som lett till ren förmögenhetsskada. Utöver vilseledande information och oaktsamt utförande av uppdrag finns det en mängd andra skadesituationer som dock lyckats finna något utrymme för i denna uppsats.¹⁷⁸ Kategoriseringen har även ett pedagogiskt syfte eftersom de argument för ett åläggande av ansvar som förts fram i doktrin lättare kan analyseras om de först strukturerats upp.

I alla de fall jag ovan valt att närmare beskriva har ersättning utgått (såvida inte omständigheter så som friskrivningar varit för handen). Detta är som tidigare nämnts ett medvetet val eftersom jag redan från början har varit skeptiskt inställd till de rena förmögenhetsskadornas särbehandling och jag endast genom en studie av undantagsfallen kan få fram tendenser till att denna särbehandling faktiskt är på upphällningen. Jag menar även att man i Sverige har behandlat fallen där vilseledande information varit orsaken till skada och fallen där ett felaktigt eller oaktsamt utförande av uppdrag varit orsaken till skada på olika sätt. I England har man inte gjort någon sådan uppdelning utan har istället efter hand utvidgat principerna för vilseledande information till att även gälla oaktsamt utförande av uppdrag. Trots detta har jag valt att dela in de engelska fallen i mina två kategorier. Syftet med det är då främst att underlätta komparationen, men även för att strukturera inför slutsatsens de lege ferenda förslag vilket kommer att vara inspirerat av de engelska principerna.

4.2.1 Vilseledande information

I denna kategori har jag placerat fallen: NJA 1987 s. 692 ("Kone"), NJA 2001 s. 878 ("Ljungkvist"), NJA 1980 s. 383 ("ackordcentralen"), *Hedley Byrne & Co Ltd. v. Heller and Partners Ltd.* [1964] A.C. 465 och *Caparo Industries plc v. Dickman* [1990] 2 A.C. 605.

Rädslan för skador som orsakats genom psykisk påverkan på det mänskliga beteendet har varit en avgörande faktor för spärregelns tillkomst i många länder. Denna rädsla ledde enligt Kleineman till att flera västerländska rättsordningar iakttagit en närmast fullständig immunitet mot ansvar för så kallade "informationsskador" där skadan inte kunde hänföras till ett kontraktsförhållande.¹⁷⁹ På kontraktsrättens område har några spärregler aldrig existerat. Här anses den som inte har friskrivit sig från sitt skadeorsakande beteende i princip vara skyldig att själv bära ansvaret, så länge inte de traditionella culpa- eller adekvansnormerna begränsar ansvaret. I rättvisans namn har man emellertid som bekant frångått iakttagandet av fullständig immunitet mot ansvar för rena förmögenhetsskador.¹⁸⁰ Hur långt har man då gått och vilka grundläggande

---

¹⁷⁸ Se exempelvis professor Feldthusens redogörelse för andra kategorier av rena förmögenhetsskador under avsnitt 3.3.3.

¹⁷⁹ Se Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 418.

¹⁸⁰ Se Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 419.

principer och argument kan man finna i de svenska och de engelska rättsfallen?

Vilseledandefallen handlar om situationer där skadevällaren besuttit någon typ av särskild kunskap som denne använt för att förmedla en viss information. Informationen har sedan visat sig vara vilseledande vilken lett till att någon, då denne förlitat sig på och agerat utefter informationens riktighet, lidit ren förmögenhetsskada. Skadelidande har inte stått i något kontraktsförhållande till informationsgivaren. Den felande parten har alltså genom ord eller skriftlig information påverkat skadelidande.

I *Kone* talar man om att ett av *syftena* bakom upprättandet av ett värderingsutlåtande är att det skall användas vid köp eller belåning, vilket var vad skadelidande gjorde. I domen (som endast avser värderingintyg av fast egendom) talar HD, efter att man konstaterat att värderingsmannen förfarit vårdslöst vid upprättandet av intyget, om:

- skadevällaren som en person som yrkesmässigt åter sig uppdraget,
- att skadevällaren måste ha haft insikt i att intyget skulle kunna komma att användas för skilda ändamål,
- att skadevällaren måste ha haft insikt i att flera personer skulle kunna komma att använda intyget och att det dessutom var ofrånkomligt att andra än uppdragsgivaren fäster avseende vid intyget,
- att andra än uppdragsgivare av praktiska skäl bör kunna använda sig av intyget för att undvika dubbelvärderingar, vilka inte skulle medföra fastighets- eller kreditmarknaden några egentliga fördelar,
- samt, utan någon närmare precisering, vikten av att den som använt sig av intyget med fog satt sin tillit till därtill.

I *Ljungkvistgruppen* tar HD upp vad som sades i *Kone* och bygger vidare på de där gjorda övervägandena. HD fortsätter med att konstatera:

- den skara som har möjlighet att erhålla ersättning begränsas av den avgörande befogade tilliten,
- av betydelse för den befogade tilliten är om utställaren gett uttryck för något förbehåll avseende ansvaret, om intyget lämnats helt förbehållslöst eller om intyget upprättats för ett bestämt ändamål vartill intyget uttryckligen hänvisar,
- det bör inte ställas alltför stora krav på utformningen av friskrivningar,
- för det fall sådan ändamålshänvisning eller antydning om ansvarsbegränsning gjorts kan den som förlitat sig på intyget utan att närmare ha förvissat sig om huruvida det kunde läggas till grund även för nuvarande ändamål inte anses berättigad till skadestånd.

I *ackordcentralen* (som är ett gränsfall till att höra hemma i den här kategorin men som jag har placerat här på grund av att den gode mannen upprättat en viss (bo)utredning, innehållande vilseledande information som en tredje person sedan förlitat sig på då han övervägt att ta över det bolag

informationen berörde) resonerar HD i termer av kontraktsliknande överenskommelser och konstaterar:

-gode mannen kan på grund av sin vårdslöshet i och för sig inte anses skadeståndsskyldig gentemot utomstående tredje man,
-men den överenskommelse som träffats mellan utredningsmannen och tredje man var av avtalsrättslig karaktär vilket leder till att skadeståndsskyldigheten måste bedömas på kontraktsrättslig grund.

I *Hedley Byrne* är frågan i vilka fall, där viss komponent för att ett äkta avtal skall uppstå saknas, skadeståndsrättslig ersättning ändå skall utgå. House of Lords konstaterar att där ett "special relationship" uppstår kan en aktsamhetsplikt i enlighet med "the tort of negligence" uppstå och därmed ansvar utdelats om någon bryter mot denna aktsamhetsplikt. Denna "särskilda relation" uppstår då:

- skadevällaren besuttit särskild kunskap,
- denna kunskap använts för att hjälpa annan som satt sin tillit till den information denne tar emot av personen med den särskilda kunskapen,
- informationsgivaren insett, eller borde ha insett, att mottagaren av informationen satt sin tillit därtill,
- informationsgivaren insett, eller borde ha insett, att informationen skulle kunna orsaka skada om den gavs på ett oaktsamt sätt.

I *Caparo Industries* förtydligade House of Lords aktsamhetsplikten genom att fastställa:

- en viss relation av "neighbourhood" eller "proximity" måste finnas,
- domstolen måste anse att det är rättvist, befogat och rimligt ("fair, just and reasonable") att ålägga ansvar i just den situationen,
- skadelidande kan inte bestå av en oidentifierad skara främlingar eller
- där informationsgivaren inte har någon anledning att förutse vilka transaktioner dessa främlingar kommer att vidta på grund av sin tillit till informationen.

Fallen tyder enligt min mening på att den svenska, tidigare något stela, inställningen till ansvar för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden i fall där vilseledande information är vad som orsakat skadan idag lutar åt att en mer flexibel och praktiskt inriktad bedömning används. Den befogade faktiska tilliten ställs i centrum, vilket Kleineman gärna ser att domstolarna använder som ett verktyg vid sin ändamålsbedömning. Domstolarna är alltså beredda att ta till vara på den möjlighet till utvidgning av ansvaret som SkL:s proposition gav. I ackordcentralen valde man en annan lösning, vilket så här i efterhand kan ifrågasättas.¹⁸¹ Oavsett val av metod har man erkänt ett ersättningsansvar. Av tre rättsfall kan man emellertid inte dra några säkra slutsatser om tendenser i en viss riktning inom den utomobligatoriska skadeståndsrätten för rena förmögenhetsskador, även om en svag utvecklingsriktning möjligen kan skönjas.

---

¹⁸¹ Mer om detta i kapitel 5.

Den engelska rätten har, som ovan nämndes, inte någon tydlig särbehandling av vilseledarsituationerna varför de samlade engelska tendenserna istället redovisas i avsnitt 4.2.2

4.2.2 Oaktsamt eller felaktigt utförande av uppdrag

I denna kategori har jag placerat fallen:

NJA 1996 s. 700 ("konkursförvaltaren"), NJA 1998 s. 520 ("värdepappersdepån"), Mål T-8535-01 ("fastighetsbesiktigaren"), *Junior Books Ltd. v. Veitchi Co. Ltd.* [1983] 1 A.C. 520, *Smith v. Eric S. Bush* och *Harris v. Wyre Forest District Council* [1990] 1 A.C. 831. (som dock endast återgivits under diskussionen kring *Caparo Industries*), *Murphy v. Brentwood District Council* [1991] 1 A.C. 398, *Henderson v. Merrett Syndicates Ltd.* [1995] 2 A.C. 145 och *White v. Jones* [1995] 2 A.C. 207.

Kleineman skriver i sin avhandling om "trepartsrelationer" vilka han kallar en "säregen grupp av rättsfall [...] där flera parter än två är inblandade [och] där [något] vilseledande i allmänhet ej varit för handen." Han menar att den gemensamma nämnaren för dessa fall är att den skadelidande inte är en kontraktspart, men antingen blivit vilseledd av någon i ett kontraktsförhållande eller dragits med i ett händelseförlopp som åsamkat honom skada eller medfört att han eller hon, utan grund, förlitat sig på någon annans disposition.¹⁸² Gamla svenska rättsfall från tiden innan 1950 behandlas av Kleineman där bland annat fallet vari en bank felaktigt utfört sitt uppdrag att till annan bank överföra pengar för insättning för kärandens räkning, vilket lett till att ren förmögenhetsskada uppstått. Kleineman menar att fallen visar att HD inte resonerat kring någon spärregel, men att frågeställningar som friskrivningar och partsrelationens individuella karaktär däremot spelat stor roll.¹⁸³ Här skall emellertid endast fall som uppkommit efter 1950 undersökas.

Fallen där någon typ av uppdrag utförts på oaktsamt eller felaktigt sätt handlar givetvis om situationer där skadevållaren utfört ett uppdrag på oaktsamt eller felaktigt sätt, men där konsekvenserna av utförandet inte enbart drabbat skadevållarens kontraktspart utan även en utomstående tredje man som av någon anledning förlitat sig på att uppdraget utförts korrekt.

I *konkursförvaltaren* handlar det om vårdslös förvaltningsåtgärd. KonkL innehåller skadeståndsbestämmelser som omfattar ren förmögenhetsskada men bestämmelserna gäller inte skador som drabbat tredje man. I KonkL:s proposition¹⁸⁴ menar man dock att ansvar gentemot någon som står utanför konkursen skulle kunna föreligga, vilket enligt HD bör bedömas i enlighet med allmänna skadeståndsrättsliga principer. KonkL:s regler ger enligt HD att en konkursförvaltare måste tillse att egendom som tredje man har

---

¹⁸² Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 231.

¹⁸³ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 243.

¹⁸⁴ Prop. 1986/87:90 s. 413.

separationsrätt till inte omfattas av försäljning och inte dras in i konkursen, vilket även den allmänna principen om förbud mot att obehörigen förfoga över annans egendom kan sägas ge. HD har alltså här:

- sett till en oskriven norm som, utan att vara straff- eller skadestånds-sanktionerad gentemot tredje man, enligt HD skyddar ett rättsligt intresse,
- ansett att en person, stående utanför konkursen, är ett sådant skyddsvärt intresse,
- utdelat ett ansvar grundat på kränkningen av det intresset.

I England finns ingen normskyddslära. Man har knappast alls intresserat sig för vilka intressen skadeståndsrätten borde skydda utan fokuserar mer på skadevållarens beteende. De engelska domstolarna använder sig istället av doktrinen kring aktsamhetsplikten vilken emellertid har påfallande likheter med den nordiska normskyddsläran. Båda två ger enligt Kleineman egenskapen av en språklig ram inom vilken rättspolitiskt färgade överväganden kan ske.¹⁸⁵ Normskyddsläran kan i jämförelse enligt Kleineman sägas vara en aktsamhetsplikt med rättsteknisk funktion.

I *värdepappersdepån* baserar HD främst sitt resonemang på praktiska överväganden. För att ändamålet med 1936-års lag om pantsättning av lös egendom skall uppnås krävs att en rätt till ersättning för den förlust en kreditgivare (tredje man) lider om pantföremålet lämnas ut till ägaren föreligger. Att tredje man iaktar sin skyldighet att inte lämna ut panten är en förutsättning för att pantens sakrättsliga verkan ska bestå. Ingen kreditgivare skulle godta pantsättning hos tredje man om tredje mannen utan påföljd skulle kunna lämna tillbaka panten till ägaren. Utöver de praktiska resonemangen om ändamålsuppfyllandet av 1936-års lag kan man ana ett visst normskyddsresonemang i avgörandet, där panthavaren är skyddsändamålet. Lagen tillkom för att underlätta för pantsättare men måste också kunna sägas vilja skydda panthavare och därmed stora delar av det svenska kreditväsendet. Om så inte var fallet skulle hela 1936 års lag vara överflödigt eftersom ingen skulle låta tredje man ta hand om panten.

I *fastighetsbesiktigaren* utfördes en besiktning av en villa för att villaägaren vid eventuellt upptäckta fel skulle kunna hålla inne delar av köpeskillingen tills felen rättats till. HovR:n konstaterade här att:

- bedömningen måste göras mot bakgrund av det nära samband mellan skadevållarens uppdrag att besiktiga och avtalet mellan skadelidande och husbyggarentreprenören som föreligger,
- beställaren av besiktningen är i praktiken tvungen att lita på utlåtandet,
- på grund av utlåtandet kan beställaren bli skyldig att fullfölja avtalade prestationer i förhållande till sin avtalspart,
- detta måste besiktningsmannen ha insett,
- det måste därför anses rimligt att besiktningsmannen kan bli skyldig att ersätta beställaren för skada som orsakats genom besiktningsmannens vårdslöst utförda uppdrag.

---

¹⁸⁵ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada s. 332.

I *Junior Books* gör man visserligen en generös tillämpning av ”en speciell relation” men pekar särskilt på:

-underentreprenörens särskilda kompetens.

Men då senare fall har antagit en klart mer konservativ ställning kan fallet på sin höjd anses vara gällande rätt under förutsättningen att identiska fakta (”facts”) är för handen.

I *Smith v. Eric S. Bush* och *Harris v. Wyre Forest District Council* (som i vissa delar liknar *fastighetsbesiktigaren*) har ett värderingsutlåtande upprättats av besiktningsmän på uppdrag av ett kreditbolag (som särskilt lånar ut pengar till husköp) för att de skulle få ett värderingsunderlag till de eventuella lånen. Den rena förmögenhetsskada som husköparna led på grund av att även de förlitat sig på det felaktigt upprättade utlåtandet och huset sedermera uppvisade stora brister var enligt House of Lords ersättningsbar på grund av att:

-parternas förhållande var kontraktliknande (”akin to contract”)

-besiktningsmannen visste att även husköparna och inte enbart kreditbolaget skulle komma att förlita sig på värderingsutlåtandet inför sitt investeringsbeslut,

-besiktningsmannen insåg, eller borde ha insett, att husköparna personligen (istället för kreditbolaget) inte skulle beställa ytterligare en värdering,

-besiktningsmannen insåg att värderingsutlåtandet skulle avgöra huruvida de husköparna verkligen skulle komma att köpa eller ej.

I *Murphy* utvecklade domstolen som bekant trestegstestet där, förutom parternas särskilda relation, skadans förutsägbarhet och huruvida det är rättvist, befogat och rimligt (”fair, just and resonable”) att ålägga ansvar måste övervägas.

I *Henderson v. Merrett* använder sig domstolen av och utvidgar *Hedley Byrne* principen så att denna även omfattar oaktsamt utförande av uppdrag.

Men då uppdraget utförs i ett affärsmässig sammanhang ansåg Lord Goff:

-att där en person, i förhållande till en viss tjänst eller uppdrag, tar på sig ett förutsatt ansvar gentemot någon annan bör ansvar för ren

förmögenhetsskada utgå om uppdraget utförs på ett oaktsamt sätt,

-något övervägande kring huruvida det är rättvist, befogat och rimligt (”fair, just and resonable”) bör här inte göras.

I *White v. Jones* (som i och för sig kan sägas handla om underlåtenhet att utföra uppdrag) faller man återigen tillbaka på *Hedley Byrne* principen som enligt Lord Goff kräver särskilda omständigheter för att ett förutsatt ansvar skall inträda. Trots detta finns det i fallet enligt Lord Goff:

-principiella skäl för att ålägga en aktsamhetsplikt eftersom lagen annars skulle uppvisa en lucka,

-vikten av att arvsrätten för enskilda inte går förlorad och advokaters professionella roll i samhället spelar in i bedömningen,

-advokaten har, eller borde ha, insett att förmånstagaren skulle komma att lida skada för det fall advokaten agerade oaktsamt.
-att *Hedley Byrne* principen kräver att skadelidande satt sin befogade tillit till informationen innebär inte att fall där skadan orsakats av ett oaktsamt agerande eller av oaktsam underlåtenhet också måste kräva en befogad tillit. Det räcker här att skadevållaren förutsett att det oaktsamma beteendet kan komma att orsaka skada. Samhället i stort sätter dessutom stor tillit till advokater.

Även vad gäller fall av oaktsamt utförande av uppdrag som lett till ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden verkar det lita på att domstolarna i Sverige har en mer flexibel syn på när ansvar kan inträda. Resonemangen är emellertid inte lika homogena som i vilseledarfallen. En tendens till att här ålägga ansvar med stöd av normskyddsläran kan urskiljas, men detta är ingenting som går igen i samtliga fall. Även här är skadevållaren emellertid en yrkesutövare som besitter särskilda kunskaper. Diskussion kring insikt och tillit finns i fastighetsbesiktigaren men inte i de andra svenska fallen. Resonemanget utvecklas i kapitel 5.

Utvecklingen i England har svängt från ett erkännande av ersättning i enstaka fall (där fallen saknar gemensam nämnare) till *Donoghue v. Stevenson* där Lord Atkins försöker skapa en generell princip för aktsamhetsplikten, över till *Hedley Byrne* där skadeståndsrättsligt ansvar för oaktsamt orsakade rena förmögenhetsskador för första gången erkänns, över till *Dorset Yatch* och *Anns* där ansvaret ytterligare utvidgas och en generell princip och en ”prima facie aktsamhetsplikt” fastställs, tillbaka genom *Caparo* där man börjar fundera kring att en enda generell princip att hålla sig till kanske inte fungerar i praktiken (*”It is preferable [...] that the law should develop novel categories of negligence incrementally and by analogy with established categories, rather than by massive extension of a prima facie duty of care restrained only by indefinable considerations which ought to negate, or to reduce or limit the scope of the duty or the class of persons to whom it is owed.”*) vilket slutligen befästes i *Murphy* som åsidosatte *Anns*. Man har alltså gått tillbaka till en snävare syn där man under tidsperioden 1932 (*Donoghue v. Stevenson*) till 1991 (*Murphy*) har skapat olika ”pockets” som man i framtiden vill kunna stoppa in alla nya fall i. Man kan också säga att rättsläget gått från användandet av en generell regel till användandet av analogier från existerande fall. Jag ser det som att tvidgningen på området till viss del har avstannat och kanske till och med tagit ett steg tillbaka.

4.3 Likheter mellan systemen

De faktorer som varit avgörande för fallens utgång har ovan sorterats ut och närmare belysts. Trots att det engelska regelverket för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden bygger på ett common law system uppvisar det stora likheter med den svenska motsvarigheten vad gäller resonemang, argument och de avgörande faktorerna. Enbart genom att följa

de utpekade faktorerna i avsnitt 4.2 hittar man återupprepade gånger i princip samma ordval och tankebanor i HD som hos House of Lords. Vem som har sneplat på vem går endast att spekulera i.

4.4 Problem med dagens tillämpning

4.4.1 Svensk rätt

Problemen med tillämpningen i svensk rätt verkar vara att HD ibland inte riktigt vet vilket ben de ska stå på. När passar det sig, om någonsin, att resonera i kvasikontraktuella termer, och när skall den befogade tilliten istället användas? Utöver detta kan det hända att normskyddsläran istället faller det avgörande omdömet. Rättsäkerheten får lida för att domstolarna ställs inför tvister av omfattande och komplex natur.

4.4.2 Engelsk rätt

När lösningen av nya problem skall sökas i redan avgjorda fall uppkommer genast bekymmer om de tidigare avgjorda fallen har olika lösningar och uttrycker olika uppfattningar. Detta kan sägas vara fallet mellan *Murphy* och *Hedley Byrne*. Då en produkt orsakar person- eller sakskada gäller fortfarande *Donoghue v. Stevenson*. Däremot säger *Murphy* att det inte föreligger något ansvar under ”tort” då någon producerar en defekt vara som inte orsakar skada, men som leder till en värdeminskning för den person som köpt varan. Dessa skador är rena förmögenhetsskador och köparen får förlita sig på kontraktet mellan honom/henne och säljaren för att erhålla ersättning. Principen gäller både byggherrar och tillverkare i allmänhet. Principerna i *Hedley Byrne* har å sin sida visat sig användbara i flertalet fall som vid första anblick inte kan sägas ha särskilt mycket gemensamt med omständigheterna i *Hedley Byrne*. I fallet *Pirelli General Cable Works Ltd. v. Oscar Faber & Partners*¹⁸⁶ (som avgjordes efter *Hedley Byrne* men före *Murphy*) ansågs en ingenjörsfirma, som anlätats för rådgivning och design av en skorsten samt valet av passande material för fodring av skorstenen, ansvarig för de sprickskador som uppstod i skorstenen på grund av defekter i den föreslagna designen och ett olämpligt materialval. Skadan ansågs av House of Lords vara en sakskada på skorstenen och eftersom uppdragsgivaren anlätat ingenjörsfirman för rådgivning hamnar avgörandet under *Hedley Byrne* principen. I enlighet med *Murphy* borde man ha betraktat skadorna som rena förmögenhetsskador. Materialvalet var defekt och de sprickor som uppstod förstörde inte skorstenen helt, de medförde endast en värdeminskning. Båda dessa principer är idag gällande rätt, vilket åtminstone jag ser som något besvärande.

Många av rättsfallen innehåller juridiska överväganden av komplex natur som utan problem, beroende av vilket ställningstagande domstolen gör, kan

---

¹⁸⁶ [1983] 2 A.C. 1.

placera dem i endera kategorien ("pocket"). Valet av kategori kommer att avgöra fallens utgång. Hur bestämmer domarna vilket "pigeonhole" man ska använda sig av för att avgöra fallet? Kanske lockar detta till att, medvetet eller omedvetet, inledningsvis bestämma sig för vilken utgång fallet bör få och först därefter söker efter det bästa sättet att motivera denna utgång ("the most suitable justification"). Tanken har slagit författarna Markesinis och Deakin.¹⁸⁷ Osäkerheten kring enligt vilket eller vilka rekvisit en skadestånds rättslig situation bör lösas har lett till att vissa författare argumenterat för ett borttagande av begreppet aktsamhetsplikt och anser att man istället bör använda sig av ett kausalitetsresonemang.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ Se Markesinis & Deakin, Tort Law s. 133-135.

¹⁸⁸ W. Teatley, Damages and Economic Loss in Marine Collision: Controlling the Floodgates, 1991, s. 539, cit efter Markesinis & Deakin's Tort Law, s. 84).

5 Analys

5.1 Situationen idag

I SkL:s proposition sägs att goda skäl talar för gällande rätts ståndpunkt, d.v.s. att gränsen för skadeståndsgrundande handlingar dras snävt och att ansvar i princip endast utgår när den ansvarige vållat skadan genom brott eller där särskilda lagbestämmelser föreskriver ansvar för sådan skada även vid icke brottsliga handlingar.¹⁸⁹ I propositionen sägs vidare att frågan om en utvidgning av ansvaret är ett svårlost problem som skulle fordra en ingående utredning, men att det inte finns några skäl att ta initiativ till någon sådan utredning.¹⁹⁰ Man skulle kunna misstänka att det hade lagts ner större möda och tagits fler initiativ om man vid lagens tillkomst kunnat förutspå hur stort området för de rena förmögenhetsskadorna skulle komma att bli. Kleineman menar att spärregeln visserligen hindrar en ”floodgate of litigation” men varnar för att den istället leder till en ”floodgate of legislation”. Det finns en tendens att inom civilrätten hela tiden skapa speciallagar för skadestånds- rättsliga problem, istället för att lösa grundfrågan.¹⁹¹ Förslag på att kriminalisera vissa handlingar enbart för att skadeståndsansvar skall kunna utdömas har också förts fram.¹⁹²

Domstolarna har istället själva tagit initiativ, och försökt lösa de situationer som har uppstått. Men trots att det utan större svårighet går att urskilja ett antal avgörande faktorer för när en skadeståndsrättslig ersättning bör utgå spretar fallen emellanåt åt olika håll, förmodligen främst på grund av de oändliga antal skadesituationer som verkar kunna uppstå i dagens samhälle. Därtill bör tilläggas vikten av att skilja mellan skadeståndsrätten och kontraktsrätten eftersom skadeståndsreglerna primärt syftar till att sätta skadelidande i samma position som han eller hon befann sig i innan skadan inträffade medan kontraktsrätten primärt syftar till att tillförsäkra kontraktsparterna det värde som kontraktet innefattar, och att vid kontraktsbrott försätta dem i samma ekonomiska situation som de skulle ha varit i om de kontraktet fullföljts. uppfyllelse fullbordats. Denna distinktion räcker för att jag skall ställa mig tveksam till de så kallade ”kvasikontraktuella” resonemang HD vid ett par tillfällen ägnat sig åt.

5.2 Situationen i framtiden?

Kleineman ser det svenska särdraget att koppla ansvaret vid rena förmögenhetsskador till ett krav på brottslig gärning som en, ur komparativ synvinkel, svårsmältbar anomali. Om vi skulle överge denna koppling krävs

---

¹⁸⁹ Prop. 1972:5, s. 157.

¹⁹⁰ Prop. 1972:5, s. 157.

¹⁹¹ Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 296.

¹⁹² Se Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 300.

emellertid att nya ansvarsprinciper konstrueras. Och då räcker det enligt Kleineman inte med en ny ansvarsprincip, en princip till varje skadesituation måste utarbetas.¹⁹³

Ett alternativ till att överge spärregeln i SkL 2 kap. 2 § är att i ännu större utsträckning använda sig av den öppning till utvidgning av ansvar som faktiskt gavs i förarbetena till SkL. Man kan tycka att det är precis vad de svenska domstolarna har gjort, vilket jag i princip kan hålla med om, men utöver *möjligheten* till utvidgning av ansvaret krävs fasta principer för *vad som krävs* för att ersättning skall utgå.

Hittills har domstolarna, medvetet eller omedvetet, enligt min mening behandlat de rena förmögenhetsskadefallen där skadan orsakats av vilseledande information på ett sätt, och de rena förmögenhetsskadefallen där skadan orsakats av ett felaktigt eller oaktsamt utfört uppdrag på ett annat sätt.¹⁹⁴ Denna uppdelning anser jag vara otillfredsställande. Jag föreslår istället en uppdelning i situationer som föregås av en *befogad tillit* och situationer som föregås av en *förutsatt tillit*.

5.2.1 Befogad tillit

Dessa fall karaktäriseras av situationer där skadevällaren utfört ett visst uppdrag (som kan bestå av erbjudande om råd, information, utförande av viss tjänst eller dyl.) till vilket någon, som inte är kontraktspart med den som utför uppdraget, med fog sätter sin tillit och därefter, på grund av att utförandet fullgjorts på ett oaktsamt sätt, lider ren förmögenhetsskada efter att ha genomfört viss transaktion på grund av sin befogade tillit. Att uppdraget utförts frivilligt (*Kone*) eller på grund av lagstiftning (*Ackordcentralen*) spelar ingen roll, det avgörande är att en transaktion genomförts på grund av att det funnits en befogad tillit.

Detta är enligt min mening vad som har hänt i *Kone*, *Ljungkvistgruppen*, *Ackordcentralen*, *Fastighetsbesiktigaren*, *Hedley Byrne*, *Junior Books* och *Henderson v. Merrett*.

I dessa fall bör bedömningen utgå ifrån det så kallade ”tillitsläran” skapad av Jan Kleineman, med vissa inslag från engelska resonemang.

För det fall:

- skadevällaren besitter särskild kunskap eller skicklighet och yrkesmässigt åtar sig en uppgift av något slag (att värdera, rådgiva, utföra viss tjänst eller dyl.),
- annan än den direkta motparten (skadelidande) med fog satt sin tillit till att uppgiften är eller utförts korrekt,

---

¹⁹³ Se Kleineman, Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans, s. 626.

¹⁹⁴ Se uppdelningen i kategorier samt vilka faktorer som ansetts relevanta i de båda situationerna under avsnitt 4.2.

- skadevållaren insett, eller borde ha insett, att denne med fog satte sådan tillit,
- skadevållaren måste emellertid ha kunnat förutse vilka som skulle komma, eller kunde komma, att förlita sig på honom eller hennes handlingar eller resultat samt vilka transaktioner skadelidande skulle komma, eller skulle kunna komma, att vidta på grund av sin tillit till handlingarna eller resultatet,
- skadevållaren insett, eller borde ha insett, att ett oaktsamt agerande från hans eller hennes sida skulle kunna orsaka skada,
- det i övrigt får anses vara rimligt att ålägga skadevållaren ett ansvar, (här ges alltså ett visst utrymme för rättspolitiska överväganden)

bör ersättning för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden utgå.

Den krets av skadelidande som kan komma på fråga i ersättningshänseende måste vara klart begränsad; det får inte bli en "oidentifierad skara främlingar" eller ett okontrollerbart växande kollektiv. Engelsmännen ser det som skadelidande vilka etablerat en "särskild relation" till skadevållaren, vilket enligt min mening är en definition man skulle kunna använda sig av även i Sverige.

Använder man sig av ovanstående kriterier hamnar Ackordcentralen och Kone i samma kategori. Tillämpningen av kvasikontraktuella resonemang blir då enligt min mening överflödiga och bör inte längre användas, till förmån för mer tillitsbaserade analyser.

5.2.2 Förutsatt tillit

Dessa fall karaktäriseras av situationer där skadevållaren utfört ett visst uppdrag på grund av att lagen ålägger honom eller henne att handla eller ålägger någon att handla på ett visst sätt, men uppdraget utförts oaktsamt och där själva handlandet i sig direkt inneburit att tredje man drabbats av en ren förmögenhetsskada.¹⁹⁵ Situationer med lagstadgade ålägganden om uppdrag eller utförandesätt som i sig själva kan leda till rena förmögenhetsskador kännetecknas alltså av att skadelidande haft rätt att förutsätta att uppdraget skulle genomföras på ett normalt aktsamt sätt. Den befogade tilliten används här inte på samma sätt som i föregående situation.

---

¹⁹⁵ Man måste således skilja på uppdrag med förutsatt tillit och uppdrag som lagligen åläggs men där det inte är uppdraget i sig som kan leda till skada utan uppdraget i kombination med ytterligare faktor. Detta var fallet i Ackordcentralen där lagen visserligen ålade den gode mannen att upprätta en bouppteckning, men det var inte själva upprättandet som ledde till den rena förmögenhetsskadan utan det faktum att en person satte sin befogade tillit till den information som fanns i bouppteckningen och på grund av denna förlitan vidtog vissa transaktioner.

Detta är enligt min mening vad som har hänt i *Konkursförvaltaren* och, med viss reservation och inte fullt ut, även i *Värdepappersdepån* och *White v. Jones*.

I dessa fall bör bedömningen utgå ifrån den så kallade normskyddsläran, d.v.s. ersättningsansvar då visst skyddsintresse kränkts. Läran skulle här användas för att utsträcka ansvaret¹⁹⁶ genom att se till normer, skrivna som oskrivna, som utan att uttryckligen vara straff- eller skadeståndssanktionerade skyddar ett rättsligt intresse. Grunden för skadeståndsansvaret skulle, precis som Kleineman föreslagit, ligga i kränkningen av sådant intresse.¹⁹⁷ Kleineman ställer sig dock frågande till om principen enbart gäller person- eller saksador. Själv ser jag ingen anledning till varför endast dessa skadetyper skulle täckas av normskyddsläran. Förmodligen har de argument som anförts mot erkännande av ansvar (vilka redogjordes för i avsnitt 4.1) anförts även mot en tillämpning av normskyddsläran på rena förmögenhets-sador. Dessa argument har jag redan ställt mig tveksam till och anser därför att normskyddsläran bör kunna tillämpas på rena förmögenhetssador. Vid användandet av läran måste man kunna stödja sig på såväl skrivna som oskrivna normer. Syftet bakom en viss lagstiftning bör enligt min mening också kunna ge vägledning för vad eller vem som är lagens skyddsvärda intresse. En noggrann analys av vad om är skyddsnormen och det skyddade intresset torde, förutom i självklara fall, krävas.

Beroende på vilken skadesituation som orsakat den rena förmögenhets-skadan bör ersättning utgå i fall där ovanstående principer leder till att ansvar kan åläggas. Den skara tredje män som har rätt att erhålla ersättning är de som i fallen av frivillig tillit kan anses ha en "särskild relation" med skadevållaren och i fallen av förutsatt tillit anses landa inom ramen för den skrivna eller oskrivna normens skyddsintresse.

---

¹⁹⁶ Alla författare håller inte med om att normskyddsläran kan användas i ett utsträckande syfte, men Kleineman menar att så är fallet. Se Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 289.

¹⁹⁷ Se Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 289.

Litteraturförteckning

- Adlercreuts, Axel   Avtalsrätt I, 10:e uppl., Lund, 1995.
(Studentlitteratur)
- Atiyah, Patrick Selim   An Introduction to the Law of Contract, 5th ed,
Oxford, 1995. (Oxford University Press)
- Bengtsson, Bertil,
Strömbäck, Erland   Skadeståndslagen – En kommentar, Stockholm,
2002. (Norstedts Juridik AB)
- Bogdan, Michael   Komparativ Rättskunskap, Lund, 1996.
(Norstedts Juridik)
- Card, Richard
James, Jennifer   Law for Accountancy Students, 7th ed.,
Edinburgh, 2002. (LexisNexis)
- Clerk, John Frederic
Lindsell, William H. B.   Clerk & Lindsell on Torts, London, 2000.
(Sweet & Maxwell Ltd.)
- Furmston, Michael   The Law of Tort, London, 1986. (Gerald
Duckworth & Co. Ltd.)
- Grönfors, Kurt   Avtalsgrundande rättsfakta, Göteborg, 1993.
(Nerenius & Santéus Förlag)
- Hellner, Jan
Johansson, Svante   Skadeståndsrätt, 6:e uppl., Stockholm, 2002.
(Norstedts Juridik AB)
- Håstad, Torgny   Sakrätt avseende lös egendom, 5:e uppl.,
Uppsala, 1994. (Norstedts Juridik)
- Karlgren, Hjalmar   Avtalsrättsliga spørsmål, 2:a uppl., Stockholm,
1953. (P.A. Norstedt & Söners Förlag)
- Kleineman, Jan   Ren förmögenhetsskada – särskilt vid
vileledande av annan än kontraktspart,
Stockholm, 1987. (Juristförlaget)
- Koffman, Laurence

- Macdonald, Elisabeth   The Law of Contract, 5th ed, London, 2004.
(LexisNexis)
- Markesinis, Basil
Deakin, Simon
Johnston, Angus   Markesinis and Deakin's Tort Law, 5th edition,
London, 2003. (Clarendon Press)
- Ramberg, Jan
Hultmark, Christina   Allmän avtalsrätt, 5:e uppl., Stockholm, 2000.
(Norstedts Juridik AB)
- Rodhe, Knut   Handbok i sakrätt, Stockholm, 1985. (P.A.
Norstedt & Söners förlag)
- Treitel, Guenter H   The Law of Contract, 6th ed, Oxford, 2004.
(Oxford University Press)

Offentligt tryck

- Prop. 1972:5   Förslag till skadeståndslag m.m.
- Prop. 1986/87:90   Ny konkurslag

Tidskrifter

- Hellner, Jan   Behövs en ny skadeståndslag?, JT 1995-96, s.
282-299.
- Kleinaman, Jan   Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga
relevans, JT 2001-2002 nr. 3, s. 625-635.
- Kleineman, Jan   Rådgivares informationsansvar – en
probleminventering, SvJT 1998, s. 185-211.
- Millqvist, Göran   Konkursförvaltares skadeståndsansvar, SvJT
1991, s. 28.

Övrigt

Mr Keith Uff

University of Birmingham, assistans i sökandet efter relevant engelskt källmaterial.

Carlson, Laura

Stockholms Universitet, assistans med diverse juridiska översättningar.

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

Högsta domstolen

Analyserade

NJA 1980 s. 383

NJA 1987 s. 692

NJA 1996 s. 700

NJA 1998 s. 520

NJA 2001 s. 878

Omnämnda

NJA 1939 s. 360

NJA 1947 s. 21

NJA 1985 s. 143

NJA 1990 s. 80

NJA 1992 s. 243

Hovrätten

Analyserade

Mål T-8535-01

Engelska rättsfall

House of Lords

Analyserade

Donoghue v. Stevenson [1932] A.C. 562.

Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd. [1964] A.C. 465

Junior Books Ltd. v. Veitchi Co. Ltd. [1983] 1 A.C. 520

Caparo Industries Plc v. Dickman [1990] 2 A.C. 605.

Smith v. Eric S. Bush och Harris v. Wyre Forest District Council [1990] 1 A.C. 831

Murphy v. Brentwood District Council [1991] 1 A.C. 398

Henderson v. Merrett Syndicates Ltd [1995] 2 A.C. 145

White v. Jones [1995] 2 A.C. 207

Omnämnda

Latimer v. AEC Ltd. [1987] A.C. 241, 280.

Dorset Yacht Co. v. Home Office [1970] A.C. 1004

Anns v. Merton London Borough Council [1978] A.C. 728

Rich & Co. A.G. v. Biship Roxk Marine Co. Ltd. [1996] 1 A.C. 211.

Övriga domstolar

Analyserade

Candler v. Crane, Christmas & Co. [1951] 2 K.B. 164.

Omnämnda

South Pacific Manufacturing Co. Ltd v. New Zealand Security Consultants & Investigations Ltd [1992] 2 N.Z.L.R. 282, s. 294. (Från Nya Zeeland)

Spartan Steel and Alloys Ltd. V Martin & Co. Ltd [1973] 1 QB 27.

Cattle v. Stockton Waterworks Co. (1875) LR 10 QB 453

Simpson v. Thomson (1877) 3 App Cas 279

Ashmore v. Corpn of Lloyd's [1992] 2 All ER 486

Morgan Crucible v. Hill Samuel [1991] Ch. 295.

Greater Nottingham Co-operative Society Ltd. v. Cementation Piling and Foundations Ltd. [1989] QB 71.